

**VERGİ AHLAKI: UYGULAMALI ÖRNEK
(TEKİRDAĞ ÖRNEĞİ)**

İlknur ERGÜN

**Yüksek Lisans Tezi
Maliye Anabilim Dalı**

Danışman: Prof.Dr. Abdülkadir IŞIK

2016

**T.C.
NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**VERGİ AHLAKI: UYGULAMALI ÖRNEK
(TEKİRDAĞ ÖRNEĞİ)**

İlknur ERGÜN

MALİYE ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: PROF. DR. ABDÜLKADİR IŞIK

TEKİRDAĞ-2016

Her hakkı saklıdır

T.C.
NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlknur ERGÜN tarafından hazırlanan VERGİ AHLAKI: UYGULAMALI ÖRNEK (TEKİRDAĞ ÖRNEĞİ) konulu YÜKSEK LİSANS Tezinin Sınavı, Namık Kemal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği uyarınca 16.02.2016 günü saat 11.00'da yapılmış olup, tezin* ~~Kabul Edilmesine~~ OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof.Dr. Abdülkadir IŞIK	Olumlu	
Yard.Doç.Dr. Volkan ÖNGEL	Olumlu	
Yard.Doç.Dr. Hayriye IŞIK	Olumlu	

* Jüri üyelerinin tezle ilgili karar açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine / Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

ÖZET

VERGİ AHLAKI: UYGULAMALI ÖRNEK (TEKİRDAĞ ÖRNEĞİ)

Mükellefler, vergi karşısında olumlu ya da olumsuz davranışlar gösterirler. Vergi psikolojisi bu tutum ve davranışları incelemektedir. En önemli kamusal gelir kaynağı olan vergilerin mükelleflerce gönüllü olarak ödenmesi son derece önemlidir. Mükelleflerin vergi ödeme karşısında içsel motivasyonu olarak tanımlanan vergi ahlakı, vergiye gönüllü uyum ile yakın ilişkili bir kavramdır. Vergi ahlakının oluşumunda, demografik, ekonomik, sosyal ve kültürel pek çok faktör vardır. Her toplumun vergi ahlakını şekillendiren bu unsurları tespit etmek vergi uyumu açısından son derece önemlidir. Yapılan tespitler, kanun koyuculara, politikacılara ve uygulayıcılara yol gösterecektir.

Bu çalışmanın amacı vergiye gönüllü uyum ile vergi ahlakının ilişkisini açıklayarak, vergi ahlakını oluşturan unsurları tespit etmektir. Tekirdağ ilinde vergi ahlak düzeyi ve vergi ahlakının belirleyicilerini tespit etmek üzere yapılan anket çalışmasının sonuçları değerlendirilmiştir. Vergi ahlak düzeyi ve belirleyenleri arasındaki ilişki regresyon yolu ile analiz edilmiştir. Çalışmada Tekirdağ ilinde vergi ahlak düzeyi ortalaması tespit edilmiştir. Yaş, eğitim düzeyi, dine katılım düzeyi ve dini inanç, diğer mükelleflerin davranışları, devlete güven, sorumluluk hissi, kamu hizmetinin algılanması, muhasebe meslek mensupları ile vergi ahlakı arasında ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergiye Gönüllü Uyum, Vergi Ahlakı, Tekirdağ

ABSTRACT

TAX MORALE: A PRACTICAL EXAMPLE (CASE STUDY IN TEKİRDAĞ)

Tax payers show negative or positive attitudes towards tax. Tax psychology includes these attitudes and behaviors. It is really important that the taxes which are the most important public source of income are paid by the tax payers voluntarily. Tax morale which is defined as the intrinsic motivation of the tax payers towards paying tax, is a concept that has a close connection with volunteer adaptation with tax. Formation of tax morale has several factors such as demographic, economic, social and cultural. It is crucial to define these factors which shape the tax morale of every community in terms of tax compliance. Evaluations will guide the legislatives, politicians and operators.

The aim of this study is to determine the factors which form the tax morale by explaining the relation between voluntary compliance towards tax and tax morale. Survey study that is done to determine the level of tax morale in Tekirdağ county and determinants of tax morale, is evaluated. The relation between the tax morale and the determinants is analyzed via regression. In the study it is determined that the level of tax morale in Tekirdağ county. The relation between age, education level, participation level to religion and religious belief, behaviors of the other tax payers, confidence in the government, sense of responsibility, perception of public service, members of accounting profession and tax morale is determined.

Key Words: Tax, Voluntary Compliance Towards Tax, Tax Morale, Tekirdağ

ÖNSÖZ

Günümüzde vergiler çok önemli bir kamusal finansman kaynağı haline gelmiştir. Mükellefler ise bireysel ekonomik kaynaklarında azalma anlamına gelen vergiyi her zaman gönüllü ödemek istemezler. Mükelleflerin vergiye karşı davranışları vergi psikolojisi içerisinde yer almaktadır. Vergiye gönüllü uyumu sağlayan toplumlarda vergi gelirlerinin de çok daha yüksek olduğu söylenmektedir. Vergi ödeme konusundaki içsel motivasyon olarak tanımlanan vergi ahlakı vergi gelirlerini arttırma ve vergiye uyumda çok önemlidir. Vergi ahlakını belirleyen birçok faktör vardır.

Bu çalışmada Tekirdağ ili için vergi ahlakını belirleyen unsurları, anket yolu ile tespit ederek vergiye gönüllü uyum kapsamında vergi gelirlerini arttırmak için bazı öneriler sunulmuştur.

Tanıdığım günden bu yana bana sürekli desteğini veren, akademik bilgisini paylaşan, tezimin yazımı sırasında da görüş ve önerileri ile sürekli beni yönlendiren değerli hocam Prof. Dr. Abdülkadir IŞIK'a çok teşekkür ederim. Maliye Anabilim dalı öğretim üyeleri olarak tüm öğrencilere olduğu gibi benim de gelişimime katkıda bulunan değerli hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Destekleri ve tezime katkıları ile hep yanımda olan başta Yard. Doç. Dr. Selçuk KIRAN ve Muratlı Meslek Yüksekokulu'ndaki sevgili arkadaşlarım olmak üzere anketleri yapmamda bana yardımcı olan tüm dostlarıma çok teşekkür ederim.

Bu güne kadar şartsız ve koşulsuz her zaman yanımda olan, beni bu çalışmam sırasında da her zaman olduğu gibi destekleyen sevgili aileme, anneme ve babama sonsuz sevgi ve şükranlarımı sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1. VERGİ ve VERGİ PSİKOLOJİSİ KAVRAMLARI	4
1.1. Vergi Kavramı	4
1.1.1. Verginin Tarihsel Gelişimi.....	5
1.1.2. Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde Vergi.....	8
1.2. Vergi Psikolojisi.....	9
1.2.1. Vergi Psikolojisinin Vergi Politikaları Üzerindeki Etkileri	11
1.2.1.1. Vergi Uygulamalarının Gücünü Arttırma	11
1.2.1.2. Vergi Uyumunu Kolaylaştırma	12
1.2.1.3. Toplumsal İlişkileri Düzenleme.....	13
1.2.1.4. Vergi Gelirlerinin Artması	14
1.2.2. Mükelleflerin Vergiye Karşı Gösterdikleri Tepkiler.....	14
1.2.2.1. Vergiye Karşı Aktif Mükellef Tepkileri	15
1.2.2.2. Vergiye Karşı Pasif Mükellef Tepkileri	16
İKİNCİ BÖLÜM.....	22
2. VERGİYE GÖNÜLLÜ UYUM, VERGİ AHLAKI, VERGİ AHLAKINI BELİRLEYEN FAKTÖRLER, SEÇİLMİŞ UYGULAMALAR.....	22
2.1. Vergiye Gönüllü Uyum.....	22
2.1.1. Mükellefin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörler	23
2.1.2. Vergiye Gönüllü Uyum Araştırmaları	23
2.2. Vergiye Gönüllü Uyum ve Vergi Ahlakı İlişkisi	25
2.3. Vergi Ahlakı.....	27
2.3.1. Vergi Ahlakının Gelişim Süreci.....	29
2.3.2. Vergi Ahlakının Önemi.....	31
2.4. Vergi Ahlakını Şekillendiren Unsurlar	32

2.4.1. Demografik Faktörler.....	33
2.4.1.1. Eğitim Düzeyi	33
2.4.1.2. Cinsiyet	34
2.4.1.3. Yaş	35
2.4.1.4. Medeni Durum	35
2.4.1.5. Mükellefin Mesleği	36
2.4.1.6. Etnik Köken	36
2.4.2. Ekonomik Faktörler	37
2.4.2.1. Vergi Yüğü ve Vergi Adaleti	37
2.4.2.2. Yükümlünün Gelir Düzeyi.....	38
2.4.2.3. Kamu Harcamalarının Algılanma Düzeyi.....	39
2.4.2.4. Kayıt Dışı Ekonomi ve Yolsuzluklar	40
2.4.2.5. Vergi Yasaları ve Vergi Afları	42
2.4.2.6. Vergi Denetimleri ve Vergi Cezaları	44
2.4.2.7. Ekonomik Konjonktür.....	45
2.4.2.8. Vergi İdaresi.....	46
2.4.2.9. Diğer Mükelleflerin Tutum ve Davranışları	47
2.4.2.10. Muhasebe Meslek Mensuplarının Davranışları.....	48
2.4.3. Sosyo Kültürel Faktörler	48
2.4.3.1. Güven ve Ulusal Gurur	49
2.4.3.2. Siyasi İktidarın Kabulü	50
2.4.3.3. Demokrasi Düzeyi.....	51
2.4.3.4. Dini İnançlar	52
2.4.3.5. Vergi Kültürü	53
2.5. Vergi Ahlakı İle İlgili Yapılmış Çalışma Örnekleri	55
2.5.1. Avrupada Yapılan Çalışma Örnekleri.....	56
2.5.2. ABD ve Latin Amerika'da Yapılan Çalışma Örnekleri.....	58
2.5.3. Asya Ülkelerinde Yapılan Çalışma Örnekleri.....	59
2.5.4. Avustralya'da Yapılan Çalışma Örneği.....	60
2.5.5. Güney Afrika ve Botswana'da Yapılan Çalışma Örneği.....	62
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	65
3. VERGİ AHLAKINI BELİRLEYEN ETMENLER VE MÜKELLEFLERİN VERGİ AHLAKI: TEKİRDAĞ İLİ ÖRNEĞİ	65
3.1. Araştırmanın Amacı.....	65
3.2. Araştırmanın Kapsamı ve Örnek Kitleсі.....	65
3.3. Araştırmanın Yöntemi, Uygulanması ve Kısıtlar.....	67
3.4. Analizler ve Bulgular	69

3.4.1. Tanımlayıcı İstatistikler	70
3.4.2. Vergi Ahlakının Belirleyicileri	81
3.4.3. Çalışmada Değerlendirilen Hipotezler.....	100
3.4.3.1. Hipotez 1	101
3.4.3.2. Hipotez 2.....	102
3.4.3.3. Hipotez 3.....	103
3.4.3.4. Hipotez 4.....	104
3.4.3.5. Hipotez 5.....	105
3.4.3.6. Hipotez 6	106
3.4.3.7. Hipotez 7.....	106
3.4.3.8. Hipotez 8.....	107
3.4.3.9. Hipotez 9.....	108
3.4.3.10. Hipotez 10.....	109
3.4.3.11. Hipotez 11	110
3.4.3.12. Hipotez 12.....	111
3.4.3.13. Hipotez 13.....	111
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	113
KAYNAKÇA.....	120
EK(1)ANKET.....	129

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1. Ülkelerin Vergiye Uyum Düzeyi.....	25
Tablo 2.2. Vergi Ahlakı ile Bireylerin Eğitim Düzeyleri Arasındaki İlişki (2005-2008)	344
Tablo 2.3. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki Yükümlülerin Uygulanan Vergilerin Adaletine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	38
Tablo 2.4. OECD Ülkeler Arasında Vergi Ahlakı Seviyesi 1981,1990 ve 1995 Dünya Değerler Gözlemlerine Göre Değerlendirilmiş.....	61
Tablo2.5. Güney Afrika ve Botswana Vergi Sisteminin Nitelikleri (2000 yılı).....	63
Tablo 2.6. Botswana ve Güney Afrika'da Vergi Kültür ve Ahlak Saptayıcıları	64
Tablo 3.1. İller İtibarı İle Genel Bütçe Vergi Gelirleri (Aralık 2014 İtibarı İle)	66
Tablo 3.2. Tekirdağ'da Türleri İtibarı İle Faal Mükellef Sayısı (2014)	67
Tablo 3.3. Tekirdağ'da 4-1/A ve 4-1/C Kapsamında Çalışan Sigortalı Sayısı (2014).....	67
Tablo 3.4. Bölüm Anket Verileri Güvenilirlik İstatistikleri.....	69
Tablo 3.5. Yaş Durumu.....	71
Tablo 3.6. Cinsiyet.....	71
Tablo 3.7. Medeni Durum.....	71
Tablo 3.8. Ailedeki Birey Sayısı.....	72
Tablo 3.9. Eğitim Düzeyi.....	73
Tablo 3.10. Kitap Okuma Düzeyi	74
Tablo 3.11. Dindarlık Düzeyi	75
Tablo 3.12. DindarlıkAlgısına Göre Dini Gereklere Yerine Getirme Düzeyi	76
Tablo 3.13. Gelir Düzeyi	77
Tablo 3.14. Mükellefiyet Türü.....	77
Tablo 3.15. Ticari Kazanç.....	78
Tablo 3.16. Zirai Kazanç	78
Tablo 3.17. Serbest Meslek Kazancı.....	78
Tablo 3.18. Ücret	78
Tablo 3.19. Menkul Sermaye İradı	79
Tablo 3.20. Gayrimenkul Sermaye İradı.....	79
Tablo 3.21. Şirket Türü.....	79
Tablo 3.22. Vergi Algısı	80
Tablo 3.23. Vergi Yükü	81
Tablo 3.24. Ödediğim Verginin Yükünü Çok Ağır Buluyorum	82

Tablo 3.25. Yaşadığım Bölgeye Ülke Geneline Göre Yeterince Kamu Hizmeti Yapılmaktadır	82
Tablo 3.26. Son Yıllarda Ödenen Vergilerin Nerelere Harcandığı Kolaylıkla Takip Edilebilmektedir.....	83
Tablo 3.27. Ülkemde Mükellef Olmaktan Kaçarak Vergisini Ödemeyen Çok Kişi Olduğunu Düşünmekteyim	84
Tablo 3.28. Diğer Mükelleflerin Vergi Kaçırması, Vergi Ödevlerini Düzenli Yerine Getiren Mükellefleri de Vergi Kaçırmaya Teşvik Eder	85
Tablo 3.29. Bir Tanıdığım Vergi Kaçırır Ve Yakalanmaz İse Bu Bende de Zaman Zaman Vergi Kaçırabileceğim Hissini Doğurur	86
Tablo 3.30. Tanıdığım Pek Çok İnsan Vergisini Düzenli Ödemektedir	87
Tablo 3.31. Vergi Afları Vergi Ödeme İsteğimi Azaltmaktadır	87
Tablo 3.32. Cezalar Af Ve Uzlaşmalarla Kaldırıldığı İçin Türkiye'de Vergi Kaçırarak Diğer Ülkelere Daha Kolaydır	88
Tablo 3.33. Mevcut Vergi Denetimleri ve Vergi Cezaları Vergi Ödeme İsteğimi Azaltmaktadır.....	89
Tablo 3.34. Yakalanma Olasılığı Fazla Olan Mükelleflerin Daha Az Vergi Kaçıracağına İnanıyorum.....	90
Tablo 3.35. Denetlenmeyeceğimi Bilsem de Sattığım Mal Ve Hizmetleri Kayda Geçiririm	91
Tablo 3.36. Vergi Cezaları, Vergi Kaçakçılığının Önlenmesinde Yeterince Caydırıcıdır. 91	
Tablo 3.37. Ekonomik Kriz Dönemlerinde Vergi Ödeme İsteğim Azalmaktadır.....	92
Tablo 3.38. Tekirdağ Yöresinde Vergi İdaresi Mükellefe Yardımcı Olacak Biçimde Faaliyet Göstermektedir.....	93
Tablo 3.39. Vergi Ödevlerimi Yerine Getirme Konusunda Muhasebecim Beni Yeterince Bilgilendirmektedir.....	94
Tablo 3.40. Devletime Güveniyorum	95
Tablo 3.41. Oy Verdiğim Partinin İktidar Olması Halinde Vergi Ödevimi Gönüllü Yerine Getiririm.....	96
Tablo 3.42. Topluma Karşı Sorumluluğu Olan Bir Kişi Vergisini Tam Olarak Ödemelidir	97
Tablo 3.43. Ödenmeyen Vergilerin Devletin Vereceği Hizmetleri Aksatacağımı Düşünüyorum.....	98
Tablo 3.44. Bir Mükellef İçin Vergi Ödemek Ahlaklı Olmanın Bir Göstergesidir	98
Tablo 3.45. Dini İnançıma Göre Vergi Kaçırarak Günahdır	99
Tablo 3.46. Regresyon Bağlarının Kuvveti İle İlgili Derecelendirme	100
Tablo 3.47. Yaş ve Vergi Ahlakı Arasındaki İlişki.....	101

Tablo 3.48. Cinsiyet ve Vergi Ahlakı Arasındaki İlişki.....	102
Tablo 3.49. Eğitim Düzeyi ve Vergi Ahlakı Arasındaki İlişki	103
Tablo 3.50. Gelir Düzeyi ve Vergi Ahlakı Arasında İlişki	104
Tablo 3.51. Dine Katılım Seviyesi ve Vergi Ahlakı Analizi	105
Tablo 3.52. Dini İnançlarına Göre Vergi Kaçırmanın Günah Olduğunu Düşünenler İle Vergi Ahlakı Arasındaki İlişki.....	106
Tablo 3.53. Devlete Güven Düzeyi İle Vergi Ahlakı Arasındaki İlişki.....	107
Tablo 3.54. Topluma Karşı Sorumluluğu Olan Biri Vergisini Tam Olarak Ödemesi Gerektiğini Düşünenler İle Vergi Ahlakı Arasındaki İlişki	108
Tablo 3.55. Bir Mükellef İçin Vergi Ödemek Ahlaklı Olmanın Bir Göstergesidir Düşüncesinde Olanlar İle Vergi Ahlakı Arasındaki İlişki	108
Tablo 3.56. Ödenmeyen Vergilerin Devletin Vereceği Hizmetleri Aksatacağı Düşüncesi İle Vergi Ahlakı Arasındaki İlişki.....	109
Tablo 3.57. Ödediği Verginin Yükünü Çok Ağır Bulanların Düzeyi İle Vergi Ahlakı Arasındaki İlişki.....	110
Tablo 3.58. Diğer Mükelleflerin Vergi Kaçırması, Vergi Ödevlerini Düzenli Yerine Getiren Mükellefleri de Vergi Kaçırmaya Teşvik Edeceğini İfade Edenler İle Vergi Ahlakı Arasındaki ilişki.....	111
Tablo 3.59. Vergi Ödevlerimi Yerine Getirme Konusunda Muhasebecim Beni Yeterince Bilgilendirmektedir Düşüncesi İle Vergi Ahlakı Arasındaki İlişki.....	112

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Mükelleflerin Basit Vergi Uyumu Davranış Modeli	27
Şekil 2.2. Amerika ve İspanya'daki Vergi Kültürü.....	58
Şekil 3.1. Güncel Gelişmeleri Takip Etme Düzeyi.....	74
Şekil 3.2. Vergi İle İlgili Haber/Bilgi Kaynağı	80

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Anl.	Anlamlılık
CREMA	Ekonomi, Yönetim ve Sanat Araştırmaları Merkezi
ÇEİS	Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası
EVS	Avrupa Değerleri Araştırması
GİB	Gelir İdaresi Başkanlığı
GSMH	Gayrisafi Milli Hasıla
IRS	Amerikan Gelir İdaresi
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
Ort.	Ortalama
s	Sayfa
ser. der.	Serbestlik Derecesi
std.	Standart
TL	Türk Lirası
Top.	Toplam
Ver.	Vergi
VUK	Vergi Usul Kanunu
WVS	Dünya Değerleri Araştırması

GİRİŞ

Devletin en önemli görevlerinden biri vatandaşların, refah, huzur ve mutluluğunu sağlamaktır. Bunu gerçekleştirebildikleri sürece varlıklarını başarılı bir biçimde devam ettirirler. Günümüzde devlet yapılarına baktığımızda gelişmiş ülkelerin bu amacı gerçekleştirmede önde olduğunu görmekteyiz. Toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için daha fazla kaynağa sahip olan bu ülkeler vatandaşlarını da daha mutlu kılmaktadırlar. Kamu gelirleri arasında en önemli pay vergilere ait olduğuna göre vergi gelirleri arttıkça devletin de daha iyi, kaliteli hizmet verebilmek için imkanları genişlemiş olacaktır. Sürekli artan kamu giderlerinin finansmanı için devlet tarafından alınması zorunlu olan vergiler aynı zamanda mükelleflerin varlıklarından alındığı için mükelleflere acı hissi vermektedirler. Bazı mükellefler vergilerini düzgün ve gönüllü öderlerken bazıları aktif ve pasif eylemlerle vergiye karşı tutum ve davranışlar sergilemektedirler. Devletin egemenlik gücüne dayanarak hukuksal çerçevede vatandaşlarından zorla vergi almak yetkisinden dolayı yakalanma ve cezalandırılma riskine rağmen bazı mükellefler vergi kaçırmak, vergi ile ilgili görevlerini yerine getirmemek gibi davranışlar göstermektedirler. Bu durumda kanun koyucuların ve uygulayıcıların, mükellefleri olumlu ve olumsuz davranışlara iten sebepleri iyi kavramaları gerekmektedir.

Mali psikolojinin içerisinde yer alan vergi psikolojisi, vergi karşısında mükelleflerin algılamaları ile gösterecekleri tutum ve davranışlarını incelemektedir. Vergi psikolojisi çalışmalarının öncülerinden olan Schmolders, optimal vergi noktasının psikolojik şartlar tarafından belirlenen sınırlar içerisinde kaldığını ve bu sınırların da tüm toplumlar için farklı olduğunu belirtmiştir. O halde bu psikolojik şartların çok iyi analiz edilmesi vergi gelirlerini arttırmak için önemlidir.

Genel olarak vergisel yükümlülüklerin doğru ve zamanında yerine getirilmesi olarak tanımlanan vergi uyumu, gelir idaresine verilecek beyannamelerin eksiksiz ve

zamanında verilmesi ve yine ödemelerin eksiksiz ve zamanında yapılmasını ifade etmektedir. O halde idarenin vergi gelirlerini arttırabilmesi mükelleflerin vergiye gönüllü uyumları ile doğru orantılıdır.

Yapılan çalışmalarda, farklı ülkelerdeki vergi mükelleflerinin vergiye karşı tutum ve davranışlarının o ülkedeki vatandaşların sahip olduğu ahlaki değerlere bağlı olarak değişiklik gösterdiği gözlemlenmiştir. Pek çok araştırmacı sahip olunan bu değerlere, sosyal normlara bağlı olarak gelişen tutum ve davranışların ülkelerin vergi uyumlarındaki etkilerini araştırmaktadır. Mükelleflerin vergi kaçırma fırsatı bulup bulamadıkları, denetimlerin sıklığı, uygulanan vergi cezaları ve vergilerin oranları, yükümlülerin vergiye uyumunu etkileyen faktörlerdendir ancak bu faktörler vergiye uyum için yeterli değildirler. Bazı mükelleflerin fırsat bulsalar da veya cezalar yüksek olmasa da vergi kaçırma eğilimleri olmamasına rağmen bazılarının her fırsatta ve yüksek cezalara karşı vergi kaçırma eğiliminde olduğu görülmektedir. Mükelleflerin vergiye gönüllü uyumlarını sağlayan en önemli nokta vergi kaçırma ya da kaçırmama tercihlerinin sebeplerini tespit etmektir. Pek çok araştırmacı vergiye gönüllü uyum ile vergi ahlakı arasında çok yakın bir ilişki tespit etmiştir.

Kişilerin vergi ödemek için içsel motivasyonu olarak tanımlanan vergi ahlakı, yükümlülerin elde etmiş oldukları kazançlardan vergi ödeme isteğini ölçmektedir. Vergi ödememek yerine ödemeyi, vergi hileleri yapmak yerine yapmamayı, kendi rızaları ile ve gönüllü vergi ödemeyi ifade eden vergi ahlakı, vergi uyumunda ve vergi gelirlerinin artışında çok önemlidir. Öyle ise öncelikle vergi ahlakını arttıran sebepleri iyi belirlemek gereklidir. Çalışmamızda demografik, ekonomik ve sosyo-kültürel olarak gruplandırılan bu faktörlerin vergi ahlakı üzerindeki etkileri ülkeden ülkeye ve hatta bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir. Vergi idaresinin kendi ülkeleri için bu faktörleri tespit etmesi, vergi ile ilgili amaç ve hedeflerine ulaşması için faydalı olacaktır. Çalışmamızın amacı vergi gelirlerinin arttırılması ve mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu sağlamak için önemli bir faktör olan vergi ahlakı kavramını açıklamak, daha önce dünyada ve Türkiye'de yapılmış olan çalışmalar doğrultusunda Tekirdağ ilindeki mükelleflerin vergi ahlakının boyutunu tespit etmek ve vergi ahlakını oluşturan faktörleri analiz etmektir.

Çalışmamızın birinci bölümünde vergi ve vergi psikolojisi kavramı açıklanacaktır. Vergi psikolojisinin vergi politikaları üzerindeki etkisi ile mükelleflerin vergi karşısında göstereceği tutum ve davranışların neler olduğu ortaya konacaktır.

İkinci bölümde, vergiye gönüllü uyum kavramı açıklanarak, gönüllü uyumu etkileyen faktörler ve bu konuda yapılan çalışmalara değinilecek, vergi ahlakı ile vergiye gönüllü uyum arasındaki ilişki açıklanacaktır. Vergi ahlakını etkileyen faktörler demografik, ekonomik, sosyo-kültürel faktörler ana başlığı altında ayrıntılı olarak ortaya konacaktır. Bu bölümün son kısmında ise dünyada vergi ahlakının ölçümü, vergi ahlakını belirleyen faktörlerle ilgili çalışma örnekleri ve bu çalışmaların bulgularına yer verilecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise daha önce yapılmış çalışmalarda vergi ahlakını belirleyen faktörlerden yola çıkarak Tekirdağ ilinde yapılmış olan anket çalışmasının verileri analiz edilecektir. Katılımcıların vergi ahlak düzeyi ölçülerek vergi ahlakını belirleyen faktörlerin ilişkileri istatistiksel analizler yardımı ile değerlendirilecektir. Son kısımda ise analiz sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda vergi ahlakını arttırmak için yapılabilecek çalışmalar hakkında önerilerde bulunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.VERGİ ve VERGİ PSİKOLOJİSİ KAVRAMLARI

1.1.Vergi Kavramı

Verginin tanımı ile ilgili literatürde kesin bir görüş birliği yoktur. Vergi, zamanın gereklerine ve tanımı yapan maliye yazarlarının sahip oldukları devlet anlayışına göre farklı şekillerde açıklanmıştır. Dönemler itibarı ile vergi ile ilgili bazı teoriler geliştirilmiştir (Turhan, 1998: 21):

İstifade teorisi: Taraftarlarına göre vergi, kamu hizmetlerinin karşılığı olarak özel kesiminden kamu kesimine bir transferdir.

İktidar teorisi: Devletin görevlerini yerine getirebilmek için fertlerin kamu hizmetlerinden yararlanma ölçüsünü dikkate almaksızın ödeme güçlerine göre ve tek taraflı olarak devlet tarafından saptanan zorunlu ödemelerdir.

Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda verginin mali olmayan fonksiyonları da tartışılmaya başlanarak kabul edildiği gözlemlenmektedir. Bu dönemden sonra vergi yolu ile iktisadi ve sosyal hayatı düzenleme yoluna da gidilmiştir.

Toplumların sürekli değişen istek ve ideallerine bağlı olarak ihtiyaçları artınca devletlerin de sürekli bir gelir kaynağına ihtiyacı olmuştur. Başlangıçta gönüllülük esasına göre hediye ve bağışlarla karşılanan giderler, devletlerin örgütlenme biçimine bağlı olarak sürekli olarak artmıştır (Akdoğan, 1999: 120-121). Günümüzde ise bir zorunluluk halini almıştır.

Vergi, Anayasa'nın 73. maddesinde 'Siyasi Hak ve Ödevler' başlığı altında 'Vergi Ödevi' alt başlığı içerisinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre: *Herkes kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır* denmektedir. Bu ifade ile kamu harcamalarını karşılamak üzere, ödeme gücü olan herkesin ödeme güçleri ile orantılı ve adaletli bir yapı içerisinde vergi ödeme zorunluluğu olduğu vurgulanmaktadır. 73. maddenin üçüncü fıkrasında ise "vergi,

resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konular, değiştirilir veya kaldırılır” denmektedir. Dolayısı ile mükellefler açısından vergi aynı zamanda anayasal bir zorunluluktur. Nadaroğlu vergiyi, bu ifadeleri önemli ölçüde içeren şekilde şöyle tanımlamaktadır (Nadaroğlu, 1996: 216-217) : “Devletin veya devletten aldığı yetkiye dayanan kamu tüzel kişilerinin geniş anlamdaki kamusal faaliyetlerinin gerektirdiği harcamaları karşılamak ya da kamusal görevlerinin gereklerini yerine getirmek amacıyla ve yasal esaslara uymak kaydıyla hukuki cebir altında, özel bir karşılık vaadi olmaksızın geri verilmemek üzere gerçek kişilerle gerçek olmayan kişilerden aldıkları para tutarlarıdır.”

Bu ifadelerden sonra genel olarak verginin unsurları şöyle sayılabilir:

-Temel olarak kamu giderlerinin finansmanı için mali amaçla alınan verginin aynı zamanda sosyal ve ekonomik amacı da vardır.

-Vergiyi, vergileme yetkisine haiz kuruluşlar alır.

-Vergi karşılıksızdır.

-Hukuki çerçeve içerisinde zorla alınır.

-Gerçek ve gerçek olmayan kişilerden alınır.

-Ödeyenin mali gücü ile orantılı olarak alınır.

-Vergi kural olarak nakdi bir ödemedir.

1.1.1. Verginin Tarihsel Gelişimi

İnsanların toplu halde yaşamaya başlaması ve buna bağlı olarak ortak ihtiyaçların ortaya çıkması ile birlikte verginin de doğduğu düşünülebilir. İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe dayanan vergi, zaman içerisinde halktan çeşitli şekillerde alınmıştır. Kökeninde bir çeşit gönüllü hediye olan vergi, daha sonra şeklen gönüllü olma niteliğini korumakla beraber, sonrasında geleneksel bir yükümlülük karakterini taşıyan yardım şekline bürünmüştür. Zaman içerisinde değişimini sürdürerek sonunda zorunlu bir ödemeye dönüşmüştür (Turan, 1998: 1).

Verginin çağlar boyu geçirmiş olduğu değişim ana hatları ile aşağıda açıklanacaktır:

İlkçağ: Bu dönemde henüz vergi bilinci olmadığından verginin alınma biçimi de zorunluluktan çok hediye ve bağış şeklinde idi. Mutlakiyet rejimlerinin hüküm sürdüğü bu dönemlerde savaş ve saray masrafları ile saray, tapınak, piramit yapımı gibi harcamalar için yüksek mali ihtiyaçlar doğmuştur. Devlet kavramının pek oluşmadığı bu dönemlerde krallıklar hâkim olmuş ve krallar da gücünü tanrılardan almıştır. Ülkenin sahibi olan kralların özel serveti ile devletin hazinesi aynı sayılmakta idi. Kralın artan masrafları için zaman içerisinde savaş ganimetleri yeterli olmadığından halktan vergiler almak zorunlu hal almıştır. Vergilendirme yetkisi de krala ait idi. Paranın hâkim olmadığı bu dönemlerde vergi özellikle emek gücü ile ödenmekte idi. Eski çağda kral adına yaptırılan saray, su kanalı, tapınak gibi işlerde gösterilen beden gücü emek vergisi olarak adlandırılmaktadır (Alkan, 2009:5).

İlerleyen dönemlerde küçük devletlerin birleşerek büyük bir imparatorluk haline gelmesi ile toprağın doğrudan kral tarafından işletilmesi güçleşmiş ve arazinin bir kısmı özel mülke bırakılmıştır. Kral ise bu özel yararlanma karşılığında daha çok aynî vergiler alma yoluna gitmiştir. Özellikle tahıl olarak ödenen bu vergiler eski doğuda maliye hazinelerinde toplanmakta idi. Mısır'da kabartma taşlarda, Babil'de vergi belgelerinde bu yükümlülükler hakkında bilgiler bulunmaktadır. Vergilerini ödemeyenler için ise dayak cezası gibi kaba cebir yoluna gidilmekteydi (Turan, 1998: 2-3).

Eski Yunan ve Roma'da da benzer şekilde vergi alınmakta idi. Hatta Eski Yunan medeniyetinde o zamanlar pek bilinmeyen dolaylı vergiler de alınmakta olup bu vergiler ile iltizam usulü arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Yunan uygarlığında vergide gönüllülük esası vardı ve halkta da aşırı bir vergi ödeme isteği bulunmakta idi (Turan, 1998: 4-5. Roma'da ise vergi sistemi, mülk gelirleri, savaş ganimetleri, tekeller ve kendilerine bağlı milletlerden aldıkları haraç gelirlerinden oluşmaktadır (Kayan: 82).

Ortaçağ: Roma İmparatorluğu'nun yıkılması ile başlayan bu çağda hakim olan rejim feodalite olmuştur. Büyük krallıklar yerini derebeyliklere bırakmıştır. Bu dönemde

en belirgin olan gelir malikane geliri olmuştur (Alkan, 2009: 6). Kral kamu giderlerini kendi mülk gelirleri ile karşılayabiliyordu. Savaş giderleri feodal senyörler tarafından finanse edilirken, şehir kapılarında alınan duhuliyiler, gümrükler, para basma kazançları, para cezaları gibi gelirler de vardı. Bahsedilen mali yükümlülükler Ortaçağ'ın yarısına kadar devam etmiştir ancak bunlar para ile ödenen gerçek anlamdaki vergi kapsamında değildir. Ortaçağ'ın ikinci döneminde ise para ekonomisi giderek gelişmiştir. İmparatorluğa ait mülk gelirleri de devlet giderlerini karşılayamaz duruma gelince vergileme tek çıkar yol olarak görülmüştür. Ancak düzenli bir vergi sistemi uzun süre kurulamamıştır. Başarı ile yürütülen en önemli deneme 1495 yılında kabul edilen genel servet vergisidir. Türklerin yarattığı tehlikenin etkisi ile başlatılan çalışma sonucunda kabul edilen düzenlemeye göre herkes servetinin binde biri kadar vergi ödemek zorunda bırakılmıştır. Prensler ve din adamları ise ayrıcalıklı sınıf olarak kabul edilerek vergilerden muaf tutulmakta idiler (Turan, 1998: 9).

Orta çağın sonlarına doğru vergiler düzenli bir kamu geliri olarak görülüp vergilendirmenin kanunlaşması çalışmaları başlamıştır. Bunun ilk örneği İngiltere'de gerçekleşmiş; İngiliz Parlamentosu ihraç edilen tüketim ürünlerini, tüketim resmine tabi tutmuştur. Parlamento bu kararı ile vergi uygulamalarını kanunileştirmiştir (Giray, 2006: 19). Batı Avrupa'da kralın vergilendirme gücüne karşı gösterilen ilk tepki olarak 1215 yılında İngiltere'de imzalanan Büyük Özgürlük Fermanı (Magna Carta Libertatum), verginin ilk yasallaştırılma hareketidir denilebilir. Bu fermanla vergilendirme yetkisi soylular ve din adamları lehine kısıtlanmıştır. Ancak bu fermanın hükümlerine uyulmamıştır. Halk hareketi sonucu halk lehine sınırlandırmalar ise 1628 tarihli Haklar Dilekçesi ve 1689 tarihli Haklar Demeci (Bill of Rights) ile olmuştur. Haklar demeci parlamentonun onayı olmaksızın vergi konulmasını kesinlikle yasaklamakta idi. 1789 Fransız İhtilali'nin en önemli sebeplerinden biri kralın keyfi vergiler koymasına idi (Öncel-Çağan-Kumrulu, 1985: 8-9).

Yeniçağ: Bu dönemde aynî ekonomi yerini tamamen nakdi ekonomiye bırakmıştır. Ülkeler dış tehditlerden korunmak, iç güvenlik ve adalet hizmetlerini yerine getirebilmek için vergilemeye kesin olarak ihtiyaç duymuşlardır. Sanayi devrimi

öncesi daha çok toprak mülkiyetine bağlı olarak mülk vergilemesi ve bunun yanında dolaylı vergi uygulamaları geniş yer tutmaktadır. Ancak 18. yüzyılın sonlarında İngiltere'de ekonomik, siyasi ve mali alandaki gelişmeler sonucu geçici olarak konulan gelir vergisi sonraki dönemlerde yaygın bir uygulamaya dönüşmüştür. 20. yüzyılın başından itibaren vergi olağanüstü bir gelir kaynağı olmaktan çıkarak kamu maliyesinin en önemli dayanağı haline gelmiştir (Akdoğan, 1999: 122).

Yeniçağ'da vergiye kamusal gelir niteliği taşımanın yanı sıra yeni fonksiyonlar da atfedilmiştir. Vergi ile ekonomik ve sosyal hayata müdahale edilebileceği görüşü savunulmuştur. Dönemin ideolojik şartları, tavır ve düşünceleri ile şekillenen fikirlerle Merkantilistler, vergiyi kamu geliri olmanın dışında ekonomiye müdahale aracı olarak görürlerken, Liberaller ise vergilemeyi kişi hak ve özgürlüklerini kısıtlayan aynı zamanda ekonomik düzeni bozan bir uygulama olarak görmüşlerdir. Fizyokratlar ise birden fazla verginin doğal düzeni kötü etkileyeceği düşüncesi ile tek vergiden yana olmuşlardır. 1929'da yaşanan Büyük Buhran'ın ardından Keynesyen görüşler kabul görmüş, vergi talep yönetiminde de kullanılan bir araç haline gelmiştir. 2000'li yıllarda ise verginin asıl olarak kamu harcamalarının finansmanında kullanılması fikirleri yeniden gündeme gelmiştir (Alkan, 2009: 7).

1.1.2. Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde Vergi

Osmanlı Devleti'nde, İslam dininin ilkelerine göre yönetilen bir devlet olarak her alanda olduğu gibi Vergi Hukuku alanında da şer'i hukuk kuralları uygulanmaktadır. Vergileme sisteminin temelinde ihtiyaç fazlası olan mal ve gelirlerin, ihtiyaç sahiplerine verilmesi yatmaktadır. İslami sisteme göre vergi sistemini geliştiren topluluklarda temelde zekat en büyük gelir kalemini oluşturmaktadır. Dolayısı ile İslam devletlerinde en önemli gelir kaynağının zekat olduğu söylenebilir (Çoban, 2004: 16-17).

İslami kurallar çerçevesinde alınan vergilere şer'i vergiler (zekât, öşür, haraç, cizye) adı verilmektedir. Padişah ise mutlak egemenlik hakkına dayanarak sınırsız vergilendirme yetkisine sahiptir. Şer'i vergiler dışında konulan vergilere örfi vergiler adı verilmektedir. Bu vergiler konulurken örf ve adetlere göre düzenleme yapılır ve bölgesel farklılıştırmalara gidilirdi. Osmanlı devleti merkezîyetçi bir vergi idaresi

kuramadığından batılı anlamda düzenli vergi ödeyen bir vergi devleti haline gelememiştir. Bunun en önemli nedeni ise askeri düzen ile toprak düzeninin iç içe geçmesidir. Tımar sistemi denilen sistemde vergi gelirlerinin önemli bir kısmı vali, sipahi, kadı gibi kamu görevlilerine ayrılmıştır. Tımar sistemi dışında vergiler ise iltizam yöntemi ile toplanılmakta idi. Mültezim adı verilen kişiler belli bölgelerin vergisini toplama hakkına sahiplerdir. 17. yüzyıldan sonra iltizam usulü daha da yaygınlaşmıştır. Ancak mültezimler daha çok vergi toplayabilmek için halka baskı yapmaya başlayınca 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise vergi toplama görevi halk tarafından seçilen ayanlara devredilmiştir. Ayanlar önceleri halkı mültezimlere karşı korurlarken daha sonra kendileri de iltizam almaya başlamışlardır. İmparatorluk zayıfladıkça ayanların da gücü artmıştır. 1804 yılında sened-i ittifak adlı bir belge imzalanarak padişahın vergileme yetkisi ayanlar lehine sınırlandırılmıştır. 1876 da imzalanan Kanun-i Esasi ile vergilerin yasaya dayanması zorunluluğu getirilmiştir (Öncel vd., 1985: 10-11).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında (1925) aşar vergisinin kaldırılması, ağnam, temettü vergisi, kazanç vergisi gibi önemli vergilerle ilgili olarak yapılan düzenlemeler Türk Vergi Sisteminin temelini oluşturmaktadır (Akdoğan, 1998:123). 1950 yılında kabul edilen Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Vergi Usul Kanunu ile 1985 yılında kabul edilen Katma Değer Vergisi Kanunu Türk Vergi Sisteminde reform niteliği taşımaktadır (Çoban, 2004: 17).

1.2. Vergi Psikolojisi

Davranışsal kamu maliyesi geniş anlamı ile mükelleflerin mali olaylar karşısındaki tutum ve davranışları incelerken, daha dar anlamı ile vergi psikolojisi ise vergi karşısında mükelleflerin algılamaları ile gösterecekleri tutum ve davranışlarını incelemektedir. Vergi ile insan psikolojisi arasındaki ilişkiyi inceleyen maliyecilerin başında G. Schmolders gelmektedir (Aktan, 2012: 14-15).

Vergi sistemi içerisinde düzenlemeler yapılırken, değişikliklerin ya da uygulamaya yeni giren vergilerin mükellefler üzerindeki sosyo-psikolojik etkileri ayrıntılı olarak araştırılmalıdır. Vergiler, kamu gelirleri içerisinde en büyük paya sahip olduklarından hem devletin varlığı hem de ülkenin refahı açısından çok

önemlidirler. Bununla birlikte devlet, en büyük gelir unsurunu yaratan vergileme gücünü kontrollü kullanılmalıdır. Vergiler medeni toplum düzenini oluşturmada önemli bir etken iken, bilinçli kullanılmadıkları takdirde yok edici bir silah etkisi de yaratabilmektedir. Toplumda yaşayan rasyonel bireylerin, öncelikle yaşam ve mülkiyet haklarının korunması karşılığında devlete vergi adı altında bir bedel ödemeyi gönüllü olarak kabul etmeleri olağan bir davranış kabul edilebilir. Ancak mükelleflerin kendi iradeleri ile onayladıkları vergi keyfiyete dönüşüp, adaletli dağıtılmazsa ve daha da kötüsü bir zulüm haline dönüşürse medeniyeti tahrip edebileceği gibi siyasi otoriteyi de tehdit edebilir (Becerem, 2004:1-2).

Vergi psikolojisi çalışmalarının öncülerinden olan Schmolders, optimal vergi noktasının psikolojik şartlar tarafından belirlenen sınırlar içerisinde kaldığını ve bu sınırların da tüm toplumlar için farklı olduğunu belirtmiştir. Farklılıkların temelinde ise halkın devlete karşı tavrı ve fedakarlık duygusu ile ilişkisi bulunmaktadır. Schmolder'e göre bu sınırlamalar öncelikle psikolojik niteliktedir. Mükelleflerin vergi uyumuna etki eden sosyo-psikolojik belirleyenler olarak şu üç faktör sayılabilir (Tunçer,:113);

- a) Bireylerin vergi beyanı kararlarını doğrudan etkileyen ahlaki kural ve bu konudaki hassasiyetleri,
- b) Mükelleflerin vergi görevlerini yerine getirme gönüllülükleri üzerinde etkisi olan vergi kanunlarının adaleti ve tarafsızlığı ile ilgili fikirleri,
- c) Vergi mükelleflerinin hükümetin harcamaları ve yolsuzlukları hakkındaki değerlendirmeleri.

Mükelleflerin kendi vergi psikolojileri ile hareket ederek gösterdikleri davranışlar, vergileme ile ilgili amaçlarda ve vergisel planlamalarda değişikliklere sebep olabilmektedir. O halde mükelleflerin vergi psikolojileri dikkate alınarak vergi politikalarının oluşturulması, uygulamada hedeflenen amaçlara ulaşmayı kolaylaştıracaktır. Ancak verginin ekonomik ve mali etkisini incelemenin psikolojik yönünü incelemekten daha kolay olduğu söylenebilir. Çünkü psikolojik incelemede değerlendirilecek psikolojik etkiler bireye bağlı olup, bulunulan yere, zamana ve

kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Bu durum da sonuç itibarı ile vergileri etkilemektedir (Taşkın, 2010: 70).

1.2.1. Vergi Psikolojisinin Vergi Politikaları Üzerindeki Etkileri

Vergi politikalarını oluştururken vergi psikolojisini dikkate almak, mükelleflerin vergiye bakışlarını değiştireceği gibi toplumun ekonomik ve sosyal düzeni üzerinde de bir takım etkiler oluşturacaktır. Bu etkiler şöyle sıralanabilir (Çoban, 2004: 35-40);

- a) Vergi uygulamalarının gücünü artırma
- b) Vergi uyumunu kolaylaştırma
- c) Toplumsal ilişkileri düzenleme
- d) Vergi gelirlerinin artması

1.2.1.1. Vergi Uygulamalarının Gücünü Arttırma

Vergi devletin en önemli gelir kaynağı olduğu gibi aynı zamanda ekonomik politikaları da makro planlar dahilinde yürütebilmenin çok önemli bir enstrümanıdır. Devletin yürütme organı hedeflerine ulaşmak için yeni vergiler koyabilir, var olanları değiştirebilir veya kaldırabilir. Devlet ve birey arasındaki vergi ilişkisinde devlet, egemenlik gücünden aldığı destekle üstün taraf olarak görünse de, literatürde 2007 yılında yayımlanan bir çalışmalarında, Feld ve Frey, vergi ilişkisinin mükellefler ve devlet arasında psikolojik bir sözleşme olduğunu söylemişlerdir. Her sözleşmede olduğu gibi tarafların karşılıklı hak ve görevleri vardır. Devlet ve vatandaş arasında meydana gelen mali değişim aracılığı ile vergiye uyum da arttırılabilir. Burada en önemli unsur vatandaşların devlete duyduğu güvenidir. Eğer taraflar birbirlerine olan güveni yitirirlerse sözleşme de bozulacak ve işlerliğini yitirecektir (Feld-Frey, 2007:102).

Vergi uygulayıcıları, vergi politikalarını belirlerken, mükelleflerin vergi psikolojilerini dikkate alıp, düzenlemelerini buna göre yaparlar ise hedeflerine daha

etkin ve çabuk ulaşmaları mümkün olabilecektir. Çünkü mükellefler düzenlemeleri bu şekilde daha kolay benimseyip, uygulamada daha az tepki göstereceklerdir.

1.2.1.2. Vergi Uyumunu Kolaylaştırma

Allingham ve Sandmo Modeli olarak bilinen rasyonel tercih teorisine göre insan doğası gereği faydasını maksimize eden ve içsel maliyetini minimize eden karar ve tercihleri seçmektedir. Buna göre de vergiyi daha az hatta hiç ödememek şeklinde tutum ve davranışlar sergilerler. Vergiye gönüllü uymalarında başlıca etkenler yakalanma korkusu ve ödeyecekleri cezanın miktarıdır (Aktan, 2012: 15).

Literatürde ahlaki duygular teorisi olarak da bilinen diğer bir yaklaşıma göre ise bireylerin vergi ödeme ya da ödememe tercihlerini belirleyen tek etken bireysel çıkar ve faydalarını maksimize etme isteği değildir. Bu konuda davranışlarını belirleyen; ahlaki, dinsel, hukuki, kültürel, kuramsal, siyasi, idari ve psikolojik faktörler de bulunmaktadır (Şentürk, 2014:131).

Mükelleflerin vergiyi nasıl algıladıkları vergi ödeme konusundaki istekliliklerine de etki etmektedir. Kamu maliyesi literatüründe, mükellefin ödediği vergiyi adil bir mali değişim olarak algılaması durumunda, vergisini gönüllü ödeme konusunda istekli olacağı kabul edilen bir yaklaşımdır. Eğer mükellefte bu mali değişimin adil olmadığına dair bir algı varsa vergi ödeme isteği de azalacaktır. Devlet tarafından sağlanan kamu mallarının, mükelleflerin tercihleri doğrultusunda belirlendiği, adil ve şeffaf bir vergi sisteminin olduğu inancı, mükelleflerin vergi ödeme isteğini arttıracaktır (Cummings- Vazquez- Mckee- Torgler, 2005: 2-3).

Devletin varlığı ve devamı için zorunlu olan kamu gelirleri arasında en önemli yeri tutan vergilerin yüksek düzeyde toplanması son derece önemlidir. Vergiye gönüllü uyum, potansiyel vergi gelirlerinin tam olarak toplanarak, vergi boşluğunu ortadan kaldırmak ve kamu hizmetlerine ayrılacak payı arttırmak açısından son derece önemlidir (Şentürk, 2014: 133).

1.2.1.3. Toplumsal İlişkileri Düzenleme

Sosyal devlet anlayışının gereklerinden biri de toplumda sosyal adaletin sağlanması ve bunun için gereken önlemlerin alınmasıdır. Toplumda gelir dağılımı azınlık bir grubun lehine bozulmuşsa zaman içerisinde toplumsal çatışmalar meydana gelebilir. Sosyal adalet, gelirin varlıklı kesim ile varlıksız kesim arasında yeniden dağılımını, servetin belirli kimselerin elinde ölçsüz biçimde birikmesini önlemeyi gerektirmektedir. Bu amaçla devlet vergiyi bir araç olarak kullanabilmektedir (Kaynar, 2010: 9). 1929 yılında meydana gelen Büyük Buhran'dan sonra J. M. Keynes, geliri yeniden dağıtıcı bir vergileme ile yüksek gelirleri azaltıp, düşük gelirleri destekleyerek tüketim eğilimini ve efektif talebi arttırmayı, bu şekilde istihdam seviyesinin de yükseltilmesi görüşünü ileri sürmüştür (Turhan, 1998: 35).

Devletin sosyal amaçlarla yaptığı muafiyet ve istisna uygulamaları, sosyal güvenlik aidatlarının vergilendirilmemesi, işletmelerin sosyal amaçlı yaptıkları yardımların vergi dışı bırakılması, yaşlılar ve korunmaya muhtaç kişilere ait gelirlerin vergi dışı tutulması, çocuklara yönelik indirimler ve ilgili bazı harcamaların vergiye tabi olmaması ve benzeri uygulamalar da verginin sosyal amaçlı kullanımının örneklerindedir (Kaynar, 2010: 9). Bu uygulamalar mükelleflerin vergi psikolojileri üzerinde olumlu etki yapabilmektedir.

Bazen vergi kavramı, devlet yönetiminde bulunanların milli amaçlar olarak belirlediklere hedeflere ulaşmada bir araç olabilmektedir. Verginin bu etkisi ile toplum mühendislerince toplumsal yapı yeniden şekillenebilmektedir. Örneğin tek parti döneminde uygulanan Varlık Vergisi'nin, azınlıklar aleyhine olsada, toplumu ve girişimcileri yeniden inşa etmek gibi bir amacın gerçekleşmesine etkisi olmuştur. Vergi toplumsal düzeni sağlamanın yanında tersine bozma etkisine de sahiptir. Vergi politika uygulayıcılarının toplumun sosyolojik ve psikolojik yapısını iyi analiz ederek yeni politikalar ortaya koyması, toplumsal ilişkilerin sağlıklı yürütmesi açısından olumlu sonuçlar verecektir (Çoban, 2004: 39).

1.2.1.4. Vergi Gelirlerinin Artması

Ülkelerin fakirlik düzeyini düşürüp, kalkınma hızlarını arttırmaları pek çok faktöre bağlıdır. Bu faktörlerin en önemlisi mali kaynaklarının büyüklüğüdür. Mali kaynakların büyük bölümü ise ekonomik faaliyetlerden toplanan vergiler ile borçlanmadan oluşmaktadır. Gelişmiş ülkelerde yeterli mali kaynak sağlanabilir iken gelişmekte olan ülkeler için iç kaynaklar gerekli yatırımları finanse etmekten çok uzaktırlar. Bu nedenle gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelere gelecek olan mali yardımlara ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak bu yardımlar ile sürdürülebilir bir kalkınma modeli kurup uygulamak oldukça zordur. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerin kendi mali iç kaynaklarını geliştirme çabaları teşvik edilmelidir. Bu kaynakların en önemlisi de vergi gelirlerinin artmasından oluşmaktadır (Uludağ-Turunç, 2014: 3).

Vergi gelirlerinin arttırılmasında bazı ekonomik ve sosyal değişkenler bulunmaktadır. Sosyal değişkenlerin başında ise toplumsal vergi bilinci gelmektedir. Toplumsal vergi bilincini oluşturan sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel nitelikli birçok değişken vergi bilincini oluştururken vergi gelirlerinin de artması konusunda doğrudan veya dolaylı olarak belirleyici olmaktadır (Ekici, 2009: 202).

Vergi politikaları, mükellefin vergi ile ilgili psikolojisini oluşturan temel etkenler dikkate alınarak oluşturulduğunda vergi gelirlerinin de artması beklenebilir.

1.2.2. Mükelleflerin Vergiye Karşı Gösterdikleri Tepkiler

Vergi, devlet açısından bir gelir iken mükellefler açısından zorunlu bir ödemedir. Ancak ödenen vergiler mükelleflerin iktisadi güçlerinde bir azalma yaratmaktadır. Bu durumda mükelleflerin zorlama olmaksızın vergisel yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri, vergi algısı, hissettikleri vergi yükü dağılımının adaletli olup olmaması, vergi oranları vb. faktörlere bağlıdır. Mükellefler bu faktörlerin olumsuzluk derecesine bağlı olarak vergi yükümlülüğünden kurtulma çabası içerisine girebilirler. Mükelleflerin vergi uygulamalarındaki değişiklikler karşısında gösterdikleri olumsuz tepkilerin bir kısmı aktif nitelikli iken bazıları pasif nitelikli olabilmektedir (Taşkın, 2010: 76).

1.2.2.1. Vergiye Karşı Aktif Mükellef Tepkileri

Mükelleflerin aktif tepki göstermesi otoriteye itaatsizlik şeklinde olduğundan aynı zamanda suç olma özelliği taşımaktadır. Dolayısı ile mükellef bu şekilde tepki gösterdiğinde ceza ile karşılaşmaktadır. Bu tepkilerin başında vergi kaçırma ve vergiyi reddetme gelmektedir.

a) Vergi Kaçırma: Vergiye gösterilen tepkiler arasında en yaygın olanıdır. Verginin hiç ödenmemesi yanında eksik ödenmesi de vergi kaçakçılığı kapsamına girmektedir. VUK md. 359' da vergi kaçakçılığını meydana getiren fiiller üç gruba ayrılarak tanımlanmıştır:

a) 18 aydan 3yıla kadar hapis cezasını gerektiren fiiller;

1) Defter ve kayıtlarda muhasebe hilesi yapmak, gerçek olmayan ya da kayda konu işlemle ilgisi bulunmayan kişiler adına hesap açmak, asıl defterlere kaydı gereken işlemleri, matrah azalmasına sebep olacak şekilde kısmen veya tamamen başka defter veya kayıt ortamlarına kaydetmek.

2) Defter, kayıt ve belgeleri tahrif etmek veya gizlemek ya da muhteviyatı itibarı ile yanıltıcı belge düzenlemek ve bu belgeleri kullanmak.

b) Üç yıldan 5 yıla kadar hapis cezası gerektiren fiiller;

Vergi kanunları uyarınca tutulan, düzenlenen ve saklama mecburiyeti olan defter, kayıt ve belgeleri yok etmek, yerine başka sayfalar koymak ve ya hiç koymamak, defter ve belgelerin asıl ve suretlerini kısmen ve ya tamamen sahte olarak düzenlemek ya da kullanmak. Sahte belge gerçek bir işlem olmadığı halde varmış gibi düzenlenen belgedir.

c) 2 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası gerektiren fiiller;

VUK hükümlerine göre ancak Maliye Bakanlığı ile anlaşması olan kişilerin basabileceği belgelerin anlaşması olmayan kişilerce basılması ve bunu bilerek kullanılması.

Mükelleflerin zaman zaman bu fiillerle az ya da çok vergi kaçırdığı gözlemlenmektedir. Yarattığı etkiler üç grupta incelenebilir (Kaynar, 2010: 39-41):

Vergi kaçakçılığı bütçe gelirlerinin azalmasına ve bütçe açıklarına neden olmaktadır. Bütçe açıkları, yeni vergiler konması, mevcut vergi oranlarının arttırılması, para basma, iç ve dış borçlanma yolu ile kapatılmaya çalışılır ki bunların ekonomik, sosyal, siyasal istikrarı bozma, enflasyona sebebiyet verme, fiyat istikrarını bozma gibi olumsuz sonuçları vardır.

Vergi kaçakçılığı ikinci olarak yükümlüler arasında rekabet eşitliğini bozmaktadır. Vergi kaçakçılığı yapmayan ya da yapamayan mükelleflerin vergi yükü daha da artarken diğerlerinin azalmaktadır. Vergi yükü azalan mükellefler, yeni yatırımlar yapma, piyasada daha etkin rekabet etme imkanına sahip olabilmektedirler. Vergisini düzgün ödeyen mükellefler ise bu haksız rekabet karşısında piyasadaki çekilmek veya silinmek tehlikesi ile karşı karşıya kalabilmektedirler.

Üçüncü grup etkileri ise sosyal dengenin bozulmasına sebebiyet vermesidir. Vergi kaçırmayan mükellef vergi kaçırانların vergisini de kendisinin ödediğini düşünüp ödediği vergiye tepki duyabilir. Bu da kamusal otoriteye güven duygusunu zedeler.

b) Vergi grevi: Vergiye karşı tepkiler çoğunlukla bireysel olmakla beraber kolektif tepkilerin gösterilmesi de muhtemeldir. Vergi grevi mükelleflerin nadir de olsa gösterdikleri tepkilerden biridir. Ülkeden ülkeye değişmekle birlikte maliye tarihi vergiye karşı pek çok toplumsal tepkiye sahne olmuştur. Eski Roma, Eski Yunan İmparatorluklarının yıkılması, Boston'da çay isyanı bu nedenle olmuştur. 1954 yılında Fransa'da meydana gelen Paujade Hareketi adeta bir vergi grevine dönüşmüştür (Çoban, 2004: 87).

1.2.2.2. Vergiye Karşı Pasif Mükellef Tepkileri

Mükelleflerin vergilerin karşısında ilk aşamada gösterecekleri tepkiler olup karşılığında uygulanacak cezai müeyyideler mevcut değildir. Aylaklığı tercih etme, tüketimin kısılması, tasarrufun azaltılması, yatırımdan vazgeçme, verginin

yansıtılması ve vergiden kaçınma, baskı gruplarını harekete geçirme ve lobicilik, vergi cennetlerine göç ve verginin geç ödenmesi bu tepkiler arasında sayılabilir.

a) Aylaklığı tercih etme:

Bu tepkide mükellef çok çalışıp çok vergi ödemek yerine çalışmayıp vergi ödememeyi seçmektedir. Vergi oranlarındaki artışlar kullanılabilir geliri azalttığından bunun sonucu olarak da aylak kalmanın maliyeti düşmektedir. Bu şekilde hisseden vergi mükellefleri de çalışmak yerine aylak kalmayı tercih edebilir. Ancak aylak kalarak yaşamak sürdürülebilir bir yaşam şekli olmayıp geçici bir süre uygulanabilir. Burada aylaklığı seçen mükellefin zaman içerisinde davranışlarında da değişiklik oluşma ihtimaline dikkat edilmelidir. Mükellef sonraki zamanlarda kayıt dışı faaliyetlere de yönelebilir (Aktan, 2002:127).

Amerikalı iktisatçı Laffer, vergi indirimleri sonucunda toplam piyasa üretiminin artarak vergi gelirlerini de arttıracığını savunmuştur. Verginin gelir etkisine göre uzun dönemde, vergi indirimleri bireyleri boş durmak yerine çalışmaya itecektir (Doğan, 2007).

b) Tüketim ve tasarrufun azaltılması:

Vergi oranlarındaki artışlar, mükellefin gelirinde ve servetinde azalmaya sebep olduğundan, tüketim ve tasarrufların da azalmasına sebep olmaktadır. Mükellefler tüketimde kısıtlamaya öncelikle lüks tüketim mallarından başlarlar ardından yavaş yavaş zorunlu ihtiyaç malzemelerine olan taleplerini de azaltırlar. Gelirde azalma aynı zamanda tasarruflarda da azalmaya sebep olacaktır. Mükellef, bu şekilde ödediği vergi nedeniyle gelirinde meydana gelen azalmayı telafi etmeye çalışmaktadır (Kaynar, 2010: 31).

Aşağı gelir gruplarından alınmakta olan vergiler hemen hemen sadece tüketimi etkileyeceğinden vergi artışları karşısında bu grupta tüketim azaltılmaya gidilecektir. Orta gelir gruplarında kısa vadede tasarruflar etkilenirken, sabit bir tüketim alışkanlığına sahip, yüksek gelir gruplarında ise gönüllü tasarruflarda hızlı bir azalma olur (Turan, 1998: 337).

c) Üretim ve yatırım yapma eğiliminin azalması:

Artan vergiler dolayısıyla mükellefin talebi azaltması, arz daralmasına sebep olacaktır. Üretici talep edilmeyen malının üretimini azaltmaya gidecektir (Alkan, 2009: 39).

Girişimcilerin yatırım kararlarını etkileyen en önemli faktörlerden biri gelecekte elde etmeyi beklediği gelir olduğundan, özellikle kar üzerinden alınan vergilerin yatırımları daraltıcı bir etkisi olduğu söylenebilir. İşletmenin üzerindeki vergilerde önemli bir artış bilhassa riski büyük yatırımları engeller. Riski büyük yatırımların genellikle hâsılası da büyük olduğundan özellikle verimli faktör bileşimlerinin uygulanmasını gerçekleştirecek yatırımlar engellenmiş olacaktır (Turan, 1998: 337).

d) Verginin yansması:

Ödenen vergilerin fiyat mekanizması aracılığı ile kısmen ve ya tamamen bir ya da bir kaç aşamada başkalarına devredilmesi olarak adlandırılabilir. Mükellef, verginin yükünü taşımak istemediği zaman piyasa koşulları da uygun olduğu takdirde bu yükü başkalarına devredebilmektedir (Taşkın, 2010: 81). Ancak verginin yansıtılması sonsuz olmayıp, neticede bazı kişilerin üzerinde kalacaktır ki buna verginin yerleşmesi denir (Akdoğan, 1999: 290).

Mükellef vergiyi yansıtırken, yansımının yönü, ölçüsü, boyutları ve dayanağı bakımından farklı yansımaya şekillerine sebep olmaktadır. Bunlar, ileriye veya geriye doğru yansımaya, sınırlı veya sınırsız yansımaya, kanuni ve ya fiili (iktisadi) yansımaya gibi adlar alabilmektedir (Çelik, 2002: 21).

Verginin yüksek fiyat içerisinde tüketicilere yansıtılması ileriye doğru yansımaya, üretim faktörlerine doğru aktarılması ise geriye doğru yansımaya olarak adlandırılır. Yansımının yönüne doğru vergi burada ya tüketiciler üzerinde ya da ürünün meydana getirilmesinde yararlanılan üretim faktörlerinin sahipleri üzerine yerleşmektedir (Akdoğan, 1999: 290).

Yansımının belirli yönde olup, belli iktisadi unsurlar ya da kişiler üzerinde toplanacağı düşüncesinden hareket eden yansımaya türü sınırlı yansımaya olarak

adlandırılmaktadır. Bu durumda vergi tüm topluma yayılmayacaktır. Bazı teorisyenlere göre ise vergi kişiden kişiye transfer edilmek yolu ile tüm topluma yayılacak ve hissedilmeyecek hale gelecektir. Bu teorisyenlerden Mansfield vergiyi durgun suya atılan taşın oluşturduğu dairelere benzetmiştir. Bu daireler merkezden uzaklaştıkça gücünün azalıp kaybolduğu gibi vergi de tüm topluma bu şekilde yayılacaktır fikrini öne sürmüştür (Akdoğan, 1999: 291-292).

Vergiler bazen kanun koyucunun iradesi ile de yansıtılabilir. Eğer kanun koyucu, vergiyi koyduğu sırada verginin kanuni ödeyicisi tarafından yansıtılmasına izin vermiş ise kanuni yansımadan söz edilebilir. Fakat yansıma kanun koyucunun iradesine zıt olarak piyasa koşullarına uygun olarak oluşuyorsa, fiili yansımadan söz edilebilir (Çelik, 2002: 22).

Verginin yansıtılması toplumda sosyal, ekonomik ve mali açıdan önemlidir. Ekonomik anlamda etkisi vergi yükünü devreden kişinin satın alma gücünün artması, bu yükü devralan kişide ise tersinin meydana gelmesi şeklinde görülecektir. Hatta vergi yükünü devralan kişinin yatırım ve üretim faaliyetleri de engellenecektir. Sosyal anlamda ise yansıma bazen vergi yükünün kişiler arasında adil dağılımına imkan verirken bazen de büyük adaletsizliklere sebep olmaktadır. Bu sonuçlar mükelleflerde hoşnutsuzluk yaratıp vergiye tepki göstermelerine sebep olabilmektedir (Yenigün, 2012: 54).

e) Vergiden kaçınma

Vergiden kaçınma, kanunlara aykırı hareket etmeden vergiyi doğuran olaya neden olmayarak vergi yükü dışında kalma çabaları şeklinde açıklanabilir. Vergiden kaçınma çabaları mükellef tarafından bilinçli yapılan çabalardır. Vergi yasalarında, vergi borcunun kural olarak vergiyi doğuran olayın meydana gelmesi ile doğacağı belirtilmiştir. Ancak mükellefin bilinçli çabaları sonucu vergi borcunu doğuran olayla bir bağlılıkları meydana gelmeyerek vergiden kaçınmaları mümkün olmaktadır. Mükellefler vergi kapsamı dışında tutulan kazanç ve iratlardan gelir elde ederek veya vergi dışı servet unsurlarını elde etmeye çalışarak vergi kapsamı dışında kalmaktadırlar (Akdoğan, 1999: 162).

İnsanlar doğası gereği kendisinin ve ailesinin kazancını arttırma eğilimindedirler. Bu sırada kazançlarını azaltmaya sebep olan faktörlere tepki gösterirler ki vergi de bunların başında gelir. Bu tepkilerini yasal çerçevede gösterdikleri takdirde vergiden kaçınma eğiliminde olacaklardır. Bunun dışında vergiden kaçınma subjektif vergi yükü olarak adlandırılan vergi baskısı ile de ilgilidir. Vergi oranlarını yüksek bulan mükellefler marjinal faydası daha yüksek olan vergiden kaçınmayı tercih ederler. Örneğin ülkemizde % 35 üzerinden vergi ödeyen gelir vergisi mükellefleri bu oranda vergi ödemek yerine kurumlar vergisi mükellefiyeti tesis ettirerek % 20 oranında vergi ödeyerek vergiden kaçınabilmektedirler (Kıldış, 2007).

f) Baskı Gruplarını Harekete Geçirme ve Lobcilik

Baskı grupları siyasi iktidarı elde etmemiş olsalarda, iktidarın karar ve uygulamalarını etkilemeye çalışan gruplardır. Bu uğraşları sonucunda ekonomik çıkar elde etme gayretleri vardır. Mükellefler vergilerini daha az ödemek veya hiç ödememek için birçok yöntem arayışı içerisindeydirler. Ancak bu yöntemlerde başarılı olmadıkları takdirde ekonomik güçlerini siyasi baskıya dönüştürüp, hukuki ortamı kendileri için uygun hale getirebilir, vergi kayıp ve kaçaklarını önleme çalışmalarını engelleme gayreti içerisinde girebilirler (Çoban, 2004: 92).

İşveren kuruluşları, işçi kuruluşları, işçi ve işveren sendikaları, dernekler, esnaf ve çiftçi odaları, meslek odaları baskı grupları olarak sayılabilirler. Ancak bu kurum ve kuruluşlardan iyi organize olmuş ve ekonomik olarak daha güçlü olanlarının hükümetin vergi ile ilgili karar ve uygulamalarını etkileme gücü daha fazla olacaktır (Kaynar, 2010: 34).

g) Vergi Cennetlerine Göç

Vergi cennetleri genel kabul görmüş bir tanım olmasa da Barron Vergi Terimleri sözlüğünde, vergi mükelleflerinin vergiden kaçınmasını ve gizli şartlar altında işlemler yapılmasını sağlayan yasal yapılar olarak tanımlanmıştır. OECD, vergi cennetlerinin tespitinde bazı ölçütler belirlemiştir. Bunlar (Arslan, 2011: 43):

-Vergilerin bulunmadığı ve sadece nominal vergilerin olduğu bir ortam

-Etkif bilgi değişiminin olmayışı

-Şeffaflıktan yoksunluk

-Gerçek ekonomik bir faaliyetin olmaması

Mükellefler vergi cennetlerini hiç vergi vermemek ya da daha az vergi vermek amacıyla tercih etmektedirler. Bu şekilde esas ülkede vergi verme ödevlerinden kaçmaktadırlar. Vergi cennetlerinin başlıca olumsuzlukları, vergi rekabeti dolayısı ile sermaye kaçışına ve vergi oranlarının düşmesine sebep olmaları, kara para aklama faaliyetinde üs olarak kullanılmaları, finansal istikrarsızlıkların hızla yayılmasına sebep olmalarıdır. Bunun sonucunda da küresel yoksullukla mücadele stratejileri başarısızlığa uğramaktadır (Arslan, 2011: 43).

h) Verginin Geç Ödenmesi

Mükellefler gecikme zammına razı olarak vergilerini geç ödeme şeklinde de tepki gösterebilmektedirler. Özellikle yüksek enflasyon dönemlerinde mükellefler ödeyecekleri vergi borcunu geciktirerek, paranın değer kaybı dolayısı kazanımlarının daha çok olacağı düşüncesi ile vergilerini erteleyebilmektedirler.

İKİNCİ BÖLÜM

2. VERGİYE GÖNÜLLÜ UYUM, VERGİ AHLAKI, VERGİ AHLAKINI BELİRLEYEN FAKTÖRLER, SEÇİLMİŞ UYGULAMALAR

2.1. Vergiye Gönüllü Uyum

Vergi uyumu genel bir ifade ile vergisel yükümlülüklerin doğru olarak yerine getirilmesi olarak açıklanabilir (İpek-Kaynar, 2009: 117). Bu yükümlülükler vergi beyannamelerinin zamanında ve hatasız bir şekilde doldurulması, gelir idaresine vergi beyanının vaktinde ve usulüne uygun olarak verilmesi ve ödemelerin zamanında ve eksiksiz olarak yapılması şeklinde ifade edilebilir (Şahin, 2011: 49).

Vergi uyumsuzluğu ise yukarıda belirtilen ifadelere aykırı olarak, vergi yükümlülüğünün olması gerekenden düşük ya da yüksek gösterilmesini içerir. Bilerek düşük beyan cezai müeyyideleri kapsadığı gibi yanlış anlama, dalgınlık, yanlış bilgilendirme gibi nedenlerden kaynaklanan düşük beyan da cezaya tabidir. Ancak mükellefin ödeyeceği vergiyi azaltmak amacı ile mali işlemlerini yasalara uygun olarak yapılandırması vergi uyumsuzluğu anlamına gelmez (Roth vd. ,1989:2).

Vergiye uyum çalışmaları kronolojik olarak üç evrede incelenebilir (Şahin, 2011: 53-54):

1)1970'li Yıllar: Bu dönemlerde, mükellefin vergiye uyumunda, vergi kaçırarak elde edeceği getiri ile vergi denetimlerinde yakalanma olasılığı ve bunun doğuracağı maliyetin karşılaştırılmasından elde edeceği sonucun etken olacağı düşüncesi hakimdir.

2)1980'li Yıllar: Bu dönemde, önceki dönemde bahsedilen vergi denetim ve cezaları yerine vergi oranlarından bahsedilerek, vergi oranlarının arttırılmasının vergi kaçakçılığını arttıracığı öne sürülmüştür. Yine dışsal faktörler değerlendirilmektedir.

3)1990'lı Yıllar: Torgler'in öncülüğünü yaptığı, vergi ödemede içsel bir motivasyon unsuru olan vergi ahlaki kavramı önem kazanmıştır. Vergi uyumu konusunda 1970 ve 1980'li yıllarda öncülük yapan Amerika Birleşik Devletleri yanında İsviçre, Almanya gibi Avrupa ülkeleri de söz sahibi olmuşlardır.

2.1.1. Mükellefin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörler

Amerikan İç Gelir İdaresi (IRS), altmıştan fazla faktörün vergi uyumuna etki ettiğini tespit etmiştir. Genel olarak bunları ekonomik, vergi yönetimine ilişkin ve sosyo-psikolojik faktörler olarak üç gruba ayırabiliriz (Tunçer, 2002: 111):

Ekonomik Faktörler: Vergi oranları, gelir düzeyi, denetim olasılığı, vergi cezaları, enflasyon oranı, ekonomik faktörlerin belirleyenleri olarak sayılabilir.

Vergi Yönetimine İlişkin Faktörler: Vergi uyumunda önemli bir faktör olarak adlandırılabilir. Vergi yönetimi için yeterli kaynak olup olmadığı, mükellefler ile ilişki kuracak birimlerin yeterliliği, mükelleflerin kayıt altına alınıp alınmadığı, ülkenin yapısına uygun vergi türlerinin tespit edilmesi konuları öncelikle araştırılmalıdır. Bunun yanında vergi sisteminin karmaşıklığı, aflar, muhasebe meslek mensuplarının sistemi yine bu başlık altında incelenecek önemli konuları oluşturmaktadır.

Sosyo-psikolojik Faktörler: Bu grupta birçok faktörden bahsedilebilir. Devletin vergi gelirlerini kullandığı kamu harcamaları hakkında yükümlülerin görüşleri, vergi kaçırmaları halinde mükellefin hissedeceği suçluluk ve utanç duygusu, hükümetin yaptığı işlere yönelik adalet algısı sosyo-psikolojik faktörlerdendir. Demografik faktörler arasında yaş, cinsiyet, eğitim, ırk gibi özellikler yine bu grup içerisinde sayılabilir. Dini gelenekler de vergiye uyumu etkileyen faktörler arasında yer almaktadır.

2.1.2. Vergiye Gönüllü Uyum Araştırmaları

Vergiye gönüllü uyum için yapılan çalışmalar dünyada ve Türkiye'de son yıllarda çok artmıştır. Kayıt dışı ekonomi gelişmekte olan ülkelerin olduğu gibi gelişmiş ülkelerin de sorunu olmaktadır. Vergilerin devlet gelirleri içerisindeki payının

büyüklüğü düşünülürse vergi kayıp ve kaçakları çok önemli sorun teşkil etmektedir. GİB'nin 2014 yılı verilerine göre ülkemizde vergi gelirlerinin bütçe gelirlerine oranı, % 87,48'dir (GİB, 2014). Bu durumda vergi gelirlerini arttırma çalışmalarının başında mükelleflerin vergiye uyumunu arttırmak gelmektedir.

Vergiye gönüllü uyumun önemini ortaya koymak için vergi boşluğu (**tax gap**) ölçümleri yapılmaktadır. Bu ölçümlerde yükümlülerin vergiye gönüllü uyumunun tam olduğu durumda toplanacak vergiler ile gönüllü uyumun tam olmadığı durumda fiilen toplanan vergilerin arasındaki fark hesaplanarak mükelleflerin ne kadar uyumlu ya da uyumsuz olduğu tespit edilmeye çalışılmaktadır (Andreoni-Erard-Feinstein, 1998: 819).

Amerikan İç Gelir İdaresi'nin (IRS, 2014) en son 2006 yılında yapılan vergi boşluğu ölçümüne göre, mükelleflerin vergiye gönüllü uyumluluk derecesi % 83,1 ve brüt vergi boşluğu 450 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir (Şentürk, 2014:133). Türkiye'de de vergiye gönüllü uyum çalışmaları yapılmakta ve bu konu devletin temel politikaları arasında yer almaktadır. 2016-2018 dönemi Orta Vadeli Plan'da bütçe gelirleri ile ilgili hedeflenen amaçlar arasında vergiye gönüllü uyum çalışmalarının devam ettirilmesi yer almıştır (Bumko, 2015: 14).

Riahi- Belkaoui 2008 yılındaki toplam 30 adet gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeyi kapsayan araştırmasında, mükelleflerin vergiye uyum düzeylerini belirlemeye çalışmıştır. Puanlamada vergiye uyum değişkeni 0-6 arasında puanlanmıştır. Çalışma sonuçları tablo 2.1.'de yer almaktadır.

Tabloda 'da görüleceği gibi vergi uyum düzeyi ülkelere göre farklılaşmaktadır. En yüksek uyum düzeyine sahip ülke, Singapur'dur (5,05). Ardından Yeni Zelanda (5,00) ve Avustralya (4,08) gelmektedir. Vergi uyumunun en düşük olduğu ülkelerin ise İtalya (1,77), Filipinler (1,83) ve İsveç (1,91) olduğu görülmektedir. Türkiye de sıralamada (2,07) uyum notu ile son sıralarda yer almaktadır.

Tablo 2.1. Ülkelerin Vergiye Uyum Düzeyi

Ülke adı	Vergi Uyumu	Ülke adı	Vergi Uyumu	Ülke adı	Vergi Uyumu
Arjantin	2.41	Fransa	3.86	Yeni Zellanda	5.00
Avusturalya	4.58	Almanya	3.41	Norveç	3.96
Avusturya	3.60	Endonezya	2.53	Filipinler	1.83
Brezilya	2.14	İsrail	3.69	Polonya	2.19
Çin	4.20	İtalya	1.77	Portekiz	2.18
Kanada	3.77	Malezya	4.34	Singapur	5.05
Danimarka	3.70	Meksika	2.46	G. Afrika	2.40
Finlandiya	3.53	Hollanda	3.40	İspanya	3.29
İsveç	1.91	Tayland	3.41	İngiltere	4.67
İsviçre	4.49	Türkiye	2.07	A.B.D.	4.47

Kaynak: Riahi-Belkaoui, 2008, s.5

2.2. Vergiye Gönüllü Uyum ve Vergi Ahlakı İlişkisi

Günümüze kadar yapılan pek çok çalışmada, farklı ülkelerdeki vergi mükelleflerinin vergiye karşı tutum ve davranışlarının o ülkedeki vatandaşların sahip olduğu ahlaki değerlere bağlı olarak değişiklik gösterdiği gözlemlenmiştir. Mükellefin sahip olduğu ahlaki değerler, inanç ve kültür, diğer konularda olduğu gibi vergi karşısında da davranışlarını değiştirebilmektedir (Çetin, 2010: 56). Pek çok araştırmacı son yıllarda, ülkelerin sahip olduğu değerler, sosyal normlar ve çeşitli ülkelerdeki davranış farklılıkları ile bu farklılıkların ekonomik davranışlar üzerindeki ölçülebilir etkilerini araştırdılar. Bu araştırmalar içerisinde vergi uyumu da vardır.

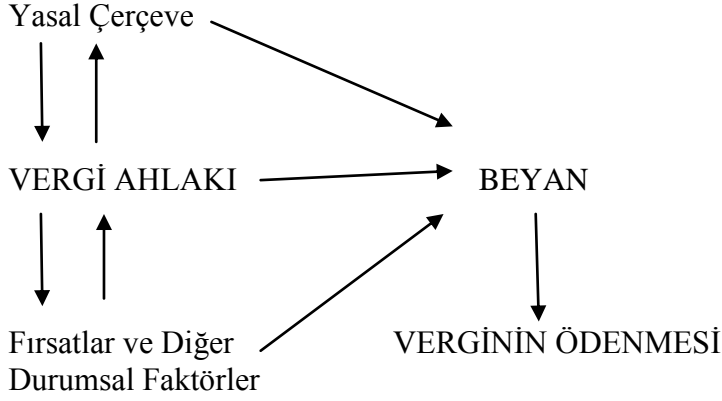
Yapılan çalışmalarda ülkelerin vergi uyumunda farklılıklar tespit edilmiştir. Tespit edilen sonuçlar standart modellerle vergi mükelleflerinin vergiye gönüllü uyumlarının yetersizliğine işaret etmektedir (Alm ve Torgler, 2006: 224).

Yükümlülerin vergiye uyumunu etkileyen faktörler sadece vergi kaçırmak için fırsat bulup bulamadıkları, vergi oranları, denetimlerin sıklığı ya da vergi cezaları değildir. Araştırmalar bazı mükelleflerin fırsatını bulmalarına veya cezalar düşük olmasına rağmen vergi kaçırmadıklarını, bazılarının ise yüksek cezalar olduğu halde vergi kaçırma eğiliminde olduklarını göstermiştir. Bunların dışında yükümlülerin vergi uyumunu etkileyen faktörlerden biri de vergi ahlak düzeyleridir. Pek çok araştırmacı vergi ahlakı ile vergi uyumu arasında çok yakın bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Torgler, vergi ahlakının vergi uyumunu çok iyi bir şekilde açıkladığına göre vergi ahlakını oluşturan faktörleri belirlemenin öneminden bahsetmiştir (Bilgin,2011:261)

Song ve Yarbrough vergi ahlakı ile ilgili çalışmalar yapan ilk akademisyenlerden olup, vergi ahlakı ve vergi uyumu arasındaki ilişkiyi de açıklayan basit bir vergi uyumu modeli geliştirmişlerdir. Song ve Yarbrough'a göre beyan ve ödeme ile sona eren vergi uyumu üç ana faktör tarafından belirlenmektedir. Bunlar, her şeyin üzerindeki yasal çevre, yükümlünün vergi ahlakı ve belirli zaman ve yerde ortaya çıkan diğer durumsal faktörlerdir. Burada yasal çevre ile ifade edilen, yasaların meşruluğu, yasaların uygulanma süresindeki etkinliği ve vatandaşların yasal yükümlülüklerini anlayıp kabul etmesidir. Vergi uyumunu kolaylaştıran ya da engelleyen durumsal faktörler, gelir düzeyi, işsizlik oranı, vergi oranı ve vergi idaresinin etkinliğidir.

Yasal çevre, yükümlülerin vergi ahlakı ile fırsatlar ve diğer durumsal faktörlerin herbiri birbirleri ile ilişkilidir ve aralarındaki ilişki Şekil 2.1'de ifade edilmektedir. (Song ve Yarbrough,1978: 444).

Şekil 2.1.Mükelleflerin Basit Vergi Uyumu Davranış Modeli

Kaynak: Song ve Yarbrough, 1978, s.444

Yasal çerçeve vergi ahlakını etkileyeceği gibi vergi ahlakı da diğer durumsal faktörlerden etkilenir. O halde yasal çevre ve diğer durumsal faktörleri etkileyen ve onlardan etkilenen vergi ahlakının vergiye gönüllü uyum üzerinde çok önemli bir yeri vardır (Song ve Yarbrough, 1978: 444).

2.3. Vergi Ahlakı

Devletin kamu giderlerinin finansmanında en önemli kaynağı vergilerdir. Artan kamusal ihtiyaçlar bu gelir kaynağına daha fazla ihtiyaç doğurmaktadır. Günümüzde ise devlet vergileri sadece kamu giderlerinin finansmanı amacıyla değil, iktisat politikasının bir aracı ve mali olmayan sosyal amaçları gerçekleştirmek için de kullanmaktadır (Turan,1998: 24). Devletin bu çok önemli fonksiyonları yerine getirebilmesi için gerekli vergileri toplaması zorunlu olup gerektiğinde egemenlik hakkına dayanarak zor kullanma yetkisi de mevcuttur. Ancak cezai müeyyideler konulmuş olmasına rağmen mükelleflerin vergi ödeme konusunda her zaman istekli olmadıkları, olumsuz tutumlar da sergiledikleri bir gerçektir. Mükellef vergi karşısında kendi tercihi ile vergi ödemek ya da ödememek şeklinde olumlu ya da olumsuz tutumlar sergilemektedir. Öyle ise devlet kendisi için bu kadar önemli bir gelir kaynağı olan vergileri, ödeme ya da ödememeye iten faktörleri belirleyip, vergi politikalarını oluştururken bunları dikkate almalıdır.

Vergilemede, insanların niçin vergilerini ödedikleri ya da ödemedikleri sorusunun cevabı oldukça önemlidir. Literatürde vergiyi gönüllü ödeme ya da ödememe konusunda iki yaklaşım mevcuttur. Bunlar şöyle açıklanabilir (Aktan, 2012: 15-16) ;

a) Ekonomik yaklaşım (rasyonel tercihler modeli): Bu yaklaşım literatürde Allingham & Sandmo (1972) modeli olarak bilinir ve caydırma modeli ya da beklenen fayda teorisi olarak da adlandırılır. Bu modele göre mükellefi gönüllü vergi ödemeye iten sebep, yakalanma ve cezalandırılma korkusudur. Mükellef, denetlenme oranı, vergi kaçırıldığı takdirde karşılaşılabilecek yakalanma riski ve muhtemel ceza miktarı gibi olabilecek faktörleri dikkate alarak beklediği faydalar ile karşılaştıracak ve buna göre vergi kaçırma ya da kaçtırmamaya karar verecektir.

b) Sosyo-kültürel ya da sosyo psikolojik yaklaşım: Yapılan çalışmalar göstermiştir ki kişilerin vergi karşısındaki davranışlarını sadece bireysel faydalarını maksimize etme isteği belirlememektedir. Toplumsal model ya da ahlaki duygular teorisi olarak da adlandırılan bu model konuyu sadece psikoloji ve etik çerçevesinde ele almaktadır.

Açıklanan her iki yaklaşımda mükelleflerin tutum ve davranışlarını açıklama konusunda yeterli bulunmamaktadır. Yakalanma olasılığı bulunmamasına rağmen insanların gönüllü olarak vergi ödemesini sağlayan çeşitli etkenlerin içerisinde en önemlisi vergi ahlakıdır (Tosuner ve Demir, 2008:357).

Vergi ahlakı, kişilerin vergi ödemek için içsel motivasyonu olarak tanımlanmıştır. Kişilerin elde etmiş oldukları kazançlardan vergi ödeme isteğini ölçmektedir. Başka bir ifade ile vergi ahlakı, vergi ödemek için bir zorunluluk hissetme ve vergi ödemenin topluma katkısı olacağına olan inançtır (Torgler ve Schineider, 2009:232).

Schmölders, vergi ahlakını, vergiye ilişkin görev ve sorumlulukların zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirilmesi olarak tanımlarken, Song ve Yarbroug, vatandaşların mükellef olarak devletle aralarındaki ilişkiyi belirleyen davranış normları olarak ifade etmişlerdir (Tosuner ve Demir, 2007:9).

Torgler 2003 yılındaki çalışmasında mükellefleri dört gruba ayırmıştır. Bunlar (Torgler, 2003:124-125):

1-*Sosyal Mükellef (Social taxpayer)*: Sosyal normlardan etkilenir. Yakalanma korkusu yaşar ve yakalandığında bundan utanç duyar. Ancak özellikle yakın çevresine çok duyarlıdır. Eğer diğer mükelleflerin vergi ödediklerini algırsa kendisi de vergi ödeme eğilimindedir, ancak diğerlerinin ödeme isteğinin azaldığını hissettiğinde kendisi de az ödemek ister. Diğer mükelleflerin vergi ödeme oranına bağlı olarak kendi isteği de değişir.

2-*İçten mükellef (Intrinsic taxpayer)*: İçsel motivasyonu yüksek olup, her hangi bir zorlama olmaksızın vergisini ödeyen mükelleftir. Ancak kurumsal faktörlerden oldukça etkilenir. Devlet ve vergi idaresinin davranışları bu tip mükellefin vergiye karşı pozisyonunu kolayca değiştirebilir. Vergi idaresi kendileri ile işbirliği içerisinde olduğu müddetçe kendilerinin de vergi ödeme isteği yüksek olacaktır.

3-*Dürüst mükellef (Honest taxpayer)*: Vergi kaçırma yollarını aramaksızın, her durum ve şartta vergisini ödeme gayreti içerisinde. Vergi denetimlerinden, oranlarından, vergi politikaları vb. faktörlerden etkilenmez. Bu tip mükellef vergi kaçırmaya uygun değildir ve vergi ahlakı en yüksek olan gruptur.

4-*Vergi kaçakçısı (Tax evader)*: Her durum ve şartta vergisini kaçırma çabasıdadır ve bunun yollarını arar. Vergi ahlakı en düşük olan mükellef tipidir. Ekonomik açıdan bakıldığında tipik rasyonel birey denilebilir. Dürüst olmanın değeri ile vergi kaçırmanın kendisine sağlayacağı getiriye mukayese eder.

Bir ülkede vergi gelirlerinin artması ve vergi ahlakının gelişmesi açısından, içten ve gönüllü olan dürüst mükellef sayısının artmasının oldukça önemli olduğu görülmektedir. Bu gruptaki mükellefler olumsuz hiç bir şarttan etkilenmeksizin vergilerini ödeme çabası içerisinde.

2.3.1. Vergi Ahlakının Gelişim Süreci

Mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarını ciddi bir şekilde ele alan ilk araştırmacı Alman maliyeci Günter Schmolders olup, 1950'li yıllarda başlayıp 1970'li

yılların sonuna kadar devam eden çalışmaları da ilk ampirik çalışmalar olarak kabul edilmektedir (Tosuner-Demir, 2007: 10). "Köln Vergi Psikolojisi Okulu"(Cologne Scholl of Tax Psychology) olarak adlandırılan bir grup maliyeci ile birlikte daha çok vergi ahlakının teorik çerçevesini ele almışlardır (Bilgin, 2011:169).

Schmölders çalışmalarında mükelleflerin vergi karşısındaki bireysel davranışları ile ilgili formel bir model geliştirememiştir. Vergi mükelleflerinin tutum ve davranışlarını biçimsel bir model ile açıklayan, 1972 yılında *beklenen fayda modeli (expected utility model)* veya *caydırma modeli (deterrence model)* olarak bilinen teorisi ile Allingham ve Sandmo olmuştur (Tosuner ve Demir, 2007: 10-11).

Ekonomik faktörler mükelleflerin vergi karşısındaki tutum ve davranışlarını belirlemede önemli bir etkidir fakat tüm olayları açıklamak için yeterli değildir. Sonraki dönemlerde Graetz ve Wilde (1985), Alm, McClelland ve Schulze (1992), Frey ve Feld (2002), Torgler (2003) ve diğer bilimadamları tarafından yapılan çalışmalar mükelleflerin davranışlarını belirlerken sadece ekonomik faydalarını düşünmediklerini göstermiştir (Tosuner ve Demir, 2007: 11). Pek çok mükellefin cezalandırma ve yakalanma korkusu olmadan ya da ekonomik fayda tercihini dikkate almadan niçin vergilerini ödedikleri sorusuna cevap arayan bu çalışmaların bazılarında vergi ahlakı kavramı anılmış ve vergi ödemek için mükelleflerde içsel bir güdülenme olduğu kabul edilmiştir. Ancak Feld ve Frey 2002 yılında yayımlanan makalelerinde vergi ahlakının oluşumundaki etkenleri ve nasıl korunup devam ettirileceklerine ilişkin o güne kadar yapılan çalışmaların, detaylı olmamalarından dolayı vergi ahlakını kara bir kutu olarak değerlendirmişlerdir. Feld ve Frey'e göre vergi ahlakı genellikle yükümlülerin tercihlerinin ötesinde bir faktör olarak algılanmakta ve vergi kaçırmaya ilişkin bilinmeyen etkileri açıklayan analizde son etken olarak ele alınmaktadır. Oysa önemli olan vergi ahlakını ortaya çıkaran ve devamlılığını sağlayan unsurları tespit etmektir (Feld ve Frey, 2002: 88-89). Sonraki yıllarda ise vergi ahlakının oluşumundaki faktörlerin tespitine ilişkin pek çok uygulamalı çalışma yapılmıştır.

Yapılan uygulamalı çalışmalarda, yaş, medeni durum, cinsiyet, eğitim, gelir düzeyi, dindarlık, devlete ve kurumlarına, yasal sisteme, parlamentoya güven, ulusal

onur, vergi idaresinin davranışları, çalışılan sektör gibi değişkenlerin vergi ahlakı üzerindeki etkileri pek çok farklı ülkede test edilmiş ve yargılara varılmıştır (Kaynar, 2011: 169-171).

2.3.2. Vergi Ahlakının Önemi

Günümüzde devletlerin üstlenmiş oldukları sorumluluklar eskiye oranla çok arttığı için kamusal gelirlerin de artması gerekliliği doğmuştur. Vergiler kamusal gelirlerin en önemli ve büyük unsurunu teşkil etmektedir. Üstelik devlet için vergi sadece kamusal ihtiyaçları gidermede bir kaynak olmayıp aynı zamanda ekonomik ve sosyal amaçları gerçekleştirmede bir araç rolü oynamaktadır. Mükellef açısından bakıldığında ise elde ettiği geliri devletle paylaşarak gelirinin bir kısmından vaz geçmek pek hoş karşılanmayabilir ve vergiye karşı olumsuz bir tutum geliştirilebilir. Ancak bazı toplumlarda yakalanma ve cezalandırılma korkusundan bağımsız olarak mükelleflerin vergilerini gönüllü olarak kamu otoritesinin belirlediği şekilde ödediği görülmektedir. Öyle ise mükellefleri vergiye karşı olumlu ya da olumsuz davranışlara sevk eden faktörlerin neler olduğunun bilinmesi gerçekten çok önemlidir. Bu alanda ülkeden ülkeye farklılık gösteren tutum ve davranışları incelemek üzere pek çok çalışma yapılmıştır. Bu araştırmaların çoğunluğunda bu farklılığın sebebinin mükelleflerin sahip olduğu vergi ahlakı olduğu görülmüştür. Günümüzde ülkelerin gelişmişlik seviyelerinin önemli bir göstergesi olan vergi ahlakı, ekonomik, sosyal, kültürel birçok faktör ile şekillenmektedir (Tosuner ve Demir, 2007:1).

Devletin vergi ile ilgili hedeflerine ulaşabilmesi için, mükelleflerin vergileme ile ilgili bakış açılarının iyileştirilmesi ve bu konuda genel kabul gören ahlaki normların geliştirilmesi gereklidir (Çataloluk, 2008: 214). Vergi ahlakı da bu anlamda önem arz etmektedir. Vergi ahlak düzeyinin yüksek olması vergi gelirlerinin artmasına etki edeceği gibi vergi idaresinin vergi toplama maliyetini ve iş yükünü de azaltmaya yardımcı olacaktır. Bu durumda idare en hızlı ve verimli bir şekilde işlemlerini tamamlamış olmaktadır. Tersisi durumda ise idare beklediği vergiyi toplayamayacak ve iş yükü artacaktır. Toplanan gelirin hedeflenen miktardan düşük olması kamu hizmetlerinin aksamasına ve bunun yanında yine mükelleflerin aleyhine sonuçlar

doğuran pek çok olumsuzluğa sebep olacaktır. Devletin hedeflerine ulaşması ve olumsuzluklarla karşılaşmaması için toplumun vergi ahlak düzeyinin yüksek olması arzu edilmektedir (Organ-Yeğen, 2013: 244).

Vergi mükelleflerinin bireysel ahlak toplamı, toplumun vergi ahlakını oluşturmaktadır. İnsanlar içinde yaşadıkları toplumdaki etkilenmektedirler. Toplum diğer davranışlarda olduğu gibi mükellefin vergiye karşı geliştireceği tutum ve davranışları üzerinde de baskı oluşturacaktır. Eğer toplumun vergi ahlakı yüksek ise bu baskı pozitif olacak ve vergi karşısındaki olumsuz davranışlar üzerinde caydırıcı bir etkiye sahip olacaktır (Tosuner-Demir, 200: 13).

Genel olarak vergi ahlak düzeyinin yüksek olmasından beklenen faydaları şöyle sıralayabiliriz:

-Kamusal gelirlerin artması nedeni ile devletin yapacağı kamu hizmetlerinin de kalitesi artacak ve toplumun genel refah düzeyi yükselecektir.

-Devlet vergileme ile ilgili hedeflerine hızlı bir biçimde ulaşacaktır.

-Vergilemenin maliyeti düşecektir.

-Vergi idaresinin iş yükü azalacaktır.

-Toplumun vergi ahlak seviyesi yüksek ise vergi kaçırma eğiliminde olan mükellefler üzerinde de toplumsal baskı oluşacaktır.

-Vergi ahlak düzeyi ülkenin gelişmişlik düzeyini de gösterdiğinden vergi ahlakı arttıkça ülkenin gelişme hızı da artacaktır.

2.4. Vergi Ahlakını Şekillendiren Unsurlar

Bir toplumun vergi ahlakını belirleyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Genel olarak bu faktörler üç gruba ayrılabilir (Tosuner ve Demir, 2008:358).

1. Demografik faktörler: Eğitim düzeyi, cinsiyet, yaş, medeni durum, meslek, etnik köken gibi faktörler demografik faktörleri oluşturmaktadır.

2. Ekonomik faktörler: Mükelleflerin hissettiği vergi yükü, vergi adaleti, gelir düzeyi, kamu harcamalarının algılanma seviyesi, ülkedeki kayıt dışı ekonomi ve yolsuzluklar, vergi yapısı, vergi denetimleri, vergi cezaları, vergi afları, ekonomik krizler, vergi idaresi, muhasebe meslek mensupları, diğer mükellefler olarak sayabiliriz.

3. Sosyo-kültürel faktörler: Devlete bağlılık ve güven, ülkedeki siyasi iktidarın kabulü, dini inançlar ve gelenekler, milli gurur, vergi kültürü, demokrasi düzeyi gibi faktörler de sosyo-kültürel faktörleri oluşturmaktadır.

2.4.1. Demografik Faktörler

Demografik faktörler vergi ahlakının oluşumunda farklı etkiler yapmaktadır. Eğitim düzeyi, cinsiyet, yaş, medeni durum, meslek, etnik köken gibi niteliklerin vergi ahlakına etkileri aşağıda incelenmektedir.

2.4.1.1. Eğitim Düzeyi

Eğitim düzeyinde meydana gelen artışın mükelleflerin vergi ahlak seviyesini de arttıracığı düşünülmektedir. Eğitim, bireyler ve toplum üzerinde bazı olumlu tutum ve davranışlar oluşturmakta, farkındalığı arttırmaktadır. Eğitim seviyesi artan bir mükellef vergi ödeme ile kaliteli kamu hizmeti alma konusunda doğru orantı olduğunun farkına varacaktır. Vergi gelirleri arttıkça daha kaliteli kamu hizmeti alacağının farkında olan mükelleflerin, vergi ahlakı yükselecektir. Bununla birlikte eğitim düzeyi artan vergi mükellefinin vergilemeye ait bilgisi de artacağından işlem maliyetleri azalacaktır (Aktan, 2006:148).

Eğitim düzeyinin düşük olması ise bazı yükümlülerin vergi kaçırırken kendilerini haklı bulabilmelerine, bu yönde bir savunma mekanizması geliştirmelerine neden olabilir. Bununla birlikte eğitim düzeyi yükseldiğinde mükellefler vergi kanunlarına daha fazla hakim olmaktadır. Bu bilgi seviyesinde ise vergi kaçırmak yerine vergiden kaçınma yollarını fark edip, vergilerini daha az veya hiç ödememe tavrı içerisinde olabilecekleri de eleştiriler arasındadır. Böyle bir durumda da vergi ahlakı olumsuz etkilenecektir (İpek ve Kaynar, 2009: 120).

Vergi ahlak düzeyi ile eğitim düzeyleri arasındaki ilişkiyle ilgili olarak 2005-2008 yılları arasında yapılan Dünya Değerler Anketi'nin sitesinden derlenen sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Katılımcılara "eğer fırsatınız olsa vergilemede hile yapar mısınız?" sorusu sorulmuş ve asla kabul edilmez cevabını verenlerin oranı eğitim seviyelerine göre tespit edilmiştir.

Tablo 2.2. Vergi Ahlakı ile Bireylerin Eğitim Düzeyleri Arasındaki İlişki (2005-2008)

	EĞİTİM					
	DÜŞÜK		ORTA		YÜKSEK	
	Asla kabul edilmez cevabı (%)	Ort.Ver.Ahlak değeri	Asla kabul edilmez cevabı (%)	Ort.Ver.Ahlak değeri	Asla kabul edilmez cevabı (%)	Ort.Ver.Ahlak değeri
Dünya Geneli	63,1	2,3	60,2	2,4	58,8	2,4
Türkiye	83,4	1,2	79,2	1,4	70,4	1,6

Kaynak: Yurdakul, 2013, s.27.

Tabloda belirtilen düşük eğitim düzeyi; ilköğretim tamamlayanlar, orta eğitim düzeyi lise ve meslek lisesini tamamlayanlar, yüksek eğitim düzeyi, yüksekokul, üniversite, yüksek lisans tamamlayanlardan meydana gelmektedir. Görüldüğü gibi dünya geneline paralel olarak eğitim seviyesi arttıkça vergi ahlak düzeyinin düştüğü gözlemlenmektedir.

2.4.1.2. Cinsiyet

Genel olarak kadınların erkeklere göre daha itaatkâr, daha yumuşak başlı, daha az özgüvenli olduğu görünmektedir. Böyle değerlendirildiğinde kadınların vergi ödeme konusunda erkeklere göre daha uyumlu olmaları beklenmektedir. Torgler ve Murphy, Avustralya'nın vergi ahlakı üzerine yaptıkları çalışmada, Avustralyalı kadınların erkeklere göre vergi ahlakının daha yüksek düzeylerde olduğunu tespit etmişlerdir (Torgler ve Murphy, 2005: 14). Yine Torgler ve Werner tarafından Almanya'da yapılan araştırmada cinsiyetin vergi ahlakı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu,

kadınların erkeklere nazaran vergi ahlakının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Torgler ve Werner, 2005: 18).

Ancak zaman içerisinde kadının geleneksel rolü değişmiştir. Kadınlar günümüzde iş hayatına yoğun olarak katılmışlar, daha bağımsız olmuşlardır. Son dönemlerde yapılan araştırmalarda kadınların daha düşük bir vergi ahlak seviyesine sahip oldukları görülmektedir (Torgler, 2003: 11).

2.4.1.3. Yaş

Yaş ve vergi ahlak düzeyine etkisi üzerinde yapılan çalışmalarda yükümlülerin yaşı arttıkça vergi ahlaklarının da arttığı ve vergilerini ödemekte daha istekli olduğu görülmüştür. Genç yükümlülerin yeni bir iş kurmak ya da ev kurmak gibi sebeplerle daha çok paraya ihtiyaç duydukları ve tasarruf etmekten ziyade daha fazla harcamaya eğilimli oldukları söylenebilir. Özellikle 29 ve daha düşük yaş grubundaki mükelleflerin vergi ödeme konusunda daha isteksiz oldukları gözlemlenmiştir. İleri yaşlardaki yükümlüler ise daha iyi bir hayat standardı konusunda gençler kadar ısrarlı değildir. Dolayısı ile vergi ödeme istekleri daha fazladır (Kaynar, 2010: 60).

Yaşlı kimseler genellikle toplumda gençlere göre daha fazla maddi kazanımlara ve sosyal statüye sahiptirler. Bu nedenle sosyal ve finansal cezalara karşı daha hassastırlar. Torgler ve diğerleri, Avustralya'da yaptıkları araştırmada yaşın vergi ahlak seviyesini etkileyip etkilemediğini araştırmışlardır. Katılımcılar 16-29, 30-49, 50-64 ve 65 ve üstü olmak üzere dört yaş grubun ayrılmışlardır. Sonuçta yaşlı Avustralyalıların daha yüksek bir vergi ahlakına sahip oldukları ancak analize vergi oranı veya gelir değişkeni dahil edildiğinde yaşın pozitif etkisinin azaldığı görülmüştür (Torgler ve Murphy, 2005: 1-29).

2.4.1.4. Medeni Durum

Torgler'in çeşitli ülkelerde yaptığı araştırmalarda evli bireylerin bekârlara göre daha az vergi kaçırdıkları tespit edilmiştir (Kaynar, 2010: 61). Sosyal çevre fertler üzerinde vergi ödeme açısından bir baskı oluşturabilmektedir. Evli çiftlerin evli olmayanlara göre daha itaatli olduğu düşünülürse, bu baskıyı daha fazla

hissedebildikleri söylenebilir. Bundan dolayı evli çiftlerin vergi ödeme konusunda da daha itaatli olacağı düşünülebilir. 1995 Dünya Değerler yayın verilerinde evli hatta dul ve boşanmış Avustralyalıların bekarlara göre daha yüksek vergi ahlakı olduğu söylenmektedir (Torgler ve Murphy, 2005: 15).

Ancak burada evli çiftlerin bakmakla yükümlü olduğu fert sayısına ve fert başına düşen gelir düzeyine de dikkat etmek faydalı olacaktır. Bu faktörler evlilerin vergi ahlak düzeylerini farklılaştırabilmektedirler (İpek-Kaynar, 2009:119).

2.4.1.5. Mükellefin Mesleği

Mükelleflerin hissettiği vergi yükü, meslek gruplarına göre farklılaşabilmektedir. Bazı meslek grupları bu yükü diğerlerine nazaran daha fazla hissetmektedirler. Hissettikleri vergi yüküne göre de vergiye karşı ortak bir tutum geliştirmektedirler. Sektörde vergi kaçırma oranı, vergi inceleme oranı gibi faktörler de o sektördeki mükellefleri etkilemekte ve vergi kaçırmaya sevk etmektedir. Bu durumda vergiye gönüllü uyum oranları da sektörler göre farklılıklar göstermektedir (GİB, 2007: 21). Ücretlilerin vergileri işverenlerce kaynakta kesildiğinden bu grup vergilerini daha doğru bir biçimde ödemektedir. Ancak ücretlilerin vergi matrahları yükseldikçe işverenlerin düşük matrah bildirim eğiliminde oldukları da bilinmektedir.

Schmölders tarafından, Avrupa'daki mükelleflerin vergi ahlak düzeyi meslek grupları dikkate alınarak incelenmiş ve kendi işinde çalışan mükelleflerin vergi ahlak seviyelerinin, başkalarının işinde ve bağımlı olarak çalışanlardan daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Torgler ve Murphy, 2005: 1-29).

2.4.1.6. Etnik Köken

Bazı araştırmalarda etnik kökenin de vergi ahlakını etkilediği tespit edilmiştir. Alm ve Torgler tarafından 2006 yılında yapılan bir araştırmada Güney Avrupa'da yaşayan Latin toplumların (İspanyol, İtalyan, Fransız v.b), Kuzey Avrupa'da yaşayan Anglo-sakson ve Nordik toplumlara göre daha düşük bir vergi ahlak düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir (Şahin, 2011: 75).

Benzer etnik kökenden gelen mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarında birbirlerinden etkilenmesi beklenebilir bir davranıştır. Ancak ırksal bozulmanın yaygınlaşması ile bu açıklamalar eleştirilmektedir. Araştırmalarda etnik kökenin yanı sıra ülke kültürünün etkisinin de kullanılması daha doğru bir yaklaşım olacaktır (Kaynar, 2010: 60).

2.4.2. Ekonomik Faktörler

Bu faktörler mükellefin ekonomik faydasını arttırdığı sürece vergi ahlakı üzerinde olumlu etki yaparken tersi durumda olumsuz etkiler doğuracaktır. Mükelleflerin hissettiği vergi yükü, vergi adaleti, gelir düzeyi, kamu harcamalarının algılanma seviyesi, ülkedeki kayıt dışı ekonomi ve yolsuzluklar, vergi yapısı, vergi denetimleri, vergi cezaları, vergi afları, ekonomik krizler, vergi idaresi, muhasebe meslek mensupları, diğer mükelleflerin davranışları bu başlık altında incelenecektir.

2.4.2.1. Vergi Yükü ve Vergi Adaleti

Yükümlüler, tüketimlerinin ya da tasarruflarının bir kısmından vazgeçerek vergilerini ödemektedirler. Gelir grupları açısından değerlendirildiğinde, yüksek gelir grubundaki mükellefler, lüks tüketim ile tasarruflarının bir kısmından vazgeçerken, düşük gelirliler ise zorunlu tüketime harcanacak olan kaynaklardan vergilerini ödemektedirler. Bu nedenle düşük gelirlilerin ödediği vergiler, yüksek gelir grubundaki mükelleflere göre daha fazla yük getirmekte ve daha sert bir tepki ile karşılanmaktadır. Torgler ve diğerleri Türkiye'de algılanan vergi yükünün vergi ahlakını açıklamakta önemli bir değişken olduğunu tespit etmişlerdir (Yurdakul, 2013: 34).

Vergi oranları, vergi yükünün hissedilmesinde etkili olmaktadır. Vergi oranları arttıkça mükellefin ödeyeceği vergi miktarı ve dolayısı ile üstlendiği vergi yükü de artmaktadır. Bu mükelleflerin kullanabilecekleri geliri azaltarak, mutsuz olmalarına ve vergiye karşı tepki göstermelerine sebep olabilecektir.

Vergi adaleti de vergi ahlakını etkileyen önemli faktörlerden biridir. Vergi adaleti, toplumdaki mükelleflere eşit davranılması ve mükellefler arasındaki ekonomik

eşitsizliğin en aza indirilmesini gerektirmektedir. Ancak bazen politikalar gereği, bazen de uygulamalardaki aksaklıklar sonucu vergi yükleri, mükellefler üzerinde eşit dağılmamaktadır. Yükümlüler vergilemede adalet olmadığına inanırlarsa bundan rahatsız olup vergiye tepki göstermektedirler. Bayraklı, Saruç ve Sağbaş tarafından 2004 yılında Afyon'da 477 yükümlü ile yapılan bir araştırmaya göre, ankete katılanların %75'i geliri kendinden yüksek olanların, kendinden daha fazla vergi ödemediklerini düşünmektedirler (Kaynar, 2010: 43). Çiçek, Karakaş ve Yıldız tarafından Güneydoğu Anadolu bölgesinde yapılan bir çalışmaya göre katılımcıların %71,3'ü vergilerin adaletsizliğine inanmaktadır (Çiçek vd, 2008:138).

Tablo 2.3. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki Yükümlülerin Uygulanan Vergilerin Adaletine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Ki-Kare Testleri PearsonKi-KareDeğ. :0.394 P Değ.Anlam.Düzeyi:0.679 Korelasyon Sperman Kor.Kats:(r):0622	Evet, adaletli	Adaletli ama, yeterince değil	Hayır, adaletsiz	Toplam
Cevaplayan sayısı	25	366	969	1370
Cevaplayan oranı	1,8 %	26,9%	71,3%	100,0%

Kaynak: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2008, s.138.

Tabloya göre katılımcı mükelleflerin çoğu vergilerin adaletsiz olduğuna inanmaktadır. Bunun sonucunda da, vergisini ödemeyen mükellefler, psikolojik olarak kendilerini haklı görebilmekte ve bölgede vergi ahlak düzeyinin düşmesinde etkili olmaktadır.

2.4.2.2. Yükümlünün Gelir Düzeyi

Vergi mükelleflerinin gelir düzeyi, vergiye karşı tutum ve davranışlarında etkili olmaktadır. Artan oranlı vergi tarifesinde, yüksek gelir grubuna dahil olan yükümlülerde, vergi kaçırmanın getirisi yüksek ancak vergi kaçırmanın maliyeti daha düşüktür. Düşük gelirli mükellefler için bu durumun tersi söz konusudur. Böyle bir ayırmada mükelleflerin risk alma tutumları önemlidir. Kaçırılan vergi karşılığında

ödeyecekleri vergi cezası, düşük gelir gruplarını daha fazla etkileyeceğinden risk almamayı tercih edebilirler (Gökbunar- Selim-Yanıkkaya, 2007: 80).

Yapılan çalışmalarda gelir düzeyi arttıkça vergi ahlakının düştüğüne ilişkin bulgular tespit edilmiştir. Örneğin Torgler, Hindistan'da yaptığı araştırmada Müslümanların vergi ahlak düzeyinin Hindulara göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Bunu da Hinduların gelir düzeyinin daha yüksek olması ve daha iyi ekonomik şartlara sahip olmalarına bağlamıştır (Torgler, 2004: 253).

Gelir düzeyi ile vergi ahlakı arasındaki ilişki incelenirken yükümlünün aile fertleri başına düşen gelirin de dikkat etmek faydalı olacaktır. Aynı geliri elde eden ailelerde fertlerin sayısı arttıkça, ailede kişi başına düşen gelir miktarı da azalacaktır. Bunun sonucunda vergiyi hissetme derecesi de değişecektir. Vergiye karşı gösterilen tepkiyi azaltmak için mükelleflerin aile ölçeklerini dikkate alan bir vergileme sistemi faydalı olacaktır (Kaynar, 2010: 53).

2.4.2.3. Kamu Harcamalarının Algılanma Düzeyi

Mükelleflerin vergiye uyumunda, devlet tarafından sunulan kamusal mal ve hizmetlerinin miktar ve kalitesi önemli bir etkidir. Verginin mükellef ile devlet arasında karşılıklı bir sözleşme olarak algılanması tezine göre, mükellefler ödedikleri vergiler karşısında aldıkları hizmetleri yeterli hissetmelidirler. Ancak yükümlüler aldıkları kamu hizmetlerini ödedikleri vergiye göre düşük düzeyde algıarlarsa, vergilerinin etkin kullanılmadığını düşünecek ve vergiye uyumlarında azalma meydana gelecektir (Şahin, 2011: 103).

Ampirik olarak yapılan araştırmalar, hükümetlerin makul bir bedel karşılığında mükelleflerin tercihlerine göre kamu hizmeti sunduklarında, mükelleflerin vergi yasalarına daha fazla uyumlu olduğunu göstermektedir. Hükümetler bu bilinç ile hareket ettiklerinde vergi ahlakı üzerinde olumlu etki meydana gelmektedir. Kamu malları vatandaşların çoğunluğunun optimal ve gerçek tercihlerine dikkat edilip, eşit miktarda dağıtıldığında vergiye uyum artmaktadır. Vergiye uyum ayrıca devlet savurganlığının azalması ile de artar (Feld ve Frey,2007:111). Mükelleflerin vergileme ile hazineye katkı yapıp karşılığında kamusal mal ve hizmet beklemesi

John Scholz tarafından “vergi uyumunun sözleşmesel teorisi” olarak adlandırılmaktadır. Bu pazarlıkta her iki taraf da kendi isteklerinin yerine getirilmesini bekler. Eğer devlet kendinden beklenen görevi yerine getirmez ve ödenen vergileri etkili kullanmaz ise vatandaşlar da kendilerini aldatılmış hissederler. Aldatılmışlık duygusu ise vergiye uyumsuzluğu artırır (Feld ve Frey, 2007: 104).

Fertler vergi ödediklerinde karşılarında olumlu bir mali değişim olduğunu gözlemlerse vergi ödeme istekleri artar. Özellikle devlet tarafından sağlanan hizmetler, geniş çapta mükelleflerin tercihleri doğrultusunda olduğunda vergiye sadakat artacaktır. Vergi gelirlerinin kaynağı ve harcanan yerler şeffaf ve iyi niyetli olduğu sürece vatandaşların devlete olan güveni artacaktır. Alm, McClelland ve Schulze tarafından yapılan araştırmanın bulgularına göre, kamu hizmetlerini mükellefe zorla empoze etmektense, oylama ile mükelleflerin isteklerini tespit edip bu doğrultuda hizmet verilmesi durumunda vergi sadakatinin yüksek olacağı tespit edilmiştir (Cummings vd., 2009: 449).

Mükellefler, minimum kamusal harcama ile maksimum kamusal hizmet elde etmek isterler ve kamu gelirlerinin etkin kullanılmasını beklerler. Kamuda zaman zaman görülen yolsuzluklar, yükümlülerin vergilerin etkin kullanıldığına dair inançlarını zedelemektedir. Kamudaki israf ve savurganlıklar, vatandaşların vergi nedeniyle hissettikleri subjektif yükü daha da arttıracaktır ki bu da vergi ödeme istekleri azaltacaktır. Eğer mükelleflerde, vergilerin etkin kullanılmadığına, belirli kesim ve gruplara avantaj sağlandığına ve vergi yükünün belirli kişi ve gruplarda kaldığına dair bir algı oluşursa, vergi ödemeye ciddi bir biçimde direnç oluşacaktır (Kaynar, 2010: 58).

2.4.2.4. Kayıt Dışı Ekonomi ve Yolsuzluklar

Schneider (2005), kayıt dışı ekonomiyi piyasa temelli tüm mal ve hizmetlerin kasıtlı olarak aşağıdaki sebeplerle devlet yetkililerinden gizlenmesi olarak tanımlamıştır (Torgler ve Schneider, 2009: 232):

- 1- Gelir vergisi, KDV ve diğer vergilerden kaçmak

2- Sosyal Güvenlik Kesintilerini ödemekten kaçmak

3- İş piyasası için konulmuş minimum ücret, maksimum çalışma saatleri, iş güvenliği standartları vb. yasal standartlardan kaçmak,

4- İstatistiksel form, yönetsel diğer formlar gibi formları doldurmayarak yönetsel prosedürlerden kaçmak

Kayıt dışı ekonomi ve kanun dışı ekonomik faaliyetler, gelişmekte olan ülkelerde olduğu kadar gelişmiş ülkelerde de oldukça yaygındır. Ancak zayıf ve kırılan ekonomiye sahip az gelişmiş ve gelişen ülkelerde kayıt dışı ekonominin etkileri daha zararlı olmaktadır (Erkuş ve Karagöz, 2009: 127).

Kayıt dışı ekonominin zararlarından biri de vergi ahlakı üzerindeki olumsuz etkisidir. Kayıt dışılık arttıkça vergi ahlakının düştüğüne dair çalışmalar literatürde mevcuttur. Alm ve Torgler 2006 yılında Avrupa ve Amerika'nın vergi ahlakının karşılaştırdıkları çalışmalarında, vergi ahlakı ile kayıtdışı ekonomi arasında negatif bir ilişki tespit etmişlerdir. Benzer bir sonuç Alm, Martinez-Vazquez ve Torgler'in 2006 yılında geçiş ekonomilerini inceledikleri çalışmalarında tespit edilmiştir (Torgler ve Schneider, 2009: 230) .

Kayıt dışı ekonomi ile vergi kaçırma arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yüksek vergi oranları ve etkin olmayan vergi tahsilâtlarının, kayıt dışı ekonominin artışına katkıda bulunduğu söylenebilir. Bir ülkedeki kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin artması ise devletin vergi gelirlerini azaltabilir. Azalan vergi gelirlerinden sonra devlet daha önceki vergi gelirlerine ulaşmak için vergi oranlarını arttırmak isterse kayıt dışı ekonominin olumsuz etkilerini daha da arttıran bir kısır döngü meydana gelmektedir (Erkuş ve Karagöz, 2009: 127).

Yolsuzluk, Dünya Bankası tarafından yapılan tanıma göre, memurların özel çıkar elde etmek için kamu gücünü kötüye kullanmasıdır. İki taraflı bir sözleşme olan vergi sözleşmesinde mükellef görevini tam olarak yapıyorsa aynı davranışı devlet kurumlarından da beklemektedir. Aksi halde ise vergi ödeme isteği azalacak ve vergi ahlak düzeyi düşecektir. Yapılan çalışmalarda bu durum tespit edilmiştir. Yolsuzluk

aynı zamanda kamu harcamalarındaki etkinliği de azaltarak, yatırımların verimsiz alanlara kaymasına sebep olmakta ve böylece gelir dağılımındaki eşitsizliği arttırmaktadır. Tüm bunlar ise vergi ahlakının arttırılmasının önünde engel teşkil etmektedir (Demir, 2008: 80-81).

2.4.2.5. Vergi Yasaları ve Vergi Afları

Vergi yasalarının sık değiştirilmesi, karmaşıklığı, vergi bürokrasisinin ağırlığı vergi uyumunu zorlaştırmaktadır. Bu olumsuzluklar şöyle açıklanabilir (Çataloluk, 2008:224):

a) Mükellefler vergi kanunları ve vergi tekniği hakkında genellikle yeterli bilgiye sahip olmadıklarından iyi niyetli bile olsa bilerek ya da bilmeden vergi kayıp ve kaçığına sebebiyet vermektedirler. Vergi yasalarındaki karmaşıklık ve şekli yükümlülüklerin çokluğu, yükümlülerin olumsuz tepkilerine ve vergi ödemeye karşı tavır sergilemelerine sebep olabilmektedir.

b) Vergi kanunlarında sık yapılan değişiklikler de mükellefleri mutsuz etmektedir. Sürekli yeni hükümlerin öğrenilmesi gerektiği gibi zaten karmaşık olan vergi tekniği sık değişikliklerle daha da karmaşık bir hale gelebilmektedir. Hatta yapılan değişiklikler muhasebe mesleğini uygulayan meslek mensuplarını da zorlayabilmektedir.

c) Vergi bürokrasisinin ağırlığı da mükellefleri vergi kaçırmaya sevkeden nedenler arasındadır. Yoğun formalitelerin uygulanması, yükümlülerde çeşitli kaygılara sebep olabilir ve vergi ödemede isteksizlik yaratabilir.

Vergi afları, mükellefin vergiye karşı tutum ve davranışlarını etkileyen önemli faktörlerden biridir. Literatürde, vergi aflarının mükellef davranışlarını olumlu etkilediği düşüncesinde olanlar olduğu gibi olumsuz etkilediğini düşünenler de vardır. Bu etkiler şöyle açıklanmıştır (Edizdoğan ve Gümüş, 2013: 99-116):

Af yanlısı görüşler:

- Ülkede meydana gelen siyasi ve ekonomik bunalımların ardından zor durumda kalan mükellefler için af yasaları çıkarılırsa mükellefler, borçlarını ödeme imkanı elde eder.

- Karmaşık vergi mevzuatından dolayı mükellefler sık sık cezalarla karşılaştıklarından af yasaları ile korunabilirler. Vergi denetimlerinin mükellefler üzerindeki olumsuz etkileri bu şekilde azaltılabilir.

- Vergi idaresi ve vergi yargısının üzerindeki ağır iş yükü bu şekilde azaltılabilir.

- Ödenmeyen vergi borçları ve cezalar biriktikçe mükellefler hiç ödememe psikolojisine girmektedirler. Vergi afları ile ödeme imkanları kolaylaştığından iyi niyetli mükellefler vergi idaresi ile yaşadıkları bu problemlerden kurtulup vergi ödeme eğiliminde olabilirler.

Bu şekilde vergi uyumuna mükellefler gönüllü katılabilirler.

Vergi affına karşı olan görüşler:

- Vergisini düzenli ödeyen mükellefler bu aflardan rahatsız olduklarından onların vergi ahlakı olumsuz etkilenir.

- Vergi afları vergide adalet ve eşitlik ilkesine zarar vermekte, belirli kişi ve grupları vergi dışında bırakıp mükellefler arasında rekabet eşitsizliği yaratmaktadır.

- Düzenli vergi ödeyen mükellefler ekonomik anlamda sınırlanmakta hatta bazen yeni yatırımlardan vazgeçme durumunda kalmaktadırlar. Vergi ödemeyen bireyler ise sınırlamalardan kurtulmakta ve rekabet avantajı elde etmektedirler. Bu durumda dürüst mükellefler, vergi kaçırانların ödüllendirildiği, kendilerinin sömürüldüğü hissi ile vergi sisteminin adaletli olduğuna dair inançlarını yitirmektedirler.

- Aflar sık sık uygulandığında, yeniden af beklentisine giren mükelleflerin ileride daha az vergi ödeme ihtimalini düşünerek vergiye uyumları da zorlaşmaktadır.

Bunların dışında vergilemede sözünü geçiremeyen zayıf bir hükümet algısı da oluşabilir. Aflar dolayısı ile mükellefler vergi kaçırmayı hafif bir suçmuş gibi algılayabilirler (Yurdakul, 2013: 75).

Af uygulamalarına ilişkin yapılan çalışmalarda, ancak seyrek ve tesadüfi yapıldığında vergi affının başarılı olabildiğini, sık yapılan ve tahmin edilebilir vergi aflarının vergi ahlaki üzerinde olumsuz etkiler yaptığı görülmüştür. Sık vergi affı bazı vergi mükelleflerini cesaretlendirerek vergi ödememe yönünde teşvik etmektedir. Ayrıca af yasaları çıkarılırken affa neden olan faktörlerin ortadan kaldırılmasına ilişkin çalışmalar da eş zamanlı olarak yapılmalıdır (Edizdoğan ve Gümüş, 2013: 115-116).

2.4.2.6. Vergi Denetimleri ve Vergi Cezaları

Mükelleflerin vergi ödeme isteklerini açıklayan ve literatürde Allingham ve Sandmo Modeli olarak bilinen ekonomik yaklaşıma göre, insan doğası gereği faydasını maksimize edecek karar ve tercihleri benimser. Vergi ödememek mükelleflerin faydalarını maksimize edecektir. Rasyonel tercih modeline göre vergiye gönüllü uyumu belirleyen başlıca etkenler yakalanma ve cezalandırılma riskinin büyüklüğü ve korkudur. Etkin vergi denetimi ve cezaların caydırıcılığı gibi faktörler ise bireyi vergi ödemeye sevkeder (Aktan, 2012: 15).

Vergi denetim ve cezaları ile vergi kaçırma ve vergi uyumu arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik bazı araştırmalar yapılmıştır. Dubin ve Wilde tarafından 1998'de, Dubin ve Graetz tarafından 1990'da yapılan araştırmalarda yüksek ceza ve denetim olasılığı ile gönüllü vergi uyumu arasında güçlü bir pozitif ilişki tespit edilmiştir. Alm, Jackson ve Mckee'nin yaptıkları deneysel çalışmalarda ise gönüllü uyumun denetim olasılığı arttıkça arttığı ancak ceza oranlarındaki değişimin gönüllü uyumu çok az etkilediği sonucuna varılmıştır. Buradan hareketle cezalar denetimlerle desteklenmediği sürece tek başına mükellefin vergisini doğru beyan etmeye sevk etmez denilebilir. Bir kez denetlenen mükellefin sonraki yıllardaki denetlenme ihtimaline karşı vergiye uyum konusunda daha istekli olacağı düşünülebilir (Tuay ve Güvenç, 2007: 30-31).

Vergi denetimi ile temelde yükümlüyü denetlemekten çok, denetlenme olasılığı algısını yerleştirebilmek daha etkilidir. Yakalanma korkusunun vergi ahlakı üzerindeki etkisini ölçen çalışmalarda, kayıtdışı sektörde faaliyet gösteren mükelleflerin diğerlerine göre yakalanma korkusunun daha az olduğu tespit edilmiştir. Vergi matrahlarında yapılan indirimlerdeki detaylar da denetlenme algısını zayıflatmaktadır. Yakalanma olasılığının düşük olduğu algısını oluşturan diğer bir sebep ise verginin türüne bağlıdır. Eğer bir kişi matrahını beyan ederken üçüncü bir kişinin bu konuda beyanı gerekmiyorsa, yakalanma algısı yine düşük olacaktır (Savaşan, 2011: 17-18).

Cezalandırılma korkusundan çok yükümlünün üzerinde yerleşen denetlenme olasılığı algısı vergi ahlakını olumlu yönde etkileyecektir denilebilir.

2.4.2.7. Ekonomik Konjonktür

GSMH, enflasyon, işsizlik, gelir dağılımı gibi makro ekonomik faktörlerin vergi ahlakı üzerinde etkisi olduğu bazı çalışmalarla ortaya konmuştur. Enflasyon, işsizlik, gelir dağılımındaki eşitsizlik durumlarından vergi ahlakı olumsuz yönde etkilenmektedir. Martinez-Vazquez ve Torgler'in 2009 yılında işsizlik ve enflasyonun vergi ahlakına etkisini ölçtüğü İspanya'da yapılan araştırmalarında bu değişkenler arasında negatif yönlü bir korelasyon tespit edilmiştir. Bloomquist, 1947-1999 yılları arasında ABD' de gelir eşitsizliği ile ücret ve maaşların eksik beyanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon tespit etmiştir (Kitapçı, 2011: 151).

Toplam vergi yükü, vergi gelirlerinin milli gelir içerisindeki payı olarak hesaplanabilir. Bulunan vergi yükü ile kişi başına milli gelir karşılaştırmaları yapılarak, kişilerin vergi ödemesi sonucunda katlandıkları fedakarlıklar ölçülebilir. Milli geliri düşük olan ülkelerdeki yükümlülerin, gelişmiş ülkelerdeki yükümlülerden daha fazla fedakarlığa katlanacağı görülmektedir (Kaynar, 2010: 46). Yükümlülerin daha az vergi yükü hissettikleri gelişmiş ülkelerde vergi uyumunun gelişmekte olan ülkelere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca ekonomik kriz dönemlerinde

yükümlülerin gelirleri azaldığından vergi ödememe eğiliminde oldukları söylenebilir ki bu da vergi ahlakını olumsuz etkileyecektir.

2.4.2.8. Vergi İdaresi

Vergi idarelerinin mükelleflere davranış biçimleri mükelleflerin vergi ahlakını etkilemektedir. Vergi idaresinin mükelleflere uyguladığı vergi kaçırma caydırma politikaları mükellefleri vergi ödemeye teşvik eder. Caydırma politikaları yanında idare, vergi mükelleflerini destekleyecek birtakım politikalar da oluşturmaktadır. Özellikle idarenin mükelleflere karşı saygılı davranışları vergi ahlakını arttırabilmektedir. Vergi idaresi görevlileri, mükelleflerin hatalı beyanda bulunduğundan şüphe ettiklerinde iki yola başvurabilirler. Bunlardan biri mükellefle görüşmeden yasal yaptırımlar uygulanabilir. Diğer yandan idare yasal yaptırımları uygulamadan önce mükellef ile görüşebilir. Bu görüşmelerde hatanın sebebi öğrenilip, mükellefe düzeltmesi için yol gösterici önerilerde bulunulabilir. İkinci yol mükelleflerin vergi idaresine olan güvenini arttırır ve onları vergi ödemeye teşvik eder. Ancak mükelleflere olumsuz davranılması onların motivasyonunu azaltacak ve vergi ahlak seviyesi düşecektir.

Feld ve Frey İsviçre'de idarenin davranışları ve vergi ahlakı arasında ilişkiyi de içeren bir çalışma yapmışlardır. İsviçre 26 farklı kantondan oluşmaktadır ve bu kantonlarda uzun süre idarenin mükelleflere dostça ve saygılı yaklaşım prensibi benimsenmiş ve uygulanmıştır. İdare ile mükellef arasındaki psikolojik sözleşme olarak tanımlanan vergi ilişkisinde, vergi idaresi mükelleflerin doğru beyan vermeleri beklentisi içerisinde. Bunun karşılığında ise mükellef kendisine saygılı davranılmasını bekler. Ancak vergi idaresi mükelleflere en baştan itibaren vergi kaçakçısı gibi davranırsa bahsedilen bu psikolojik sözleşme zarar görecektir (Feld ve Frey, 2002: 87-99). Saygılı davranışlar mükelleflerin motivasyonunu arttıracaktır.

Vergi kanunlarında sık yapılan değişiklikler nedeni ile mükellefler sık sık hata yapabilmektedirler. Uygulamada meydana gelen aksamalarla ilgili vergi idaresinin mükellefi doğru ve zamanında bilgilendirmesi onların güvenini ve vergi ahlakını arttırır. Bu noktada idarenin elemanlarının da konularında bilgili ve uzman olmaları

önemlidir. Mükelleflerin hatalı yaptıkları işlemlerin hızlı tespit edilip bunları hızla düzeltme yoluna gidilmesi mükellefler açısından olumlu faktörlerdir. Hatanın meydana gelme zamanı ile mükelleflerden düzeltme istenme zamanı arasındaki süre uzadıkça, mükellefler hem geçmişe dönük işlem yapmak konusunda gönülsüz davranacaklar hem de bu işlemlerin maliyeti daha yüksek olacaktır. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte işlemler hız kazanmıştır. Maliye Bakanlığı e-dönüşüm kapsamında e-maliye, e-beyanname, e-tebligat uygulamalarını yürürlüğe koyarak yükümlülerin işlemlerini kolaylaştırmıştır. Bu şekilde kırtasiyecilik ortadan kalkmış, mükelleflerin vergi idaresinde zaman kaybetmeleri önlenmiştir. Mükellef daha hızlı bilgilendirilerek daha etkin bir çalışma prensibi ortaya konmuştur (Kaynar,2010: 46).

2.4.2.9. Diğer Mükelleflerin Tutum ve Davranışları

Bireyler sosyal varlıklardır ve etraflarındaki diğer bireylerden etkilenmektedir. Vergiye karşı gösterilen davranışlarda da bu durumun geçerli olduğu görülmektedir. Yükümlüler kendisi ile aynı şartlarda olan diğer mükelleflerin ödediği vergiyi kıyaslayarak, kendisinin haksızlığa uğrayıp uğramadığı konusunda öznel bir yargıya varacaklardır. Bunun yanında yakın çevresindeki diğer bireylerin tutum ve davranışlarını da kolayca benimseyebilirler. Diğer mükellefler vergilerini ödemiyorlar veya vergi kaçırıyorlar ise, mükellefler de kendi ödemeleri gereken vergiler için genellikle aynı tutumu sergileme eğiliminde olacaklardır.

Yükümlülerin vergiye karşı davranışları, toplumun değer yargularından da etkilenir. Eğer yakın çevrede bulunan bireyler vergi açısından ahlaksız kişiler ise ayrıca bir de yakalanıp cezalandırılmıyorlarsa, vergi kaçakçılığı zamanla hoş görülen, ayıplanmayan, normal bir davranış olarak görülür. Ters durumda yakın çevrede yaşayanlar vergi kaçırılmayı ahlaksızlık kabul ediyor, vergilerini düzenli ödüyor ise mükellef de vergiye uyumlu tutum ve davranışlar sergileyecektir. Böyle bir çevrede yaşayan mükellefle yakalandıkları takdirde eğer bunu yakın çevresi öğrenirse utanç duyacaktır. Böyle kişilerden oluşan toplumda vergi ahlak düzeyi yüksek olacaktır (Demir, 2008: 99).

Scholz ve Lubell'in 1998 yılında ABD'de yaptıkları bir araştırmada, diğer yükümlülere olan güvenin de vergiye uyumu olumlu etkilediği saptanmıştır. Yükümlüler, diğer yükümlülerin kanunlara uygun hareket ettiğini görünce kendilerinin de vergiye karşı davranışları daha olumlu hale gelmektedir (Kaynar, 2010: 58).

2.4.2.10. Muhasebe Meslek Mensuplarının Davranışları

Muhasebe meslek elemanları, mükellef ile vergi idaresi arasında verginin hesaplanıp ödenmesi açısından bir köprü görevi görmektedir. Karmaşık vergi mevzuatı karşısında, mükelleflerin vergi ile ilgili yükümlülüklerini kendi başlarına yerine getirmeleri nerede ise imkansızdır. Bu nedenle mükellefler bu konularda uzmanlaşmış meslek mensuplarına ihtiyaç duymaktadır. Ülkemizde, muhasebe meslek elemanlarını, serbest muhasebeci, serbest muhasebeci mali müşavir, yeminli mali müşavir ve bağımsız denetçiler olarak gruplayabiliriz. Meslek mensuplarının belirli bir üniversite eğitimini alıp, yeterlilik sınavlarını başarmaları gerekmektedir.

Günümüzde genellikle çağdaş vergileme sistemleri beyan usulüne dayalı vergilemeye ağırlık vermektedirler. Bu karmaşık vergileme sistemi içerisinde mükelleflerin tek başına bütün işlemleri yapabilmeleri mümkün değildir. Vergi idaresi de tüm mükellefleri kontrol edebilecek durumda değildir. Bu durumda beyan usulünün başarılı olması için mükelleflerin vergi ahlaklarının yüksek olması gerekmektedir. Mükelleflerin vergi ahlaklarının yükseltilmesi ise tek başına yükümlü ile ilgili olmayıp meslek mensupları olumlu ya da olumsuz yönde mükellefleri etkileyebilmektedir (Organ-Yeğen, 2013: 246).

2.4.3. Sosyo Kültürel Faktörler

Yükümlüler vergiye gönüllü uyum sürecinde ekonomik faktörlerden etkilenirler. Ancak bu tek başına vergi ahlakını açıklamak için yeterli değildir. Psikolojik faktörler ve içinde bulunulan toplumun kültürü, vergi etiği, vergiyi algılama biçimi son derece önemlidir. Bu kapsamda, devlete bağlılık ve güven, siyasi iktidarın kabulü, dini inanç, vergi kültürü, milli gurur, demokrasi düzeyi gibi faktörler açıklanacaktır.

2.4.3.1. Güven ve Ulusal Gurur

Vergileme, devlet ile vatandaşların aralarındaki ekonomik ilişkiye bağlı ise vergiler de ödenebilme kapasitelerini, önemli ölçüde devlete bağlılık, güven ve bunların neticesinde oluşan vatandaşlık bilincinden alacaktır. Mükelleflerin vergi ödemede uyumlu davranışları, mensubu oldukları devlete içten bağlılıkları ile doğru orantılı olacaktır. Devlete bağlılık, güven ve vatandaşlık algısı bir ülkenin sosyal sermayesinin önemli araçları arasında kabul edilmektedir (Demir, 2008: 102).

Vatandaşların, devlete bağlılığı ve devlet kurumlarına olan güveni ile vergi ahlakı arasında güçlü bir ilişki olduğu pek çok çalışmada tespit edilmiştir. Devlet, soyut bir kavram olarak algılanmasına rağmen, vatandaşlar devleti bazı somut olaylara dikkat edip ona göre değerlendirmektedirler. Ödedikleri vergi karşılığında yeterince ve kaliteli kamu hizmeti almak isteyen vatandaş bunu alamadığında devlete gereğinden fazla vergi verdiğini, hükümetin ülkeyi iyi yönetemediğini düşündüğünden devlete olan bağlılığı azalacaktır. Devlete bağlılığın azalması ise vergi mukavemetinin daha yaygın hale gelmesine neden olur (Kaynar, 2010: 55).

Eğer vatandaş devletine güvenmiyorsa, vergi kaçırmaktan dolayı yaşayacağı psikolojik yük de hafifleyecek ve suçluluk hissetmeden daha kolay vergi kaçıracaktır. Devletin etkin olarak varlığını hisseden mükellefler, devlete daha sadakatle bağlanmaktadır. Mükellefler, devletin siyasi, demokratik, ekonomik ve hukuki yapısına duydukları güven derecesi oranında vergi verme konusunda istekli olacaklardır. Eğer bu güven yitirilirse mükellefler vergilerini isteyerek ve tam olarak vermeyeceklerdir (Çataloluk, 2008: 219).

Torgler, (1990-2000) yılı Dünya Değerler Araştırması (WVS) ve Avrupa Değerler Araştırması (EVS) değerlerini kullanarak eski komünist geçiş ülkelerinde araştırmalar yapmıştır. Çalışmasının sonunda yasal sisteme, hükümete, parlamentoya, devlet kurumlarına olan güvenin vergi ahlakı üzerinde çok güçlü bir etkisi olduğunu ölçmüştür. Torgler çalışmasında, Sovyetler Birliği'nden ayrılan ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasında karşılaştırma yapmaktadır. Bahsedilen geçiş ülkelerinde devlete olan güven, gelişmiş ülkelere göre düşük bulunmuş bunun

neticesinde de vergi ahlak düzeylerinin de düşük olduğu tespit edilmiştir (Torgler, 2004:1-21). Güven ve vergi ahlakı arasında yapılan çok sayıda başka çalışma örnekleri de vardır. Bergman (2001) tarafından Arjantin’de ve Torgler ve Schneider (2005) tarafından Avusturya’da yapılan çalışmalarda da, devlete ve devlet kurumlarına güvenenlerin vergi ahlâk düzeyi, güven duygusu içinde olmayanlara göre oldukça yüksek bulunmuştur (Demir, 2008:102)

Devlet ve mükellefler arasındaki ilişki literatürde bir psikolojik sözleşme (**psychological contract**) olarak adlandırılmıştır (Feld ve Frey, 2002). Bu sözleşmeye istinaden her iki tarafın da üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi gerekir. Devlet vatandaşlarını koruyan, hizmet götüren, adil olan kimliğini hissettirmelidir. Daha iyi hizmetler sunabilmek için alması gereken vergi gelirlerini zorunluluktan çok gönüllü kabule çevirebilmelidir. Yükümlülere, ekonomik hayatlarının devamı için devletin güçlü yapısının devam etmesi gerektiği mesajı verilebilmelidir. Devlet var olmadığı sürece ekonomik yaşam da var olmayacaktır (Tosuner ve Demir, 2009: 5-7).

Bireylerin ait oldukları milli kimlik ile gurur duymaları onların devlet ve milletine saygı ve sevgilerini arttıran nedenler arasında sayılabilir. Sahip olunan ulusal gurur (**national pride**), bireyin ülke kimliğini güçlendirici etki yapmaktadır. Ulusal gururdan kaynaklanan grup kimliği duygusu, toplu davranışlara sebep olmakta ve bu vergi ödeme isteğini arttırabilmektedir. Milli kimliği ile gurur duyan bireylerin çoğunlukta olduğu ülkelerde vergi ahlakının yüksek çıkma ihtimali beklenebilir bir sonuçtur (Turan ve Yurdakul, 2014:136).

Çeşitli Asya ülkelerini ele alan çalışmasında Torgler (2004), milli gururdaki artışın vergi ahlakı üzerinde olumlu etkisini tespit etmiştir. Yine Geçiş Ekonomilerinde (Torgler, 2003) yürüttüğü ampirik çalışmalarda da aynı sonuca ulaşmıştır.

2.4.3.2. Siyasi İktidarın Kabulü

Devlet yapısı içerisinde yer alan siyasal organ olarak parlamenter demokrasiyi benimseyen ülkelerde iktidarı, siyasi partiler meydana getirirler. Siyasal partiler,

seçime girerken seçmene iktidara geldiklerinde uygulayacakları programları sunarlar. İktidara gelen siyasi parti de bir anlamda seçmenlerden bu programların uygulanması ile ilgili onay almış olmaktadır (Tosuner ve Demir, 2009: 5). İktidardaki siyasi partiye oy vermiş mükellefler bu partinin vergi ile ilgili uygulamalarını daha kolay benimseyebilmektedirler (Kaynar, 2010: 56).

Seçmenin siyasi iktidarı oyları ile onaylaması vergi ahlakına olumlu katkı yapar ancak devamında yeterli değildir. Seçmenler, desteklediği siyasi partinin vergi ile ilgili uygulamalarına kendilerinin kabul edebildiği vergi yüküne kadar dayanabilmektedirler. Vergi yükünü ağır olarak hissetmeye başladıklarında ise desteklerini çekecekler ve vergi ödememe eğiliminde olacaklardır. Bu açıklamalar ışığında siyasi iktidarın kabulü vergi ahlakını arttıracaktır ancak bu sonsuz bir pozitif etki olmayacaktır. Yükümlülerin vergi ödemeye tahammül sınırı aşıldığı takdirde veya siyasi iktidara güven kaybolduğunda vergi ahlak seviyesi de düşecektir (Tosuner ve Demir, 2009: 5-7).

2.4.3.3. Demokrasi Düzeyi

Devlet, halkın istek ve önceliklerine saygı duyuyorsa, halkından da destek alacaktır. Devlet yapısı içerisinde halkın önceliklerine saygı duyuluyorsa, devlet ve vatandaşlar arasında uyum sağlanır ve halkın devletin yaptıkları üzerindeki şüpheleri giderilir. Direk demokratik katılım ile devletin sahip olduğu güce halk sınırlamalar koymaktadır. Bununla birlikte vergi mükelleflerine de uygulamalardan sorumlu olduklarının işaretini verilir. Mükellefler ise devleti bu şekilde daha iyi gözlemleyip, politikacıları referandum yolu ile kontrol ederler. Torgler'e göre, mükelleflere tanınan bu seçme imkanı vergi ahlakını da pozitif yönde etkileyecektir (Torgler, 2005: 526).

Doğrudan demokratik yöntemler olarak kabul edilen referandum ile devletin sınırsız vergileri harcama yetkisi anayasal ve yasal düzeyde sınırlanmaktadır. Halkın vergi düzenlemelerine onay vermesi durumunda vergiyi kabullenmesi daha kolay olduğundan vergi ahlakı da yükselmektedir. Halk kendi onayladığı vergisel düzenlemelere karşı olumsuz tavır içinde olmayacaktır (Tosuner ve Demir, 2009:11).

Bazı ampirik çalışmalarda doğrudan demokrasi ile temsili demokrasi uygulamaları karşılaştırılmış ve vergi uyumunun hangisinde daha yüksek olduğu kıyaslanmıştır. Örneğin, 26 farklı kantondan oluşan İsviçre’de Pommerehne ve Wec-Hannemann (1996) ile Frey ve Feld (2002)’in yaptığı iki ayrı çalışmada doğrudan ve temsili demokrasi uygulaması yapan kantonlar ayrı ayrı incelenmiştir. Referandum gibi doğrudan demokrasi araçlarının daha fazla kullanıldığı kantonlarda vergi uyumunun temsili demokrasi uygulayanlara nazaran daha yüksek olduğu görülmüştür (Şahin, 2011: 84).

2.4.3.4. Dini İnançlar

Çalışmalarda dini inançlar ve vergi ahlakı arasında pozitif bir ilişki olduğu ileri sürülmüştür. Dinin, kişilerin alışkanlık ve davranışlarını etkileyerek onları vergi kaçırmaktan alıkoyan bir araç olduğu kabul edilmiştir. Çalışmalarda kiliseye gitme sıklığı sorularak bireylerin dindarlığı ölçülmüş ve sonuçlar vergi ahlakı ile karşılaştırılmıştır. Sonuçlar dindarlık ile vergi ahlakı arasında yüksek bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde dindarlık düzeyinin yüksek olduğu yerlerde şiddet ve suç oranlarının da düşük olduğu tespit edilmiştir (Alm-Torgler, 2006: 236-237).

Vergiye uyum ile dini inanç arasındaki ilişkinin doğru yönlü olması, ödenen verginin dini inancın bir gereği olarak kabulüne de bağlıdır. Ödenen vergi mensubu olunan dinin bir gereği olarak kabul görmüşse inançlı kimseler vergi ödemeyi bir görev kabul edecekler ve bu görevlerini bağlılıkla yerine getireceklerdir. Ancak dini inanca göre böyle bir gereklilik yoksa vergiye uyum düşük olacak ve hatta vergiye karşı sert tepkiler meydana gelebilecektir. Burada önemli olan nokta hangi gerekçe ile alınmasından çok alınan vergilerin kamu hizmetlerinin finansmanında kullanılmasıdır. Bu gerekçe ile vergi ödemek birçok dini inanç tarafından kutsal bir görev olarak nitelendirilmektedir (Tosuner-Demir, 2009:9).

Vergi ahlakı ile dini inançlar arasındaki ilişki pek çok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Torgler’in 1995-1997 Dünya Değerler Araştırması verilerini temel alarak 32 ülkede yaptığı araştırmada din ile vergi ahlakı arasındaki güçlü korelasyon

ortaya konmuştur. Katolik, Protestan, Ortodoks, Yahudilik, İslam, Hindu ve Budist olmak üzere başlıca yedi dini inanç analiz edilmiş ve hepsinde dini inanç ve vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Dini eğitim almış kişilerde ya da kilise ve diğer dini organizasyonlara katılanlarda daha yüksek bir ilişki gözlemlenmiştir. Bunların arasında Katolik, Hindu ve Budistlerin vergi ahlakı yüksek, Ortodoks ve Protestanların ise düşük çıkmıştır. Hıristiyanlar dışındaki diğer dine mensup katılımcıların sayısının az olması ve ülkelerde uygulanan vergileme sistemlerinin birbirinden farklı olması bu araştırmanın kısıtı olmuştur (Torgler, 2003, 14-15). Alm ve Torgler'in İspanya ve Amerika arasında vergi ahlakı karşılaştırmasında, din ve vergi ahlakı arasında yine kuvvetli bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Din, vergi kaçırmaya karşı fertlerde bir isteksizlik yaratmaktadır. (Alm ve Torgler, 2006: 224-246).

2.4.3.5. Vergi Kültürü

Genel olarak kültür, insanın yaşadığı yerde oluşan, başkaları tarafından kabul edilen, yaşanılan, bazen de bir şeyler ilave edilerek kısmen yenilenen, kendilerinden önceki nesillerden miras kalan ve sonrakilere de devredilecek olan, yaşama ilişkin maddi manevi her şeyi içeren inançlar, değerler, kurallar, normlar bütünü olarak tanımlanabilir. Sahip olunan kültür, toplumu diğer toplumlardan ayırır ve kendine özgü kılar (Nişancı, 2012: 1282).

Vergi kültürü kısaca "toplumu oluşturan bireylerin hür vicdanlarında vergi verme gereğini duymaları" şeklinde tanımlanabilir. Toplumun bu bilince erişebilmesi bir süreç gerektirir. Bu süreçte kişilerin aile ile başlayan ve ardından okul ve çevre ile desteklenen, yazılı, görsel ve diğer iletişim araçları yardımı ile gelişen, dinsel kurumlarca da desteklenen bir eğitim almaları gerekmektedir (Işık, 2009: 856).

Vergi mükelleflerinin vergiye karşı tutum ve davranışları oluşurken kendilerine ait belirleyenler yanında sosyal ve kültürel faktörlerden de etkilenmektedirler. Örf ve adetler, toplumdaki vergi bilinci, sosyal sermaye, vergi ahlakı, kültürel ve sosyal normlar ülkedeki vergi bilincini oluşturan önemli faktörlerdir. Sosyal normlar, toplumun kültürü ve bireylerin ahlaki inanç ve davranışları vergi ahlakını

etkilemektedir. Ahlaki değer ve inançların güçlü olduğu toplumlarda vergi ahlakı da yüksek olmaktadır (Taşkın, 2010: 73).

Nerre, ülkenin vergi kültürünü, ulusal vergi sistemi ve bu sistemin uygulamaları ile resmi ve gayri resmi kurumların tamamını bir bütün olarak ele alan, ülkenin kültürel tarihi içine gömülmüş bağımlılıklarını içeren ve birbirlerinden etkilenen bir kavram olarak nitelendirmektedir (Nerre, 2004: 4). Bir ülkenin vergi kültürü, tarihten gelen birikim ve süregelen iletişimlerin sonucundaki bağımlılıklar ve mevcut uygulamalar ile ulusal vergi sistemiyle ilişkili resmi ve gayri resmi kurumların tamamından oluşmaktadır.

Ülkelerin kendilerine has kültürleri olduğu gibi vergi kültürleri de farklıdır. Bu farklılıklar vergi ahlaklarını da birbirlerinden farklı kılmaktadır. Her ülkenin kendine ait vergi sistemi, politikacıları, akademisyenleri, vergi görevlileri, uzmanları ve vergi mükellefleri bu kültür içerisinde birbirlerini etkilemektedirler (Yurdakul, 2013: 49).

Vergi ahlakı ile ilgili yapılan çalışmalarda çeşitli istatistiksel ve ekonometrik analizler kullanılmaktadır. Bu analizlerde vergi kültüründen yola çıkarak vergi ahlakı tahmin edilirken model unsurları şöyle sıralanmaktadır (Işık, 2009: 860):

- Kültür farklılıkları (etnik, dil, ırk, vatandaşlık, yaşam tarzı ve diğerleri)
- Vergi sisteminin unsurları (vergi türleri, idarenin yapısı, vergi ödeme dönemleri, vergi kanunları ve cezaları, uyuşmazlıkların çözümü)
- Demografik değişkenler (bölgeler ve yaş)
- Cinsiyet (erkek, kadın ve her iki cinsiyeti aynı anda taşıyan kişiler)
- Eğitim (eğitimsiz, ilk-orta-lise, lisans, yüksek lisans, doktora)
- Medeni hal (evli, bekar, boşanmış, dul)
- İş durumu (işsiz, iş sahibi, emekli)
- Dindarlık (camiye, kiliseye, havraya devam/ ateist)

- Kurumlar (vergi idaresi, maliye bakanlığı, vergi idaresi ve ekonomi ile ilgili diğer kurumlar)
- Milli gurur (milliyetçilik duygusu)
- Kültür
- Kamu harcamalarının miktar ve kalite düzeyi
- Yolsuzluklar
- Ekonomik etkenler (gelir düzeyi, gelir dağılımı, büyüme ve kalkınma)
- Meslek (işçi, memur, iş adamı, ev hanımı, sanatçı, asker, politikacı, manken, bilim adamı)

Kültür farklılıklarının, çeşitli ülke ve bölgeler arasında ayrımlılıklar yarattığı yapılan çalışmalarda tespit edilmiştir. Torgler ve Schneider 2004 yılında farklı Avrupa ülkelerinin vergi ahlakını incelemişler ve Kuzey Avrupa ülkelerindeki vergi ahlakının Güney Avrupa ülkelerinden daha yüksek olduğu tespit etmişlerdir. Romanik ülkeler olarak adlandırılan Fransa, İtalya, Portekiz ve İspanya'da vergi ahlakının diğer Avrupa ülkelerinden daha da düşük olduğu ve bu ülkelerde vergi kaçakçılığının daha ılımlı karşılandığı gözlemlenmiştir. Anglo-Sakson ülkeler ile İskandinav ülkelerinde yaşayanların ise vergi karşısında daha disiplinli oldukları ve vergi ödemeyi oldukça anlayışla karşıladıkları tespit edilmiştir (Tosuner ve Demir, 2009: 10).

2.5. Vergi Ahlakı İle İlgili Yapılmış Çalışma Örnekleri

Birçok araştırmacı dünyanın farklı yerlerinde vergi ahlak düzeylerini ölçen araştırmalar yapmışlardır. Sonuçlarda vergi ahlakını oluşturan unsurların ülkelere ve bölgelere göre farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalardan bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

2.5.1. Avrupa’da Yapılan Çalışma Örnekleri

Vergi ahlakı ile ilgili çalışmaların öncüsü kabul edile Schmölders 1960 yılında serbest meslek çalışanlarını konu alan çalışmasında, vergi ahlakının Avrupa ülkelerindeki serbest meslek çalışanlarında bağımlı çalışanlara göre daha düşük olduğunu tespit etmiştir. Strumpel ise 1969 yılında başlıca Avrupa ülkelerindeki vergi sistemlerini ve bu ülkelerdeki mükelleflerin vergi ahlakı seviyelerini kapsayan uluslararası karşılaştırmalı bir anket düzenlemiştir. Çalışmanın sonucunda, vergi etiği Almanya’da göreceli olarak daha düşükken, İngiltere’de yüksek olduğu tespit edilmiştir. O dönemde Alman hükümeti zorlayıcı vergi alma teknikleri kullanıyorken, İngiliz hükümetin mükelleflere daha saygılı, daha şeffaf ve daha az kontrollü davrandığı tespit edilmiştir. Strümpel Almanya’da kullanılan zorlayıcı tekniklerin halkın vergi ödeme isteğini olumsuz etkilemesinden dolayı vergi ahlakı üzerinde negatif etki oluşturduğunu işaret etmiştir. İngiltere’deki sistem ise vergi ahlakını olumlu etkilemiştir (Alm ve Torgler, 2006: 228).

Feld ve Frey 2002 senesinde İsviçre’de vergi sadakat derecesini araştırdıkları bir çalışma yayımlamışlardır. İsviçre farklı kültürlerle mensup pek çok ırkı barındıran bir mozaiktir. Ülkede Alman, Fransız ve İtalyan olmak üzere üç ana etnik grup vardır. Ülke 26 kantona ayrılmıştır. Vergi kaçırma ile ilgili yapılan araştırma sonuçlarına göre vergi ile ilgili kararlarda direk katılımın olduğu kantonlarda daha az vergi kaçırıldığı görülmüştür. Direk katılım vergi ahlakı üzerinde olumlu etki yapmaktadır (Feld ve Frey, 2002: 87-99).

Torgler ve Schneider’in 2004 senesinde farklı Avrupa ülkelerini inceledikleri çalışmalarında Kuzey Avrupa ülkelerinde vergi ahlakının Güney Avrupa ülkelerine göre oldukça yüksek olduğu ortaya konmuştur. Aynı çalışmada, Fransa, İtalya, Portekiz ve İspanya’da vergi ahlakının diğer Avrupa ülkelerine göre düşük olduğu ve bu ülkelerde vergi kaçakçılığına daha ılımlı yaklaşıldığı ifade edilmektedir (Tosuner ve Demir, 2009: 10).

Frey ve Torgler 2007 yılında Doğu ve Batı Avrupa ülkelerini karşılaştırarak başkalarının davranışlarının mükelleflerin bireysel vergi ahlakı üzerinde çok etkili

olduğunu tespit etmişlerdir. Eğer yükümlüler başkalarının vergi kaçırdığına inanıyorsa vergi ahlakı düşer, etrafındaki insanların dürüst olarak vergilerini ödediklerini düşünürlerse vergi ahlak seviyeleri yükselir. Yine araştırmacılar Sovyetler Birliğinden ayrılan geçiş ülkeleri (Rusya, Belarus, Ukrayna, Litvanya, Estonya, Letonya) ve Orta Doğu Avrupa'sında (Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya Cumhuriyeti, Bulgaristan, Hırvatistan, Polonya) yer alan diğer ülkeleri karşılaştırarak geçiş ülkelerindeki vergi ahlakını test ettiler. Burada dikkate alınan kriter siyasal kurumların kalitesi idi ve bireylerin şeffaflık, hesap verilebilirlik, şiddet ortamı olmaması, hükümetin verimliliği, düzenlemelerin kalitesi, yolsuzlukların denetimi, hukuk kuralları konularında olumlu düşündüklerinde vergi ahlakının arttığı tersi durumda ise düştüğü tespit edilmiştir (Frey- Torgler, 2006: 153-156).

Vergi ahlakı, bazı yazarların da dediği gibi, mükellef etiği ile yakından ilgilidir. Song ve Yargrough, vergi mükellefi olarak vatandaş davranış kriterlerinin, hükümetin davranışları ile ilişkili olduğu şeklinde tanımlama yapmışlardır. Mükellefler ile hükümet arasındaki mali değişimin doğası gereği, vergi ahlakının da bundan etkileneceği söylenmektedir. Feld ve Frey hükümetin mükelleflere davranışının vergi mükelleflerinin vergi ödeme isteğini etkilediğini tartışmaktadırlar. Ayrıca yüksek vergi ödeyenlere olan devletin güveni, bu mükellefleri ödüllendirecek bu da vergi ödeme isteğini arttıracaktır. Vergi uyumu ile ilgili birkaç çağdaş akademisyen daha vergi etiği konseptini anlatmışlardır. Böylece bu konu oldukça genişlemiştir (Alm ve Torgler, 2006: 224-246).

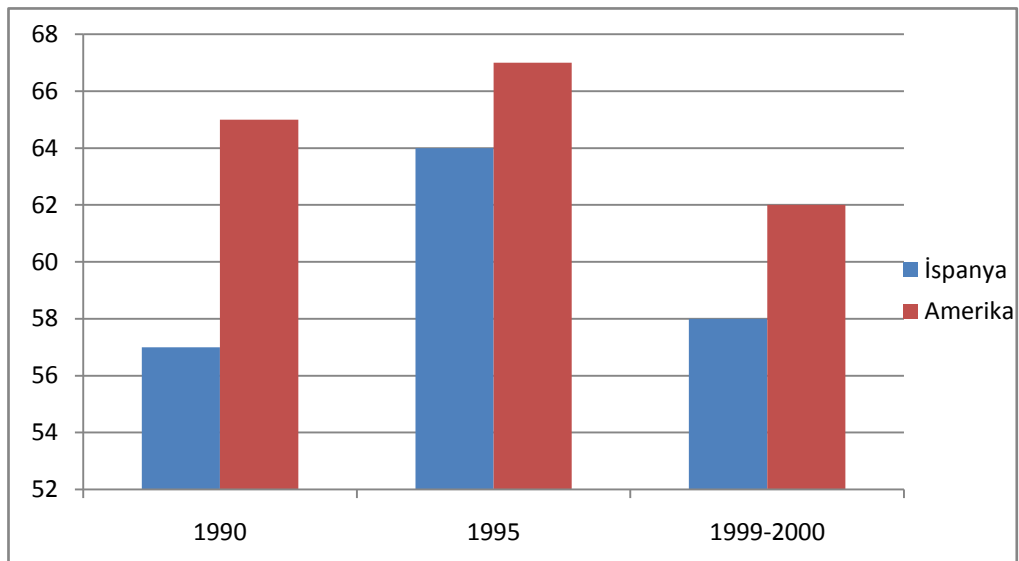
Russo tarafından 2013 yılında yayımlanan araştırmasında İtalya'da göçmenlerin vergi ahlak düzeyi incelenmiştir. Ülke içerisinde farklı bölgelere göç eden bu kişiler toplum içerisinde bir alt kültürü oluşturmaktadırlar ve vergi ödeme isteğinde olmayabilirler düşüncesi ile vergi ahlak düzeyleri incelenmiştir. Ancak yapılan çalışmada göçmenlik ile vergi ahlakı arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Politik uygulamalara aktif katılımın da vergi ahlakını arttırdığı tespit edilmiştir. Russo çalışmasında 29 ve altındaki yaş grubunun vergi ahlak düzeyinin düşük olduğunu, dini inanç ile vergi arasında da kuvvetli bir ilişki olmadığını tespit etmiştir (Russo, 2013: 110-114).

Bilgin tarafından 2014 yılında Türkiye ve İspanya'da vergi ahlakını etkileyen faktörler tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda vergi ahlakını arttıran faktörlerin İspanya'da daha çok kişisel faktörler iken, Türkiye'de sosyal sermayenin daha etkili olduğu görülmüştür. İspanya'da yaş, gelir seviyesi, eğitim düzeyi, finansal başarı vergi ahlak düzeyinin belirleyeni iken, Türkiye'de din, siyaset, yasal sisteme ve hükümete güven, ulusal gurur, işsizlik vergi ahlak düzeyinin belirleyeni olmuştur (Bilgin, 2014: 71-72).

2.5.2. ABD ve Latin Amerika'da Yapılan Çalışma Örnekleri

Amerika ve İspanya'da 1990-1995 ve 1999-2000 yılları dünya değerleri verileri kullanılarak vergi ahlakı ile ilgili araştırmalar yapılmış ve burada vergi kaçırmanın haklı bir sebebi olmayacağını söyleyenlerin yüzdesi hesaplanmıştır. Sonuçlar Amerika'daki vergi ahlakının İspanya'dan daha yüksek olduğunu göstermektedir. Analizde her iki ülkedeki sosyo demografik ve sosyo kültürel farklılıklara dikkat edilmelidir. Hükümete güven, parlamentoya güven, dini inanç konusunda karşılaştırılan iki ülkede yine ABD'nin vergi ahlakı daha yüksektir. Politik ideolojilerin vergi ahlakını etkilediği ve İspanya'da güçlü bağımsızlık hissine sahip olan bireylerin daha düşük vergi ahlakına sahip olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Alm-Torgler, 2006: 224-231).

Şekil 2.2. Amerika ve İspanya'daki Vergi Kültürü

Kaynak: James Alm ve Benno Torgler, Nisan 2006, p. 231.

Amerika ve diğer Avrupa ülkelerinin karşılaştırmasında Amerikalı katılımcıların vergi ahlakının en yüksek olduğu onu İsviçre ve Avusturya'nın takip ettiği görülmektedir. Burada ABD ve İsviçre'nin direk demokrasinin en fazla uygulandığı ülkeler olması dikkat çekicidir (Alm ve Torgler, 2006: 242-244).

Torgler tarafından Latin Amerika ülkelerindeki vergi ahlakı ölçülmüş ve Güney Amerika ülkeleri ve Meksika'nın, Orta Amerika ülkelerinden daha düşük vergi ahlak seviyesine sahip olduğunu görmüştür. Latin Amerika ülkelerinde gelir dağılımı eşitsizliği çok yüksektir. Bu da düşük dayanışma seviyesi ortaya koymakta ve düşük gelir gruplarının refahını bununla orantılı düşürmektedir (Kitapçı, 2011:129).

2.5.3. Asya Ülkelerinde Yapılan Çalışma Örnekleri

Torgler tarafından Asya Ülkeleri'nde yapılan analiz göstermiştir ki, vergi ahlakı Filipinler'de çok düşük iken Japonya, Çin ve Hindistan'da ise daha yüksektir. Burada dikkat çeken diğer bir özellik ise genel olarak Asya ülkelerindeki vergi ahlakı, OECD ülkelerinden daha yüksektir. Bunda kültürel farklılıkların etkisi olduğu kabul edilebilir. Asya'nın nispeten homojen özelliklere sahip ülkelerinde vergi ahlakını şekillendiren faktörler çoklu regresyon yöntemi ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Analiz sonuçları vergi ahlakının belirleyicileri olarak Asya'nın çeşitli ülkelerinde çok değişken olduğunu göstermektedir. En düşük değerler, Filipinler, Güney Kore ve Tayvan'da tespit edilmiştir (Torgler, 2004: 237).

Yapılan çalışmada vergi ahlakını belirleyen faktörler olarak, hükümete ve hukuk sistemine güven, devlet yetkililerinden memnuniyet, pozitif etki yapmaktadır. Güven önemli bir değişken olarak vergi ahlakını arttıran başlıca faktördür ve güven arttıkça yükümlüler vergi ödemekte daha istekli olmaktadır. Bu ülkelerde vergi ahlakını yükseltmek için uygulayıcıların güven sağlama konusunda çalışması faydalı olacaktır. Bu sonuca göre demokrasiden yana davranışlar mükellefleri daha çok vergi ödemeye teşvik edecektir. Demokrasi düzeyinin artması ile devlet uygulamaları daha şeffaf olacak, mükellefler ile hükümet arasındaki yanlış anlaşılımlar azalacak ve

vergi ahlakı artacaktır. Ayrıca diğeri bir saptama da ulusal gururun bu ÷lkelerde vergi uyumu üzerinde çok olumlu etkisinin olduğudur (Torgler, 2004: 261-262).

Okada tarafından Japonya ve Gñney Kore'de yapılan karşılaştırmada benzer tarihsel geçmişe dayanmalarına rağmen Japonya'nın vergi ahlakının daha yñksek olduğu gñr÷lmektedir. Japonya'da gñvene dayanan vergi ahlakının yñksek çıkma sebebi vergi idaresi ile m÷kellefler arasında yoğun bir etkileşim bulunmasıdır. Vergi idaresi televizyon, radyo, gazete yayınları, broşurler yolu ile ve okullarda eğitim vererek m÷kelleflerin nasıl davranması gerektiği konusunda s÷rekli bilgilendirme yapmaktadır. Ayrıca devlet gñrevlilerin maaşları yñksek tutularak r÷řvet almalarının önüne geçilmektedir. Bunun yanında Japonya'da kayıt dışı ekonominin dñřük düzeyde olduğu gñr÷lmektedir. Japonya'da kasıtlı vergi kaçakçılığı Gñney Kore'ye gñre çok daha ağır cezalandırılmaktadır (Yurdakul, 2013: 134-135).

2.5.4. Avustralya'da Yapılan alışma Örneği

Literatür çalışmalarına bakıldığında bazı m÷kelleflerin vergilerini öderken bazılarının ödememe eğiliminde olmaları önem kazanmıştır. ÷lkeler kalkınma düzeylerini arttırmak için vergi gelirlerini arttırmak durumundadır. Ancak herkes vergi verme eylemine karşı aynı ölçñde gönüllü değildir. Bazı m÷kelleflerin vergiden kaçınma, vergi kaçırma ya da eksik vergi verme eğiliminde oldukları gñr÷lmektedir. Toplumların vergi ödeme konusundaki davranışları, vergi gelirlerinin artması için çok önemli olduğundan teorisyenlerin ilgisini çekmektedir. (Torgler ve Murphy, 2004: 1-35).

Torgler ve Murphy'nin (2004) Avustralya'da vergi ahlakı ve vergiye uyum ile ilgili yaptıkları alışmalar, Avustralya'da m÷kelleflerin geniş ölçñde vergiye uyumlu olduğunu ve gönüllü olarak vergi kanunlarına ve idareye itaat ettiklerini göstermektedir. Avustralya vergi sistemi büyük ölçñde m÷kellefin kendi beyanına dayanmaktadır ve vergi idaresince kontrol ihtimali de çok dñřüktür. Bunun yanında eğer vergi kaçıran bir m÷kellef yakalanırsa suçunun cezası ile bunun karşılığında elde edeceği ekonomik kazanç karşılaştırıldığında, ceza maliyeti nispeten daha dñřüktür. Bu durumda m÷kelleflerin ekonomik bireysel faydayı tercih etmek yerine

vergilerini iyi niyetle ödedikleri anlaşılmaktadır. Çalışmada, analiz sonuçları değerlendirilmiş ve 1981 ile 1995 arasında vergi ahlakının Avustralya’da sürekli yükseldiği görülmüştür. Bunun üzerine tüm dünyada bu dönemde benzer bir artışın olup olmadığı merak edilmiştir. Karşılaştırmaların anlamlı olması için, benzer ekonomik ve kurumsal özellikleri olan ülkeler tercih edilmiştir. Avustralya örneği benzerlik taşıdığı için 20 OECD ülkesi ile karşılaştırılmıştır. 1981 ve 1995 arasındaki Avustralya ve OECD ülkeleri arasındaki vergi ahlakındaki gelişme Tablo 2.4’te gösterilmiştir. Tabloda, vergi kaçırma asla hoş görülemez diyen vergi mükelleflerinin yüzdesi yer almaktadır.

Tablo 2.4. OECD Ülkeler Arasında Vergi Ahlakı Seviyesi 1981,1990 ve 1995 Dünya Değerler Gözlemlerine Göre Değerlendirilmiş

ÜLKE	YI L	Doğruluğu Kanıtlanmamış Vergi beyanı	Vergi Ahlakı Sorusunun Ort.skoru	YI L	Doğruluğu Kanıtlanma mışVergi beyanı	Vergi Ahlakı Sorusunun Ort.skoru	YI L	Doğrul.Ka nıtlanma mışVergi beyanı	Vergi Ahlakı Sorusu Ort.skoru
Avusturya				90	62,3	2,26			
Avustralya	81	47,7	1,72				95	62,1	2,18
Belçika	81	43,3	1,58	90	33,9	1,28			
Kanada	81	66,9	2,17	90	59,2	2,08			
Danimark	81	58,5	2,10	90	57,3	2,03			
Finlandiya	81	58,7	2,11	90	40,3	1,64	96	57,4	2,01
Fransa	81	48,9	1,58	90	46,5	1,69			
Almanya	81	52,7	1,83	90	53,8	2,00	97	46,9	1,76
İngiltere	81	58,2	1,87	90	53,9	1,94			
İzlanda	81	56,9	1,96	90	56	2,00			
İrlanda	81	38,5	1,55	90	48,8	1,80			
İtalya	81	52,8	2,41	90	69,7	1,97			
K. İrlanda	81	74,7	1,86	90	55,2	2,25			
Japonya	81	81,8	2,60	90	81,9	2,64	95	80,6	2,62
Hollanda	81	37,9	1,53	90	42,9	1,66			
Norveç	82	40,3	1,48	90	43,1	1,64	96	47,5	1,83
Portekiz				90	39,9	1,46			
İspanya	81	49,9	1,78	90	58,4	1,96	95	69,5	2,33
İsveç	82	68,8	2,41	90	56,4	2,01	96	49,3	1,87
İsviçre				89	63,8	2,08	96	53,5	1,95

ABD	82	67,0	2,22	90	66,7	2,31	95	73,6	2,48
Ortalama		55,8	1,93		54,5	1,94	95	73,6	2,12

Kaynak: Benna Torgler ve Kristina Murphy, Ağustos 2004, s. 328.

Tablo 2.4'te, 1981'de test uygulanan OECD ülkelerinde, halkın ortalama % 56'sı vergi kaçırmanın haklı görülecek bir şey olmadığını düşündükleri görülmektedir. 1995'te ise bu oran %60'a çıkmaktadır. 1981-1995 arası OECD ülkelerinde vergi ahlakı sorusu için elde edilen averaj puan 1,93 olup 1995'te ise bu oran 2,12'ye yükselmektedir. Aynı dönemde İsveç, Almanya gibi bazı OECD ülkelerinde ise vergi ahlak düzeyinde azalma meydana gelmiştir. 1981'de Avustralya'da vergi ahlak düzeyi % 48 iken, OECD ülkelerinde vergi ahlak düzeyi ortalamasının % 56 olduğu görülmektedir. 1995'te ise Avustralya'da hızlı bir artış ile % 62 'ye yükselen vergi ahlak düzeyi, OECD ülkelerinde ortalama % 60 olmuştur.

2.5.5. Güney Afrika ve Botswana'da Yapılan Çalışma Örneği

Cumminings, Mc Kee, Vazquez ve Torgler tarafından birbirine benzer pek çok kültürel özellikler taşıyan iki Afrika ülkesi, Botswana ve Güney Afrika'da vergi sadakatinin vergi ahlakına etkileri incelenmiştir. Bu komşu ülkeler benzer sosyal tarihe sahiptir. Botswana bir İngiliz kolonisi olup 1996'da bağımsızlığını kazanmıştır. Afrika'da çok partili demokrasiye geçen ilk ülke olan Botswana'nın en önemli gelir kaynağı elmadır. Bağımsızlıklarını kazandıktan sonra yaptıkları ilk seçimler komşu ülkelerden farklı olarak oldukça sakin ve huzurlu geçmiştir ki bu da halkı memnun etmektedir. Güney Afrika'da ise aynı huzur mevcut değildir. Seçimler, Güney Afrika'da genellikle daha tartışmalı, çekişmeli geçmekte ve hatta şiddet olaylarını içermektedir. Ülke siyah ve beyaz nüfustan oluşmaktadır ve her iki taraf da hükümetten şüphe duymaktadır.

Bireysel gelir vergisi için her iki ülkede de mükellefin beyanı usulü geçerlidir ve denetim işlemleri her iki ülkede de benzerdir. Ancak ceza ve denetim sisteminde farklılıklar vardır. Güney Afrika'da vergi kaçırma ağır bir suç olarak değerlendirilir ve yaptırımları da ağırdır. Güney Afrika Gelir İdaresi'nin (SARS) cezaları açıklamama politikası vardır. Botswana'da da vergi kaçırma şüphesi olan olaylarda derinlemesine inceleme yapılır. Eğer vergi kaçırma tespit edilirse hukuki bazı cezalar

yüklenir. Cezalar aylık %2 oranında olup, vergi matrahını geçmemektedir. Ağır vergi kaçırma suçları için ise en fazla bir yıl hapis cezası uygulanmaktadır. Güney Afrika'da ise ceza yapısı daha serttir. Eğer Güney Afrika'da bir mükelleften vergiye tabi gelirlerini raporlaması istenir ve mükellef de zamanında bunu gerçekleştirmez ise para cezası ve/veya 12 ayı geçmeyen hapis cezası verilir. Ayrıca o mükellefin vergilenebilir geliri tahmin edilerek bu miktarın üç katı vergi tahsil edilir. Bilerek vergi kaçırıcılar ile vergi kaçırmaya yardım ettiği tespit edilenlere iki yıla kadar hapis cezası uygulanmaktadır (Cummings vd, 2009: 447-457).

Tablo 2.5. Güney Afrika ve Botswana Vergi Sisteminin Nitelikleri (2000 yılı)

Vergi Tipi Özelliği	Güney Afrika	Botswana
Kendi beyanı	Evet	Evet
Vermiyor	Evet	Evet
En yüksek sınır oranı	%45	%25
Denetim Uygulamaları	Evet (Max: Çift vergi borcu, artı faizi)	Evet (Max: Vergi borcu artı faiz)
Mali Ceza	Evet(İki yıla kadar)	Evet(Bir yıla kadar)
Hapis Cezası	Evet(İki yıla kadar)	Evet(Bir yıla kadar)
Zorunlu dosyalama	Hayır (Vergi borcu olmadıkça)	Hayır (Vergi borcu olmadıkça)
Merkezi hükümet affı	Hayır	Evet

Kaynak: Ronald G. Cummings, Jorge Martinez-Vazquez, Michael McKee, Benno Torgler, June 2009, s.449

Tablo 2,5’de görülmektedir ki Güney Afrika'da vergilerle ilgili daha sıkı bir denetim ve ceza mekanizması varken, Botswana'da mükellefler daha az denetlenmekte ve cezalandırılmaktadır.

Yapılan analizler sonucunda Botswana halkının, Güney Afrika'ya göre vergilerine daha sadık oldukları görülmektedir. Tespitler mükelleflerin cezalandırılma korkusundan çok devlet kurumlarına güven, şeffaflık faktörlerinden etkilendiğini göstermektedir.

Tablo 2.6. Botswana ve Güney Afrika'da Vergi Kültür ve Ahlak Saptayıcıları

Sıralı Dürüstlük	EQ1			EQ2			EQ3		
	Katsayı	Oran	Marj	Katsayı	Oran	Marj	Katsayı	Oran	Marj
a)Sosyo-demogr. fakt.									
Bayan	0.092*	1,79	0.023	0,084	1,523	0.022	0,029	0,478	0,007
Yaş	0.010***	3,265	0.003	0,012***	4,593	0.003	0,012***	4,348	0,003
Eğitim	0.004	-0,746	0,001	0.009	0.484	0.002	0,016	0,832	0,004
b)Eğitim durumu									
Mesleği				-0,140**	-2.039	-0.036	0.136	0,999	0,034
İşveren							0,73	1,405	0,184
Madenci							-0,022	-0,163	-0,005
Çiftçi							0,351***	3,452	0,089
Yerel							-0.052	-0.269	-0.013
Ordu/polis/güvenlik							0.363***	3.235	0,092
Öğrenci							0.384	0.932	0.097
Özürlü							0.105	1.296	0.027
c)Kültür									
BOTSWANA	0.238***	5,711	0.06	0.215***	3.256	0.055	0.236***	3.540	0.06
Gözlemler	3059			2752			2752		
Prob(F-istatistiği)	0.000			0.000			0.000		

Not: Bağımlı değişkenler; vergi uyumu üç noktalı ölçekte referans gruplarında, ADAM, İŞSİZ, İŞÇİ, GÜNEY AFRİKA. Önem dereceleri; *0,05<p<0.10, **0.01<p<0.05, *** p<0.01 Marjinal Etkisi= En yüksek vergi ahlakı puanı

Kaynak: Ronald G. Cummings, Jorge Martinez-Vazquez, Michael McKee, Benno Torgler, June 2009, p.452

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. VERGİ AHLAKINI BELİRLEYEN ETMENLER VE MÜKELLEFLERİN VERGİ AHLAKI: TEKİRDAĞ İLİ ÖRNEĞİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Mükellefler vergi karşısında çeşitli davranış biçimleri geliştirmektedirler. Bu davranışları olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayrılabilir. Mükellefler vergisini kanun koyucunun amaç ve hedefleri doğrultusunda, yasalarla belirlenen kurallar ve şekil çerçevesinde gönüllü ve usulüne uygun olarak ödeme yolunu tercih edebilirler. Bu davranış biçimi mükelleflerin vergiye karşı olumlu tepkisidir. Ancak devlet tarafından en önemli gelir kaynağı olan vergi mükellefler tarafından her zaman gönüllü ve yasalara uyumlu bir biçimde ödenmemektedir. Mükellefler vergiden kaçınma, vergi kaçırma, vergi grevi, vergiyi yansıtmak, vergiyi ödememek gibi devletin arzu etmediği olumsuz davranışlar da sergilemektedirler. Bu olumsuz davranışlar toplumda yaygınlaştığı zaman hükümetin amaç ve politikalarına ulaşamaması, devlet bütçesinin açık vermesi gibi sorunlar ve bunlara bağlı birçok ekonomik, mali ve sosyal problemlerin ortaya çıkması söz konusudur. Mükelleflerin vergiye gönüllü uyumlarında vergi psikolojisi ve vergi ahlakının çok önemli bir yeri vardır. Vergi ahlakını belirleyen temel etmenleri demografik, ekonomik ve kültürel faktörler olarak üçe ayırabiliriz. Çalışmamızda bu faktörlerin belirleyenleri ve vergi ahlakı üzerindeki etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın amacı Tekirdağ ilinde yaşayan vergi mükelleflerinin vergi ahlak düzeylerini belirlemek ve bunu etkileyen faktörlerin analizini yapmaktır.

3.2. Araştırmanın Kapsamı ve Örnek Kitle

Araştırmanın kapsamı Tekirdağ ili merkezi ve ilçeleridir. Tekirdağ nüfusu 2015 yılı TÜİK verilerine göre 937.910'dur (TÜİK, 2015). Merkez ilçe ile birlikte 9 ilçeye sahiptir (www.csb.gov.tr, 2016). Tekirdağ ilinin zengin bir etnik yapısı vardır. Balkanlarda yerleşik Türk nüfusu, cumhuriyetin kuruluşundan itibaren yıllar boyu en çok Trakya bölgesine yerleşmiştir. Bunun yanı sıra Tekirdağ ili Türkiye'nin diğer

bölgelerinden de göç almaya devam etmektedir. Bölge istatistiklerine göre 2011 yılında Trakya Bölgesinde nüfus artış hızı Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Bölge illeri Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ arasında ise bu artışın en fazla Tekirdağ iline ait olduğu görülmektedir. Nüfus, sanayileşmeye bağlı olarak en çok Çorlu ve Çerkezköy ilçelerinde yoğunlaşmaktadır.(Trakya Kalkınma Ajansı, 2012: 17-25). 2014 yılı TÜİK verilerine göre Tekirdağ ili % 24,3 göç hızı ile Türkiye'nin en çok göç alan ikinci ili durumundadır (TÜİK, 2014). Sanayileşme kırsal kesimden kentlere göçe sebebiyet vermektedir. Türkiye nüfusunun 2011 yılı itibariyle % 76,8' i kentlerde ikamet etmektedir. Ancak Tekirdağ ilinde 2011 yılı TÜİK verilerine göre kentleşme oranı % 68,97 ile Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Bunun nedeni sanayileşme yanında tarımsal faaliyetlerin de yoğun şekilde yapılmasına bağlanabilir (Trakya Kalkınma Ajansı, 2012: 17-25).

Tekirdağ bölgesi yoğun sanayi, ticaret ve tarımsal faaliyetlere bağlı olarak Türkiye içerisinde vergi gelirleri açısından da önemli bir yere sahiptir.

Tablo 3.1. İller İtibarı İle Genel Bütçe Vergi Gelirleri (Aralık 2014 İtibarı İle)

Tahakkuk (Brüt)	Tahsilat (Brüt)	Tahsilat Oranı (%)	Türkiye Geneli	Toplam Tahakkuk İçinde Oranı (%)	Toplam Tah. İçinde Oranı (%)	Türkiye Geneli
5.138.502.562	4.413.253.859	85,89	8	1,09	1,10	9

Kaynak: Tablo 2014 yılı GİB.gov.tr verilerine göre tarafımdan hazırlanmıştır.

Tabloda görüleceği gibi Tekirdağ ili 2014 yılı verilerine göre 5.138.502.562.-TL tahakkuk eden vergi ile tüm iller arasında 9. sırada, 4.413.253.859.-TL tahsilat ile 8.sırada yer almaktadır. Mükellefiyet türlerine göre mükellef sayıları ise aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.2. Tekirdağ'da Türleri İtibarı İle Faal Mükellef Sayısı (2014)

Mükellef Türü	Sayısı
Gerçek Kişi	53.619
Anonim Şirket	923
Limited Şirket	5.722
Adi Ortaklık	623
Kooperatif	608
İş Ortaklığı	21
Kollektif Şirket	71
Avukatlık Ortaklığı	1
Diğer	1.442
Toplam	63.030

Kaynak: Işık, 2015, s.50

Tablo 3.3. Tekirdağ'da 4-1/A ve 4-1/C Kapsamında Çalışan Sigortalı Sayısı (2014)

İl	4-1/A	4-1/C	Toplam
Tekirdağ	239.022	26.739	265.761

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu, SGK istatistik yıllıkları, 5510 Sayılı Kanunun 4. Maddesi Kapsamındaki Zorunlu Sigortalıların Cinsiyet ve İllere Göre Dağılımı, 2014 tablosu verileri kullanılarak tarafımdan hazırlanmıştır.

Tablo 3.2 ve Tablo 3.3 dikkate alındığında Tekirdağ ilinde 63.030 adet aktif mükellef ve özel ve kamu sektöründe çalışan 265.761 aktif zorunlu sigortalı olduğu görülmektedir. O halde ankete konu olan toplam mükellef sayısı 328.791 kişidir. Ana kütleyi temsil eden ve rassal olarak seçilen örneklem sayısı 384 olarak tespit edilmiştir (Goncaloğlu, 2013: 3). Ankette cevap alınacak hedef kitle gelir vergisi kanuna tabi gelir unsurlarından gelir elde eden mükellefler ile kurumlar vergisi mükellefleridir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi, Uygulanması ve Kısıtlar

Araştırmada mükelleflere ait bilgiler anket yöntemi ile toplanmıştır. Ankete katılanlara yüz yüze anket çalışması yapılmış ayrıca Tekirdağ Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası ile Çorlu Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası aracılığı

ile muhasebe meslek mensuplarına kendilerinin ve mükelleflerin doldurması ricası ile internet üzerinden de ulaşılmıştır. 600 adet çoğaltılan anketin 364 tanesi yüz yüze olarak mükelleflere uygulanmıştır. Bu anketlerin 320 tanesi geçerli kabul edilmiştir. İnternet üzerinden, elektronik posta, sosyal ağlar kullanılarak 83 adet geçerli anket formu elde edilmiştir. Değerlemeye alınan toplam anket sayısı 403 adettir.

Anketin uygulanmasında en önemli kısıt mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışları, vergi kaçırma konusunda davranışları, dini inanç sorgulama sorularına cevap vermekten kaçınmaları ya da gerçek durumu yansıtmayan cevaplar verme riski idi. Katılımcıların gerçek fikirlerini alabilmek amacıyla kimlik bilgisi hiçbir şekilde istenmemiştir.

Anket üç bölümden oluşmakta olup, içeriğinde kullanılan sorular, ulusal ve uluslararası literatür incelenerek ve çalışmanın teorik kısmında açıklanan faktörler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Birinci bölümde yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, dindarlık düzeyi, aylık ortalama gelir, mükellefiyet türü, vergi algıları, vergi ile bilgileri öğrenme kaynakları çoktan seçmeli sorularla belirlenmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde vergi ahlakını etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik beş şıklı kapalı uçlu önermeler verilmiş ve mükelleflerin katılım derecelerini yazmaları istenmiştir. 24 adet önermeden oluşan bu bölüm 5 aralıklı Likert ölçeği ile hazırlanmış 1)Kesinlikle katılmıyorum 2)Katılmıyorum 3)Ne katılıyorum ne de katılmıyorum 4)Katılıyorum 5)Kesinlikle katılıyorum şeklinde katılım dereceleri sıralanmıştır. Ancak bu bölümde yer alan 2. ve 3. önermenin (2:Türkiye’de verginin bölgesel olarak adil tahsil edildiğini düşünmüyorum, 3:Türkiye’de mükelleflerden adil vergi alındığını düşünüyorum) katılımcılar tarafından algılanma zorluğu yaşandığı ve bu nedenle de cevaplama çok hatalar olduğu görüldüğünden soruların arasından çıkarılması uygun görülmüştür. İkinci bölümde ilgili önermeler ankette çıkarılınca değerlemeye alınan önerme sayısı 22 olmuştur.

Anketin üçüncü bölümünde ise mükelleflerin vergi ahlak düzeyini belirlemeye yönelik, 5 aralıklı Likert ölçeği ile hazırlanmış, 18 adet tutum ve davranışa ilişkin

katılım dereceleri soruları hazırlanmıştır. Bu kısımda anket sorularının bütüncüllüğü ve güvenilirlik düzeyleri analiz edilmiştir. 18 maddelik bu bölümde Cronbach alfa katsayısı 0.63 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuca göre ölçeğin yeterli düzeyde güvenilir olduğu kabul edilebilir (Sipahi vd, 2010: 89).

Tablo 3.4. Bölüm Anket Verileri Güvenilirlik İstatistikleri

Gözlem Sayısı	Cronbach's Alpha	Cronbach Alpha Standardized	Madde Sayısı
N=403	,627	,649	18

3.4. Analizler ve Bulgular

Anket verileri SPSS 18.0 (Statistical Package for Social Sciences) paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analizler % 95 güven aralığında ve % 5 anlamlılık düzeyi seçilerek yapılmıştır.

Çalışmada vergi ahlakının demografik, sosyo-kültürel ve ekonomik bazı belirleyenleri ile ilgili aşağıdaki hipotezler üretilmiştir.

Hipotez 1: Yaş ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

Hipotez 2: Cinsiyet ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

Hipotez 3: Eğitim düzeyi ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

Hipotez 4: Gelir düzeyi ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

Hipotez 5: Dindarlık düzeyi ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

Hipotez 6: Dini inanca göre vergi kaçırmanın günah olduğu algısı ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

Hipotez 7: Devlete güven düzeyi ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

Hipotez 8: Vergi ödemek topluma karşı bir sorumluluktur algısı ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

Hipotez 9: Vergi ödemek ahlaklı olmanın bir göstergesi algısı ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

Hipotez 10: Ödenmeyen vergiler, devletin yapacağı hizmetleri aksatır algısı ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

Hipotez 11: Mükelleflerin hissettiği vergi yükü ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

Hipotez 12: Diğer mükelleflerin tutum ve davranışları ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

Hipotez 13: Muhasebe meslek mensuplarının davranışları ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

3.4.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Bu kısımda katılımcılara yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, dindarlık düzeyi, aylık ortalama gelir, mükellefiyet türü, vergi algıları, vergi ile bilgileri öğrenme kaynakları, ağır hissettikleri vergi yükü sorulmuştur. Sonuçlar üzerinde sıklık analizleri yapılmış ve sorulan sorulara ilişkin yüzde oranlarının bulunması sağlanmıştır. Bazı sorularda daha ayrıntılı bilgi alabilmek için çapraz tablolar oluşturulmuştur.

Yaş aralığı

Çalışmada mükelleflerin yaş aralığı dört gruba ayrılmıştır. Bu sınıflandırma uluslararası yayınlardaki gruplama dikkate alınarak genç (29 ve altı), orta yaş (30-49), orta yaş üstü (50-64) ve yaşlı (65 ve üstü) olarak tespit edilmiştir. Çalışmaya katılanların yaş aralıkları şöyle sıralanmaktadır.

29 ve altı aralığında 33 kişi (% 8,2), 30-49 yaş aralığında 253 kişi (% 62,8), 50-64 yaş aralığında 99 kişi (% 24,6), 65 ve üstü ise 18 kişi (% 4,5) ankete katılım göstermiştir. Tabloda görüleceği gibi 30-49 arası yaş grubu ankete en çok cevap veren gruptur. Bu grubun aktif çalışan grup olması nedeniyle yoğunlaşmanın olduğu düşünülmektedir.

Tablo 3.5. Yaş Durumu

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
29 ve altı	33	8,2	8,2
30 - 49	253	62,8	71,0
50 - 64	99	24,6	95,5
65 ve üstü	18	4,5	100,0
Toplam	403	100,0	

Cinsiyet

Ankete katılan 403 kişinin 321 (% 79,7) tanesinin erkek ve 82 (% 20,3) tanesinin kadın mükelleflerden oluştuğu görülmektedir. Erkek nüfusun çalışma hayatında daha yoğun olduğu düşünüldüğünde erkek katılımcıların çok fazla olması beklenen bir durumdur.

Tablo 3.6. Cinsiyet

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
Erkek	321	79,7	79,7
Kadın	82	20,3	100,0
Toplam	403	100,0	

Medeni Durum

Çalışmada medeni durum evli, bekar, dul ve boşanmış olarak sıralanmıştır. Anket verilerinin analizinde görüleceği gibi ankete katılanların %80,4'lük (324) bir yüzde ile en çok evlilerden oluştuğu görülmektedir. Bekarlar ise 62 kişidir (% 15,4) .

Tablo 3.7. Medeni Durum

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
Evli	324	80,4	80,4
Bekar	62	15,4	95,8
Boşanmış	11	2,7	98,5
Dul	6	1,5	100,0
Toplam	403	100,0	

Ailedeki birey sayısı

Çalışmada, ailedeki birey sayısının mükelleflerin vergi ödeme isteğini etkileyeceği düşünüldüğünden bu soru sorulmuştur. 1, 2, 3, 4, 5 ve fazlası şeklinde sunulan seçenekler analiz edildiğinde 15 kişi 1(% 3,7), 64 kişi 2 (% 15,9), 121 kişi 3 (% 30), 163 kişi 4 (% 40,4) ve 40 kişi 5 ve fazlası (% 9,9) olarak yaşamaktadır.

Tablo 3.8. Ailedeki birey sayısı

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	15	3,7	3,7
2	64	15,9	19,6
3	121	30,0	49,6
4	163	40,4	90,1
5 ve fazlası	40	9,9	100,0
Toplam	403	100,0	

Tablo incelendiğinde ankete katılanların %70,4 'nün 3 ve ya 4 kişilik ailelerden oluştuğu görülmektedir. Tekirdağ'daki toplumsal yapı incelendiğinde bunun genel durumu yansıttığı söylenebilir.

Eğitim Düzeyi

Ankete katılanlara en son bitirdikleri eğitim düzeyi sorulmuş ve eğitim kurumu tamamlamadım, ilkokul, ortaokul, lise, ön lisans, lisans, yüksek lisans, doktora seçeneklerinden birini işaretlemeleri istenmiştir. Ankete katılanların eğitim düzeyi frekansları incelendiğinde en yoğun olarak üniversite lisans eğitimi almış olanların 145 kişi (% 36), sonrasında ise lise eğitimi almış olanların 112 kişi (% 27,8) oldukları görülmektedir.

Tablo 3.9. Eğitim Düzeyi

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
Lisans	145	36,0	36,0
Lise	112	27,8	63,8
Ortaokul	46	11,4	75,2
İlkokul	41	10,2	85,4
Önlisans	31	7,7	93,1
Yüksek lisans	26	6,5	99,5
Doktora	1	,2	99,8
Eğitim kurumu tamamlamadım	1	,2	100,0
Toplam	403	100,0	

Önlisans, lisans, lisansüstü, doktora eğitimi almış kişi sayısı 203 olup, katılımcıların % 50,4'nü oluşturmaktadır. Bu sonuca göre Tekirdağ vergi mükelleflerinin eğitim düzeyinin yüksek olduğu söylenebilir.

Mükelleflerin bir eğitim kurumu tamamladıktan sonra okuma alışkanlıklarını sürdürüp sürdürmedikleri ve güncel gelişmeleri takip edip etmedikleri, ediyorlarsa hangi yollardan takip ettikleri mükelleflerin kendilerini hayat boyu geliştirme çabası içerisinde olup olmadığı hakkında fikir verebilmektedir. Ayrıca güncel bilgileri takip ederek vergi ahlakını meydana getiren faktörler hakkında bilgi edinme fırsatı elde edebilirler. Devlete, devlet kurumlarına, hükümete güven duygusu geliştirmek, kamu harcamalarının şeffaflığı, yolsuzluklar, alınan hizmetler ve bunların maliyeti, verginin adil alınıp alınmadığı fikrine sahip olmanın vergi ahlakı üzerinde etki yaptığı literatür çalışmalarında tespit edilmiştir. Ancak halkın bu konudaki algısının doğru yönde gelişebilmesi için güncel gelişmeleri takip ediyor olması beklenmektedir. Bu nedenle çalışmada mükelleflerin kitap okuma alışkanlığı ve güncel gelişmeleri hangi yolla takip ettikleri sorusu sorulmuştur.

Tablo 3.10' da görüleceği gibi haftada birden fazla ve haftada bir okurum şeklinde cevap veren mükellef sayısı 60 kişi olup ankete katılanların % 14,9'nu oluşturmaktadır. Hiç kitap okumam diyen mükellef sayısı ise 68 kişi (% 16,9) olup çok okuyanların sayısından daha fazladır. Ankete katılan 111 kişi (% 27,5) ise yılda

1-2 kitap okuduğunu söylemektedir ki bu cevaplar arasında en çok işaretlenen gruptur.

Tablo 3.10. Kitap Okuma Düzeyi

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
Yılda 1 - 2	111	27,5	27,5
Ayda bir	83	20,6	48,1
Üç ayda bir	81	20,1	68,2
Kitap okumam	68	16,9	85,1
Haftada bir	34	8,4	93,5
Haftada birden fazla	26	6,5	100,0
Toplam	403	100,0	

Bu sonuçlara göre mükelleflerin kitap okuma alışkanlıklarının düşük olduğunu söyleyebiliriz.

Güncel gelişmeleri takip şekilleri ise aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Şekil 3.1. Güncel Gelişmeleri Takip Etme Düzeyi

Güncel gelişmeleri nasıl takip edersiniz (Birden fazla işaretleme yapılabilir)?

Şekil 3.1' de görüleceği gibi mükellefler güncel gelişmeleri sırasıyla televizyon, internet ve günlük gazetelerden takip etmektedir. Facebook, twitter gibi sosyal ağlar da sık kullanılan araçlardır. Vergi ile ilgili konular, değişiklikler, uygulama hakkında bilgiler verirken bu yayın araçlarının dikkate alınması faydalı olacaktır denilebilir.

Dini İnanç

Anket formunda mükelleflere dindarlık düzeyleri sorulmuş ve hissettikleri kategoriye göre evet, hayır, kısmen şeklinde cevaplamaları istenmiştir. Cevapların analizinden elde edilen sonuçlar tablo 3.11 de gösterilmiştir.

Tablo 3.11. Dindarlık düzeyi

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
Evet	125	31,0	31,0
Hayır	78	19,4	50,4
Kısmen	200	49,6	100,0
Toplam	403	100,0	

Yukarıdaki tabloya göre mükelleflerin % 49,6'sı (200 kişi) kendini kısmen dindar olarak tanımlarken, % 31'i (125 kişi) dindar şeklinde tanımlamıştır. 78 kişi de (% 19,4) dindar olmadıklarını ifade etmişlerdir. Ardından mükelleflere dini gerekleri yerine getirip getirmediği sorulmuştur. Hepsini, çoğunu, bazılarını, yalnızca iyi bir insan olmakla ilgili olanları, hiçbirini, dini inancım yok seçeneklerinden birini işaretlemeleri istenmiştir.

Tablo 3.12'de görüleceği gibi kendini dindar kabul eden 125 mükelleften 55 tanesi dini görevlerinin çoğunu, 53 tanesi bazılarını, kendini kısmen dindar kabul eden 200 mükelleften 125 kişi dini görevlerini kısmen yerine getirdiğini belirtmiştir.

Tablo 3.12. Dindarlık Algısına Göre Dini Gereklere Yerine Getirme Düzeyi

			Dininizin gereklere yerine getiriyor musunuz?					Yalnızca iyi bir insan olmakla ilgili olanları	Total
			Bazılarını	Çoğunu	Dini inancım yok	Hepsini	Hiçbirini		
Kendinizi dindar olarak tanımlar mısınız?	Evet	Count	53	55	0	7	0	10	125
		% within	26,1%	57,3%	,0%	77,8%	,0%	13,2%	31,0%
		Dininizin gereklere yerine getiriyor musunuz?							
	Hayır	Count	25	1	10	1	9	32	78
		% within	12,3%	1,0%	100,0%	11,1%	100,0%	42,1%	19,4%
		Dininizin gereklere yerine getiriyor musunuz?							
	Kısmen	Count	125	40	0	1	0	34	200
		% within	61,6%	41,7%	,0%	11,1%	,0%	44,7%	49,6%
		Dininizin gereklere yerine getiriyor musunuz?							
Total		Count	203	96	10	9	9	76	403
		% within	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Dininizin gereklere yerine getiriyor musunuz?							

Gelir Düzeyi

Gelir düzeyi dört gruba ayrılarak mükelleflere hangi gruba dahil oldukları sorulmuştur. Gelir grupları belirlenirken Maliye Bakanlığınca belirlenen gelir vergisi tarifesindeki dilimler esas alınmıştır.

Tablo 3.13. Gelir Düzeyi

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1000TL'den az	5	1,2	1,2
1000 TL - 2500 TL	132	32,8	34,0
2501 TL - 5500 TL	170	42,2	76,2
5501 TL ve üstü	96	23,8	100,0
Toplam	403	100,0	

Tablo 3.13'te görüldüğü gibi üst gelir grubu kabul edilen 5.501.-TL ve üstü gelire sahip olanlar ankete katılanların % 23,8'ni (96 kişi) oluşturmaktadır. 2.501.-TL-5.500TL aralığını ise ankete katılanların % 42,2'si (170 kişi) işaretlemiştir. Tabloya bakıldığında ankete katılanların % 66'sı, 2.501.-TL ve üstünde gelir elde etmektedir. Mükellefler beyan ettikleri matrahların gerçek kazançlarından daha düşük olduğu düşüncesi ile genellikle bu soruda düşük gelir gruplarını tercih etme eğiliminde olabilmektedirler. Ancak ankete katılanların % 66 gibi yüksek oranı 2.500.-TL'nin üstünde aylık gelir elde ettiğini bildirmiştir.

Mükellefiyet Türü

Ankete cevap verenlerin mükellefiyet türünü öğrenmek amacı ile kazançları üzerinden ödedikleri vergi türü sorulmuştur. Katılımcılardan 334 kişi (% 82,9) gelir vergisi mükellefi, 33 kişi (% 8,2) kurumlar vergisi mükellefi ve 36 kişi (% 8,9) her iki türde de vergi mükellefiyetlerinin olduğunu bildirmişlerdir.

Tablo 3.14. Mükellefiyet Türü

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
Gelir Vergisi	334	82,9	82,9
Hepsi	36	8,9	91,8
Kurumlar Vergisi	33	8,2	100,0
Toplam	403	100,0	

Gelir Vergisi Mükelleflerinin Kazanç Türü

Gelir vergisi mükelleflerinin elde ettikleri kazanç türünü belirlemek için hangi gelir unsuru ya da unsurlarından gelir elde ettikleri sorulmuştur. Katılımcıların % 43,7'si (176 kişi) ticari kazanç, 92 kişi (% 22,8) serbest meslek kazancı, 74 kişi (% 18,4) ücret, 58 kişi (14,4) gayrimenkul sermaye iradı 57 kişi (%14,1) zirai kazanç, ve 7 kişi (% 1,7) menkul sermaye iradı elde ettiklerini bildirmişlerdir.

Tablo 3.15. Ticari Kazanç

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
0	227	56,3	56,3
1	176	43,7	100,0
Toplam	403	100,0	

Tablo 3.16. Zirai Kazanç

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
0	346	85,9	85,9
1	57	14,1	100,0
Toplam	403	100,0	

Tablo 3.17. Serbest Meslek Kazancı

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
0	311	77,2	77,2
1	92	22,8	100,0
Toplam	403	100,0	

Tablo 3.18. Ücret

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
0	329	81,6	81,6
1	74	18,4	100,0
Toplam	403	100,0	

Tablo 3.19. Menkul Sermaye İradı

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
0	396	98,3	98,3
1	7	1,7	100,0
Toplam	403	100,0	

Tablo 3.20. Gayrimenkul Sermaye İradı

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
0	345	85,6	85,6
1	58	14,4	100,0
Toplam	403	100,0	

Tablolarda da görüldüğü gibi katılımcıların en çoğu ticari kazanç vergi mükellefidir.

Şirket Türü

Kurumlar Vergisi mükelleflerine hangi tür şirket ortağı sorusu sorulmuştur. Toplam 73 kurumlar vergisi mükellefinin 53 tanesi (%72,6) limited şirket, 11 tanesi (%15,01) kooperatif, 9 tanesi (%12,3) anonim şirket ortağıdır. Ankete katılan Kurumlar Vergisi mükelleflerinin çoğunluğu limited şirket ortağıdır.

Tablo 3.21. Şirket Türü

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
Anonim Şirket	9	12,3	12,3
Limited Şirket	53	72,6	89,4
Kooperatif	11	15,01	100,0
Toplam	73	100,0	

Vergi Algısı

Ankete katılan mükelleflerden kendilerine göre en doğru vergi tanımını yapmaları istenmiştir. Katılımcılardan 175 kişi (%43,4) vergiyi devletin yaptığı kamu hizmetinin bir karşılığı olarak, 91 kişi (% 22,6) zorunlu bir ödeme, 80 kişi (% 19,9)

kutsal bir görev, 48 kişi (% 11,9) mükellefler üzerinde bir yükür, 8 kişi (% 2) girişimcilik ruhunu zedeler şeklinde tanımlamıştır.

Tablo 3.22. Vergi Algısı

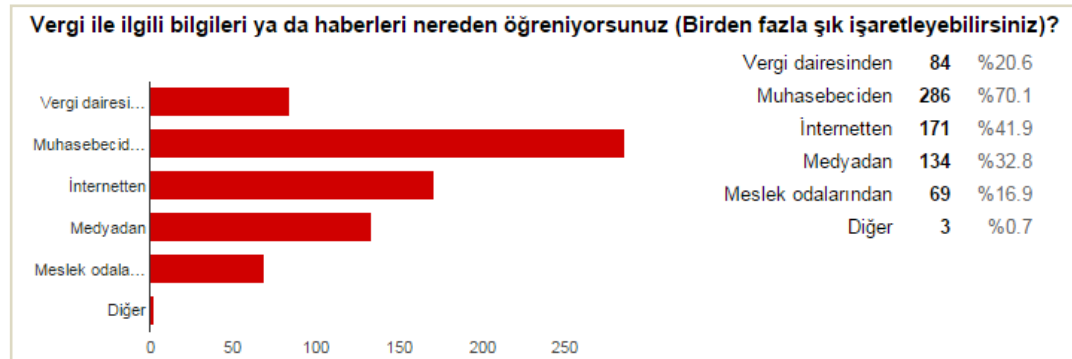
	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
karşılığı olamayan haractır.. soygun..	1	,2	,2
Vergi devletin yaptığı kamu hizmetinin bir karşılığıdır.	175	43,4	43,7
Vergi girişimcilik ruhunu zedeler.	8	2,0	45,7
Vergi kutsal bir görevdir.	80	19,9	65,5
Vergi mükellefler üzerinde bir yükür.	48	11,9	77,4
Vergi zorunlu bir ödemedir.	91	22,6	100,0
Toplam	403	100,0	

Tablo 3.22'ye göre mükelleflerin çoğunluğunun (% 43,4), vergiyi devletten aldıkları kamu hizmeti karşılığında ödedikleri bedel olarak algıladıkları görülmektedir.

Vergi İle İlgili Bilgi/Haber Kaynağı

Mükelleflerin vergi ile ilgili bilgi ve haberleri takip edebilmeleri vergi gelirlerinin artması açısından önemlidir. Bu nedenle mükelleflere vergi ile ilgili bilgi kaynakları sorulmuştur. Şekil 3,2'de görüleceği gibi en önemli haber kaynağı muhasebecidir. O halde mükelleflerin büyük çoğunluğunun bir muhasebeci ile irtibatlı olduğunu düşünebiliriz. Vergi ahlakının oluşumunda muhasebecilerin önemli bir yeri vardır.

Şekil 3.2. Vergi İle İlgili Haber/Bilgi Kaynağı

Vergi Yüğü

Katılımcılara en ağır yükünü hissettikleri vergi türünün ne olduğu sorulmuştur. Mükelleflerden elde edilen bilgiye göre 147 kişi (% 36,5) KDV'nin yükünü en ağır bulmaktadır. KDV'nin ardından ankete katılan 115 kişi (%28,5) ÖTV, 70 kişi (% 17,4) gelir vergisi, 33 kişi (% 8,2) stopaj, 23 kişi (% 5,7) MTV, 11 kişi (% 2,7) kurumlar vergisi ve 4 kişi (% 1) emlak vergisinin yükünü ağır bulmuştur. Tablo 3.23'te hesaplamalara yer verilmiştir.

Tablo 3.23. Vergi Yüğü

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
Emlak Vergisi	4	1,0	1,0
Gelir Vergisi	70	17,4	18,4
KDV	147	36,5	54,8
Kurumlar Vergisi	11	2,7	57,6
Motorlu Taşıtlar Vergisi	23	5,7	63,3
ÖTV	115	28,5	91,8
Stopaj	33	8,2	100,0
Toplam	403	100,0	

3.4.2. Vergi Ahlakının Belirleyicileri

Anket formunun ikinci bölümünde mükelleflere çalışmada açıklanmaya çalışılan vergi ahlakını belirleyen unsurlara katılım dereceleri sorulmuş, verilen cevaplar frekans analizi ile incelenip yorumlanmıştır.

Önerme 1: Ödediğim verginin yükünü çok ağır buluyorum

Mükellefler ödedikleri verginin yükünü ağır buldukları takdirde vergi ödememe eğiliminde olabilirler ve bu da vergi ahlakını olumsuz etkiler.

Ankete katılanların % 34,2'si (138 kişi) ödediği verginin yükünü çok ağır, % 32,3'ü (130 kişi) ağır bulmaktadır. Bu durumda toplam 268 kişi (% 66,5) vergi yükünü ağır bulmaktadır. 60 kişi (% 14,9) ne katılıyorum ne katılmıyorum derken,

46 kişi (% 11,4) bu önermeye katılmadığını, 29 kişi (% 7,2) kesinlikle katılmadığını belirtmektedir.

Tablo 3.24. Ödediğim Verginin Yükünü Çok Ağır Buluyorum

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	29	7,2	7,2
2	46	11,4	18,6
3	60	14,9	33,5
4	130	32,3	65,8
5	138	34,2	100,0
Toplam	403	100,0	

Çalışmada elde edilen bulgulara göre ankete katılan mükelleflerin vergi yükünü çoğunlukla ağır bulduklarını ve bunun da vergi ahlakını olumsuz etkileyebileceğini söyleyebiliriz.

Önerme 2: Yaşadığım bölgeye ülke geneline göre yeterince kamu hizmeti yapılmaktadır.

Tablo 3.23'te de görüleceği gibi mükelleflerin büyük bir çoğunluğu vergiyi kamu hizmetlerinin bir karşılığı olarak algıladıklarını ifade etmişlerdir. O halde mükellef psikolojisi açısından yeterli kamu hizmeti alıp almadığını ve ya en azından kamu hizmetlerinin adil dağıtıldığı inancı psikolojilerini olumlu etkileyecektir.

Tablo 3.25. Yaşadığım Bölgeye Ülke Geneline Göre Yeterince Kamu Hizmeti Yapılmaktadır

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	125	31,0	31,0
2	119	29,5	60,5
3	61	15,1	75,7
4	57	14,1	89,8
5	41	10,2	100,0
Toplam	403	100,0	

Çalışmaya katılanlar aldıkları kamu hizmetleri hakkında şöyle düşünmektedirler; 125 kişi (% 31) kesinlikle katılmıyorum, 119 kişi katılmıyorum (% 29,5), 61 kişi (% 15,10) ne katılıyorum ne de katılmıyorum, 57 kişi (% 14,10) katılıyorum, 41 kişi (% 10,2) kesinlikle katılıyorum.

Tabloda da görüldüğü gibi mükelleflerin % 60,5'u Tekirdağ bölgesine ülke geneli ile kıyaslayınca yeterince kamu hizmeti yapılmadığını düşünmektedir. Mükelleflerin yeterince ve ülke geneli ile kıyaslayınca adil kamu hizmeti alamadıkları düşüncesi vergi ödeme isteklerini azaltabilecek faktörlerdendir.

Önerme 3: Son yıllarda ödenen vergilerin nerelere harcandığı kolaylıkla takip edilebilmektedir.

Çalışmanın teorik kısmında da belirtildiği gibi kamu harcamalarının şeffaflığı ve vergi ahlakı arasında yakın bir ilişki vardır. Tekirdağ yöresindeki mükelleflerin bu konuda ne düşündüğü bu önermede tespit edilmek istenmiştir.

Yapılan analiz sonucunda katılımcıların % 31,3'ü bu önermeye kesinlikle katılmıyorum, % 23,3'ü katılmıyorum, % 23,3'ü ne katılıyorum ne de katılmıyorum, % 10,9'u katılıyorum, % 11,2'si kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Katılımcıların toplam % 54,6'sı kamu harcamalarının şeffaf olmadığını nerelere harcandığını takip edemediklerini ifade ederken sadece % 22,11'i bu konuda olumlu görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.26. Son Yıllarda Ödenen Vergilerin Nerelere Harcandığı Kolaylıkla Takip Edilebilmektedir.

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	126	31,3	31,3
2	94	23,3	54,6
3	94	23,3	77,9
4	44	10,9	88,8
5	45	11,2	100,0
Toplam	403	100,0	

Katılımcıların çoğunun bu önermede olumsuz fikir beyan etmesi vergi ahlakı açısından olumsuzdur.

Önerme 4: Ülkemde mükellef olmaktan kaçarak vergisini ödemeyen çok kişi olduğunu düşünmekteyim.

Başka mükelleflerin vergi sistemine dahil olmayarak mükellefiyetten kaçması dolayısı ile vergi ödememesi öncelikle rekabet eşitliğini bozmaktadır. Vergisini düzgün ödeyen mükellefler bu durumdan rahatsız olurlar ve onların da vergi ödeme isteği azalır. Bu önermede katılımcıların genel olarak ülkedeki diğer mükelleflerin kayıt dışı kalıp kalmadıkları hakkında ne düşündükleri öğrenilmek istenmiştir.

Tablo 3.27. Ülkemde Mükellef Olmaktan Kaçarak Vergisini Ödemeyen Çok Kişi Olduğunu Düşünmekteyim

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	31	7,7	7,7
2	15	3,7	11,4
3	40	9,9	21,3
4	149	37,0	58,3
5	168	41,7	100,0
Toplam	403	100,0	

Katılımcıların % 41,7'si (168 kişi) kesinlikle katılıyorum, % 37'si (149 kişi) katılıyorum şeklinde cevap vererek, mükellef olmayıp, kayıt dışı çalışan pek çok kişinin olduğu düşünmektedirler. Bu durumda katılımcıların toplam % 78,7'si bu konuda olumsuz düşünmektedirler. Böyle düşünmeyenlerin oranı toplam % 11,4'tür. Katılımcıların % 9,9'u bu görüşe ne katılıp ne de katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Önerme 5: Diğer mükelleflerin vergi kaçırması, vergi ödevlerini düzenli yerine getiren mükellefleri de vergi kaçırmaya teşvik eder.

İnsanlar içinde yaşadıkları toplumdaki diğer insanlardan zaman içerisinde etkilenmekte, tutum ve davranışlarını onların yönünde değiştirebilmektedir. Bu aynı zamanda vergi ahlakının gelişiminde de önemli unsurlardan biridir. Eğer bir ülkenin genelinde ya da özellikle bir sektörde vergi kaçırma alışkanlığı yaygın ise diğer

mükelleflerin de bundan etkilenmesi beklenebilir. Önermede katılımcıların diğer mükelleflerin tutum ve davranışlarından etkilenip etkilenmedileri öğrenilmek istenmiştir.

Tablo 3.28'de görüleceği gibi katılımcıların % 29'u önermeye kesinlikle katılıyorum, % 37,5'i katılıyorum, % 15,6'sı ne katılıyorum ne de katılmıyorum şeklinde cevap verirken % 12,2'sinin, katılmıyorum, % 5,7'sinin kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap verdikleri tespit edilmiştir.

Tablo 3.28. Diğer Mükelleflerin Vergi Kaçırması, Vergi Ödevlerini Düzenli Yerine Getiren Mükellefleri de Vergi Kaçırmaya Teşvik Eder

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	23	5,7	5,7
2	49	12,2	17,9
3	63	15,6	33,5
4	151	37,5	71,0
5	117	29,0	100,0
Toplam	403	100,0	

Tablo 3.28'e göre mükelleflerin % 66,5'i diğer mükelleflerin vergi kaçırma ile ilgili davranışlarından etkilenmektedir. Vergi ahlakının olumlu gelişimi açısından diğer mükelleflerin tutumu bu nedenle önemlidir.

Bu önermenin devamında katılımcılara bir tanıdığım vergi kaçırır ve yakalanmaz ise bu bende de zaman zaman vergi kaçırabileceğim hissini doğurur önermesi sorulmuş ve kendilerinin etkilenip etkilenmediği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 3.29'da görüldüğü gibi katılımcıların % 10,2'si kesinlikle katılıyorum, % 16,9'u katılıyorum , % 20,6'sı ne katılıyorum ne de katılmıyorum, % 27,3'ü katılmıyorum, % 25,10'nu kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir.

Tablo 3.29. Bir Tanıdığım Vergi Kaçırır Ve Yakalanmaz İse Bu Bende de Zaman Zaman Vergi Kaçırabileceğim Hissini Doğurur

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	101	25,1	25,1
2	110	27,3	52,4
3	83	20,6	73,0
4	68	16,9	89,8
5	41	10,2	100,0
Toplam	403	100,0	

Katılımcıların % 52,4'ünün başkalarının vergi kaçırıp yakalanmaması halinde kendilerin de de vergi kaçırma hissi oluşmayacağını söyledikleri görülmektedir. Bu vergi ahlakının gelişiminde olumlu bir davranış biçimidir. Ancak diğerlerinin kararsız kalması ya da kendilerinin de vergi kaçırma hissine sahip olabilecekleri dikkat çekicidir.

Önerme 6: Tanıdığım pek çok insan vergisini düzenli ödemektedir.

Tablo 3.28'de görüleceği gibi katılımcılar açısından diğer mükelleflerin davranışları kendi tutum ve davranışlarının şekillenmesinde önemlidir. Katılımcıların % 66,5'i diğer mükelleflerin vergi kaçırmasının kendilerini de vergi kaçırmaya teşvik edeceğini söylemişlerdir. O halde katılımcıların çevrelerinde nasıl bir mükellef profili gördüklerini tespit etmek amacıyla tanıdıkları kişilerin vergisini düzenli ödeyip ödemediği sorulmuştur.

Aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi katılımcıların % 12,7'si kesinlikle katılıyorum, % 40,2'si katılıyorum, % 21,6'sı ne katılıyorum ne de katılmıyorum derken % 18'i katılmıyorum ve % 7,4'ü kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıtladıkları tespit edilmiştir.

Tablo 3.30. Tanıdığım Pek Çok İnsan Vergisini Düzenli Ödemektedir

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	30	7,4	7,4
2	73	18,1	25,6
3	87	21,6	47,1
4	162	40,2	87,3
5	51	12,7	100,0
Toplam	403	100,0	

Katılımcıların % 52,9'u tanıdığı kişilerin vergisini düzenli ödediğini söylemiştir ki bu bahsedilen sebeplerden dolayı vergi ahlakının olumlu gelişiminde önemli bir göstergedir. % 21,6 gibi önemli bir grup da ne katılıyorum ne de katılmıyorum şeklinde cevap vermiştir. Bu grubun bir yargıya varamamasının en önemli sebebi kişilerin vergi ödeme konusunda kendi ticari hayatlarını bir sır olarak görmeleri ve çevre ile bilgi paylaşımında istekli olmamaları diye düşünülmektedir.

Önerme 7: Vergi afları vergi ödeme isteğini azaltmaktadır

Özellikle sık yapılan vergi aflarının mükelleflerin vergi ödeme isteğini azalttığı bilinmektedir. Bu önermede katılımcıların bu konuda ne düşündüğü öğrenilmek istenmiştir.

Katılımcılardan 149 kişi (% 37) kesinlikle katılıyorum, 118 kişi (% 29,3) katılıyorum, 52 kişi (% 12,9) ne katılıyorum ne de katılmıyorum, 51 kişi (% 12,7) katılmıyorum, 33 kişi (% 8,2) kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevaplamıştır. Katılımcılar toplamının % 66,3'ü vergi aflarının vergi ödeme isteklerini azalttığını belirtmişlerdir.

Tablo 3.31. Vergi Afları Vergi Ödeme İsteğini Azaltmaktadır

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	33	8,2	8,2
2	51	12,7	20,8
3	52	12,9	33,7
4	118	29,3	63,0
5	149	37,0	100,0
Toplam	403	100,0	

Analiz sonucuna göre vergi aflarının vergi ahlakını olumsuz etkileyeceği söylenebilir.

Önerme 8: Cezalar af ve uzlaşmalarla kaldırıldığı için Türkiye'de vergi kaçırmak diğer ülkelere göre daha kolaydır.

Ülkemizde vergi afları özellikle son yıllarda oldukça sık yapılmaktadır. Ayrıca uzlaşmalarda da vergi cezaları hatta vergi asılları önemli ölçüde düşürülebilmektedir. Af ve uzlaşmaların vergisini düzenli ödeyen birçok mükellefte vergi ödeme isteğini azalttığı düşünülmektedir. Bu önermede mükelleflerin af ve uzlaşmalar ile vergi kaçakçılığı arasında bir ilişki kurup kurmadıkları tespit edilmek istenmiştir.

Tablo 3.32. Cezalar Af ve Uzlaşmalarla Kaldırıldığı İçin Türkiye'de Vergi Kaçırmak Diğer Ünelere Göre Daha Kolaydır

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	20	5,0	5,0
2	40	9,9	14,9
3	76	18,9	33,7
4	152	37,7	71,5
5	115	28,5	100,0
Toplam	403	100,0	

Ankete katılanların % 28,5'i kesinlikle katılıyorum, % 37,7'si katılıyorum, % 18,9'u ne katılıyorum ne de katılmıyorum, % 9,9'u katılıyorum, % 5'i kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevaplamıştır.

Bu durumda katılımcılar arasında % 66,2 gibi büyük bir çoğunluk önermeye katıldığını ifade etmiştir. Bu ise vergi ahlakını olumsuz etkilemektedir

Önerme 9: Mevcut vergi denetimleri ve vergi cezaları vergi ödeme isteğini azaltmaktadır.

Mükellefleri vergi ödemeye sevk eden faktörlerden biri de denetlenme ihtimali ve cezalandırılma korkusudur. Ancak ülkemizde vergi denetimlerinin miktarının çok düşük olduğu bilinmektedir. Ayrıca vergi ceza hukukundaki adaletsizlikler nedeni ile mükelleflerin vergi ödeme isteğinin azalabileceği söylenebilir. Önermede

katılımcıların mevcut denetim ve ceza sisteminden nasıl etkilendikleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Ankete verilen cevaplarda katılımcıların % 19,1'i (77 kişi) kesinlikle katıldıklarını, % 29'u katıldıklarını (117 kişi), % 10,9'u (44 kişi) kesinlikle katılmadıklarını, % 18,9'u (76 kişi) katılmadıklarını ve % 22,1'i (89 kişi) ne katılıp ne katılmadığını söylemiştir.

Tablo 3.33. Mevcut Vergi Denetimleri Ve Vergi Cezaları Vergi Ödeme İsteğini Azaltmaktadır

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	44	10,9	10,9
2	76	18,9	29,8
3	89	22,1	51,9
4	117	29,0	80,9
5	77	19,1	100,0
Toplam	403	100,0	

Anket sonuçları değerlendirildiğinde katılımcıların % 48,1'inin önermeye katıldıkları, mevcut vergi denetimleri ve cezalarının vergi ödeme isteklerini azalttığı söylenebilir.

Önerme 10: Yakalanma olasılığı fazla olan mükelleflerin daha az vergi kaçırdığına inanıyorum.

Bazı grup mükellefler iş yaptıkları sektör itibarı ile vergi idaresi tarafından çok daha kolay izlenebilmekte ancak bazı sektörlerde kayıt dışılık daha fazla olabilmektedir. İzlenip denetlenme olasılığı yüksek olan mükelleflerin vergi kaçırmak konusunda daha çekingen davranacakları beklenen bir sonuçtur. Dolayısı ile denetlenme olasılığı yüksek olan sektörlerde vergi ahlakı olumlu etkilenecektir. Önermede bu konuda katılımcıların ne düşündüğü öğrenilmek istenmiştir.

Tablo 3.34'de görüleceği gibi 91 kişi (% 22,6) kesinlikle katılıyorum, 166 kişi (% 41,2) katılıyorum, 64 kişi (% 15,9) ne katılıyorum ne de katılmıyorum, 49 kişi (% 12,2) katılmıyorum, 33 kişi (% 8,2) kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir.

Sonuçlar göstermektedir ki ankete katılanların % 63,8'i yakalanma olasılığı yüksek olanların daha az vergi kaçırdığını düşünmektedir.

Tablo 3.34. Yakalanma Olasılığı Fazla Olan Mükelleflerin Daha Az Vergi Kaçırdığına İnanıyorum

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	33	8,2	8,2
2	49	12,2	20,3
3	64	15,9	36,2
4	166	41,2	77,4
5	91	22,6	100,0
Toplam	403	100,0	

Katılımcıların cevaplarına göre denetlenme riski mükellefleri vergi kaçırmaktan caydırmaktadır denilebilir.

Önerme 11: Denetlenmeyeceğimi bilsem de sattığım mal ve hizmetleri kayda geçiririm.

Mükelleflerin denetlenme ihtimali olmadan sattığı mal ve hizmetleri kayda geçirmesi vergi ahlakını yüksek düzeyde olumlu etkilemektedir. Bu önermede mükelleflerin vergi ile ilgili ödevlerini yerine getirirken gönüllü olup olmadıkları tespit edilmek istenmiştir.

Katılımcıların cevapları değerlendirildiğinde % 35,2'si kesinlikle katılıyorum, % 38,2 'si katılıyorum diyerek denetlenmeseler dahi belge düzenine uyacaklarını söylerken, % 4,2'si kesinlikle katılmıyorum ve % 9,4 katılıyorum diyerek denetlenme ihtimali ile belge düzenine uymalarının doğru orantılı olacağını belirtmişlerdir. % 12,9 oranında katılımcı ise ne katılıyorum ne de katılmıyorum cevabını vermişlerdir.

Tablo 3.35'e göre vergi mükelleflerinin % 73,4 gibi büyük bir kısmının denetim olmasa bile satışlarını düzenli olarak kayda geçirecekleri görülmektedir. Bu da vergi ahlakına olumlu katkı yapmaktadır. Ancak bu soruda mükelleflerin doğru cevap vermeme ihtimalini de göz önüne almak gerekir. Bu çalışmanın önemli bir kısıtıdır.

Tablo 3.35. Denetlenmeyeceğimi Bilsem de Sattığım Mal ve Hizmetleri Kayda Geçiririm

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	17	4,2	4,2
2	38	9,4	13,6
3	52	12,9	26,6
4	154	38,2	64,8
5	142	35,2	100,0
Toplam	403	100,0	

Önerme 12: Vergi cezaları, vergi kaçakçılığının önlenmesinde yeterince caydırıcıdır.

Ceza korkusu mükellefleri vergi ödevlerini yasalara uygun şekilde yerine getirmeye ve vergilerini ödemeye zorlamaktadır. Ancak bu her zaman herkesi ödevlerini düzenli şekilde yapmaya sevk etmemektedir. Bazı mükellefler ülkelerinde ceza oranları çok düşük olmasına rağmen vergi kaçırmıyorken, bazıları çok ağır cezalara karşın vergi kaçırmak eğilimindedirler. Bu önermede mükelleflerin cezaların caydırıcılığı konusundaki fikirleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yapılan analiz sonucunda katılımcıların % 13,6'sı kesinlikle katılıyorum, % 31'i katılıyorum, % 17,10'nu ne katılıyorum ne de katılmıyorum, % 23,3'ü katılmıyorum, % 14,9'u kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap verdikleri tespit edilmiştir.

Tablo 3.36. Vergi Cezaları, Vergi Kaçakçılığının Önlenmesinde Yeterince Caydırıcıdır

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	60	14,9	14,9
2	94	23,3	38,2
3	69	17,1	55,3
4	125	31,0	86,4
5	55	13,6	100,0
Toplam	403	100,0	

Analiz sonuçlarına göre katılımcıların toplamda % 44,6'sı cezaları caydırıcı bulurken, % 38,2 gibi önemli bir oran bu görüşe katılmadıklarını söylemiştir. Cezalar ağır olsa da vergi kaçırma eğiliminde olan kişilerin olduğu düşünülebilir.

Mükellef vergi kaçırmanın faydası ile maliyetini karşılaştırarak, vergisini ödeme ya da ödememe konusunda karar verecektir. Yapılan analiz sonucunda, katılımcılar ağır cezalara rağmen pek çok kişinin vergi kaçırdığını düşünerek vergi cezalarının yeterince caydırıcı olmadığını düşündüklerini söylemiş olabilirler. Bu da vergi ahlakını olumsuz etkileyecektir.

Önerme 13: Ekonomik kriz dönemlerinde vergi ödeme isteği azalmaktadır.

Ekonomik kriz dönemlerinde piyasalardaki olumsuzluklardan mükelleflerin alım güçleri de olumsuz etkilenmektedir. Dolayısı ile mükelleflerin vergi ödeme isteği de azalmaktadır. Önermede kriz dönemlerinde mükelleflerin vergi ödemeye karşı istekli olup olmadıkları tespit edilmek istenmiştir.

Tablo 3.37. Ekonomik Kriz Dönemlerinde Vergi Ödeme İsteği Azalmaktadır

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	35	8,7	8,7
2	64	15,9	24,6
3	62	15,4	40,0
4	142	35,2	75,2
5	100	24,8	100,0
Toplam	403	100,0	

Tabloda da görüldüğü gibi mükelleflerin % 24,8'i kesinlikle katılıyorum, % 35,2'si katılıyorum diyerek ekonomik kriz dönemlerinde vergi ödeme isteklerinin azaldığını belirtmişlerdir. Katılımcıların % 8,7'si kesinlikle katılmıyorum, % 15,9 'u katılıyorum şeklinde cevap verirken % 15,4'ü ne katılıyorum ne de katılmıyorum şeklinde fikirlerini belirtmişlerdir.

Analiz sonucunda katılımcıların çoğu (% 60) kriz dönemlerinde vergi ödemek istememekte ki bu da vergi gelirleri açısından olumsuz etki yapmaktadır.

Önerme 14: Tekirdağ yöresinde vergi idaresi mükellefe yardımcı olacak biçimde faaliyet göstermektedir.

Vergi idaresinin mükellefe karşı tutum ve davranışları da vergi ahlakını etkileyen faktörlerdendir. Mükellefe yardımcı olacak biçimde, dostça davranmaları mükellefleri vergi ödevlerini yerine getirme konusunda daha istekli kılar. İdarenin mükellefin sorunlarını çözmede yardımcı tutum sergilemesi, doğru ve zamanında bilgilendirme yapması, rüşvet, iltimas gibi davranışlardan uzak durması, kanunları gerek koyarken gerek uygularken gerekse yorumlarken mükellefin menfaatlerini de göz önüne alarak değerlendirmelerde bulunması, mükelleflerin vergi ödeme isteğini arttıracaktır. Çalışmada Tekirdağ bölgesinde mükelleflerin vergi idaresini nasıl değerlendirdikleri sorusu sorularak bu konuda katılımcıların görüşleri tespit edilmek istenmektedir.

Ankete katılanların % 12,2'si kesinlikle katılıyorum, % 29,3'ü katılıyorum, % 30'u ne katılıyorum ne de katılmıyorum, % 17,4'ü katılmıyorum, % 11,2'si kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Bu durumda katılımcıların % 41,5'inin vergi idaresinin tutum ve davranışlarından memnun olduğu idarenin de kendilerine yardımcı olacak şekilde faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 3.38. Tekirdağ Yöresinde Vergi İdaresi Mükellefe Yardımcı Olacak Biçimde Faaliyet Göstermektedir

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	45	11,2	11,2
2	70	17,4	28,5
3	121	30,0	58,6
4	118	29,3	87,8
5	49	12,2	100,0
Toplam	403	100,0	

Vergi idaresinin mükellefe yardımcı olacak şekilde davranması vergi ahlakını olumlu etkileyecektir. Katılımcıların % 30 gibi önemli bir oranının ne katılıyor ne de katılmıyor olmasındaki sebep, günümüzde pek çok işlemin internet üzerinden

halledilebilmesinden dolayı mükelleflerin vergi idaresi ile muhatap olmamasından olduğu düşünülebilir.

Önerme 15: Vergi ödevlerimi yerine getirme konusunda muhasebecim beni yeterince bilgilendirmektedir.

Vergi kanunları oldukça kapsamlı ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu nedenle tüm mükelleflerin vergi kanunlarını bilmesi, uygulamaya hakim olması beklenemez. Mükellefler genellikle bu konularda bilgi almak ve işlemlerini yapabilmek için muhasebe meslek mensuplarından bilgi almaktadırlar. Şekil 3,2’de görüldüğü gibi vergi konuları ile ilgili en önemli bilgi kaynağı muhasebe mesleğini icra edenlerdir. Muhasebecilerin doğru, zamanında ve yeterli bilgi vermeleri vergi ahlakını arttırmada çok önemli bir faktör olarak kabul edilebilir. Çalışmada katılımcıların bu konuda ne düşündüğü tespit edilmek istenmiştir.

Tablo 3.39’da görüleceği gibi katılımcıların % 42,7’sinin kesinlikle katılıyorum, % 35,7’sinin katılıyorum, % 14,1’inin ne katılıyorum ne de katılmıyorum, % 4,7’sinin katılmıyorum, % 2,7’sinin kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap verdiği görülmektedir.

Tablo 3.39. Vergi Ödevlerimi Yerine Getirme Konusunda Muhasebecim Beni Yeterince Bilgilendirmektedir

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	11	2,7	2,7
2	19	4,7	7,4
3	57	14,1	21,6
4	144	35,7	57,3
5	172	42,7	100,0
Toplam	403	100,0	

Katılımcıların toplam % 78,4’ü muhasebecilerinden yeterli bilgi aldıklarını ifade etmişlerdir. O halde mükelleflerin vergi ile ilgili ödevlerini düzenli yerine getirme konusunda ve vergi ahlakının gelişiminde muhasebe meslek mensuplarının önemli bir yeri vardır diyebiliriz.

Önerme 16: Devletime güveniyorum

Yapılan çalışmalar, devlete ve devlet kurumlarına güven ile vergi ahlakı arasında ilişki olduğunu göstermiştir. Vatandaşların devlete güven düzeyi yüksek ise vergi ahlak düzeyinin de yüksek olduğu bazı çalışmalarda tespit edilmiştir. Önermede katılımcıların devlete güven düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Önerme analiz edildiğinde katılımcıların % 20,6'sının kesinlikle katılıyorum, % 27,8'nin katılıyorum, % 24,3'nün ne katılıyorum ne de katılmıyorum, % 14,6'sının katılmıyorum, % 12,7'sinin kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 3.40. Devletime Güveniyorum

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	51	12,7	12,7
2	59	14,6	27,3
3	98	24,3	51,6
4	112	27,8	79,4
5	83	20,6	100,0
Toplam	403	100,0	

Katılımcıların % 48,4'ü önermeye katılmaktadır. Geriye kalanlar ise ya kararsız ya da önermeye katılmayanlardan oluşmaktadır. Literatürde çok kullanılan devlete ve devlet kurumlarına güven faktörü arttıkça vergi ahlakının da artacağı söylenebilir.

Önerme 17: Oy verdiğim partinin iktidar olması halinde vergi ödevimi gönüllü yerine getiririm.

Kişilerin kendi seçtiği partinin iktidar olması halinde bu partinin uygulamalarını daha çok benimseyebileceği ve destekleyeceği düşünülebilir. Dolayısı ile siyasal iktidarın vergi ile ilgili uygulamalarını seçmenleri desteklediği takdirde vergi ahlakı da olumlu gelişecektir denilebilir. Önermede Tekirdağ bölgesindeki katılımcıların bu konudaki görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 3.41. Oy Verdiğim Partinin İktidar Olması Halinde Vergi Ödevimi Gönüllü Yerine Getiririm

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	65	16,1	16,1
2	88	21,8	38,0
3	112	27,8	65,8
4	76	18,9	84,6
5	62	15,4	100,0
Toplam	403	100,0	

Katılımcıların % 15,4'ünün bu önermeye kesinlikle katılıyorum, % 18,9'unun katılıyorum, % 27,8'inin ne katılıyorum ne de katılmıyorum, % 21,8'inin katılmıyorum, % 16,10'nun kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap verdikleri tespit edilmiştir.

Katılımcıların toplam % 34,3'ü önermeye katılırken geriye kalan % 27,8'i kararsız ve % 37,9'u katılmamaktadır. Katılımcıların çoğunun vergi ödevlerini yerine getirip getirmemelerinde oy verdikleri siyasi partinin çok etkili olmadığı düşünülebilir.

Önerme 18: Topluma karşı sorumluluğu olan bir kişi vergisini tam olarak ödemelidir.

Bireyler içinde yaşadıkları topluma karşı bazı sorumluluklar taşımaktadırlar. Devletin kaynak ve imkânlarını kullandıklarına göre herkes kendi üzerine düşen görevleri yerine getirerek bunun karşılığını vermelidir. Vatandaşların vergi ile ilgili ödevlerini tam olarak yerine getirmesi durumunda devletin kaynakları da artacak ve bireylere daha fazla hizmet ile karşılık verebilecektir. O zaman toplumsal refahın artışı da söz konusu olabilecektir. Bireylerin genel olarak vergi ödevleri ile ilgili toplumsal bir sorumluluk hissetmesi vergi ahlak düzeyinin de artmasına olumlu etki yapacaktır. Buradan yola çıkarak katılımcıların önermede belirtildiği gibi topluma karşı sorumluluk hisseden birinin vergi ödevlerini tam olarak yerine getirmesi ile ilgili düşünceleri öğrenilmek istenmiştir.

Ankete katılanların % 46,2'si önermeye kesinlikle katılıyorum, % 41,4'ü katılıyorum, % 6,9'u ne katılıyorum ne de katılmıyorum, % 3'ü katılmıyorum ve % 2,5'u kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevaplamışlardır.

Tablo 3.42. Toplum Karşı Sorumluluğu Olan Bir Kişi Vergisini Tam Olarak Ödemelidir

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	10	2,5	2,5
2	12	3,0	5,5
3	28	6,9	12,4
4	167	41,4	53,8
5	186	46,2	100,0
Toplam	403	100,0	

Katılımcıların çok büyük çoğunluğu (% 87,6'sı) önermeye katılarak vergi ödevini tam olarak yerine getirmenin toplumsal bir sorumluluk olduğunu söylemişlerdir. Bunun vergi ahlakı üzerinde olumlu etkisi olduğu söylenebilir.

Önerme 19: Ödenmeyen vergilerin devletin vereceği hizmetleri aksatacağımı düşünüyorum.

Devletin toplumsal hizmetleri yaparken çok büyük mali kaynaklara ihtiyacı olduğu bilinen bir gerçektir. Bu kaynakların miktarı büyüdükçe vereceği hizmet de artacaktır. Gelişmiş ülkelerde devletin kaynakları çok geniş olduğundan refah seviyesi de daha yüksektir. Ancak yeterli geliri olmayan ülkelerde hizmetlerde aksamalar olmaktadır. Devletin en büyük gelir kaynağı vergiler olduğuna göre ödenmeyen vergiler devlet kaynaklarının yetersiz kalmasına ve bunun sonucu olarak hizmetlerin aksamasına sebep olacaktır. Önermede katılımcı mükelleflerin bu konuda ne düşündüğü öğrenilmeye çalışılmıştır.

Katılımcıların % 33'ü önermeye kesinlikle katılıyorum, % 37'si katılıyorum, % 14,4'ü ne katılıyorum ne de katılmıyorum, % 7,9'u katılmıyorum, % 7,7'si kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo 3.43. Ödenmeyen Vergilerin Devletin Vereceği Hizmetleri Aksatacağını Düşünüyorum

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	31	7,7	7,7
2	32	7,9	15,6
3	58	14,4	30,0
4	149	37,0	67,0
5	133	33,0	100,0
Toplam	403	100,0	

Analiz sonuçlarına göre katılımcıların % 70'i ödenmeyen vergilerin devletin vereceği hizmetleri aksatacağını düşünmekte olduklarını belirtmişlerdir. Tablo 3.23'te de görüleceği gibi katılımcıların büyük bir çoğunluğu vergiyi kamu hizmetlerinin bir karşılığı olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. O nedenle daha çok hizmet almak için vergi ödemek zorunluluğu, mükelleflerin vergi ahlakı üzerinde olumlu etki yapar diyebiliriz.

Önerme 20: Bir mükellef için vergi ödemek ahlaklı olmanın bir göstergesidir.

Vergi ödemeyi ahlaki bir davranış olarak görebilmek vergi ahlakının artışıdaki önemli faktörlerden biridir. Toplumda bu bilincin yerleşmesi tercih edilen, istenilen bir durumdur.

Tablo 3.44. Bir Mükellef İçin Vergi Ödemek Ahlaklı Olmanın Bir Göstergesidir

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	19	4,7	4,7
2	16	4,0	8,7
3	40	9,9	18,6
4	141	35,0	53,6
5	187	46,4	100,0
Toplam	403	100,0	

Tablo 3.44'te de görüleceği gibi katılımcıların % 46,4'ü önermeye kesinlikle katıldıklarını, % 35'i katıldıklarını, % 9,9'u ne katılıp ne katılmadıklarını, % 4'ü katılmadıklarını, % 4,7'si kesinlikle katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuca

göre % 81,4 gibi büyük bir oranın vergi ödemenin ahlaklı olmanın bir göstergesi olduğu düşüncesinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu sonuç tek başına değerlendirildiğinde vergi ahlakı üzerinde olumlu katkı yapacaktır denilebilir.

Önerme 21: Dini inancına göre vergi kaçırmak günahdır.

Uluslararası çalışmalarda dini inanç faktörü çok kullanılmış ve dini inancı yüksek olanların vergi ahlak düzeylerinin de yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tablo 3.12'de görüldüğü gibi "kendinizi dindar olarak tanımlar mısınız" sorusuna katılımcıların % 31'i evet, % 49,6'sı ise kısmen cevabını vermişlerdir. O halde katılımcıların büyük kısmı kendini az ya da çok dindar olarak hissetmektedir denilebilir. Dini inancına göre vergi kaçırmak günahdır önermesi ile mükelleflerin vergi ile dini inanç arasında bir ilişki kurup kurmadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bilindiği gibi dinler bazı kurallara sahiptirler ve ilgili dine mensup olan kişiler bu kural ve ödevleri yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Eğer mükellefler dini inançlarına göre vergi ödemeyi dini görev olarak kabul ederlerse bunun vergi ahlakı üzerinde olumlu bir etki yapacağı düşünülebilir.

Tablo 3.45. Dini İnancına Göre Vergi Kaçırmak Günahdır

	Frekans	Yüzde(%)	Toplam (%)
1	29	7,2	7,2
2	38	9,4	16,6
3	90	22,3	39,0
4	115	28,5	67,5
5	131	32,5	100,0
Total	403	100,0	

Tablo 3.45'de çıkan sonuca göre katılımcıların % 32,5'inin bu önermeye kesinlikle katıldıkları, % 28,5' inin katıldıkları, % 22,3'nün ne katılıp ne katılmadıkları, % 9,4'nün katılmadığı, % 7,2'sinin kesinlikle katılmadığı tespit edilmiştir. O halde % 61 gibi önemli bir çoğunluk dini inancına göre vergi kaçırmayı günah kabul etmektedir ki bunun vergi ahlakı üzerinde olumlu bir etkisi olacağı düşünülebilir.

3.4.3. Çalışmada Değerlendirilen Hipotezler

Çalışmanın bu kısmında, hipotezlerde belirlenen konular incelenerek, elde edilen sonuçlara göre değerlendirmeler yapılacaktır. Değerlemeye konu hipotezler tüm vergi ahlak düzeyini etkileyen faktörler olmayıp ön plana çıkanlardır.

Vergi ahlakı bağımlı değişkenini etkileyen bağımsız faktörlerle arasında ilişki olup olmadığını, kuvvetini ve yönünü incelemeye yönelik olarak regresyon analizleri yapılmıştır. Çalışmada bir bağımlı ve bir bağımsız değişken olduğundan basit doğrusal regresyon kullanılmıştır. Regresyon analizinde hipotezin geçerliliği F istatistiği ile test edilmektedir. F istatistiğine karşılık gelen p değeri 0,05'ten küçük olduğunda önerme kabul edilir ve aralarında anlamlı bir ilişki olduğu söylenir. Regresyon bağlarının kuvveti ile ilgili olarak sosyal bilimlerde kullanılan derecelendirme tablo 3.46'da yer almaktadır.

Tablo 3.46. Regresyon Bağlarının Kuvveti İle İlgili Derecelendirme

R	R ²	Bağın Kuvveti
< 0,20	< 0,04	Çok zayıf
0,20 < 0,40	0,04 < 0,16	Zayıf
0,40 < 0,60	0,16 < 0,36	Orta
0,60 < 0,80	0,36 < 0,64	Kuvvetli
> 0,80	> 0,64	Çok kuvvetli

Kaynak: Jacob Cohen, 1992, s.157

Çalışmada ayrıca iki örneklem grubu arasında ortalamalar açısından fark olup olmadığını araştırmak amacıyla bağımsız iki örnek t- testi (independent- samples t- test) uygulanmıştır. T testinde istatistiğin p değerine bakılarak önerme kabul ya da reddedilir. (p < 0,05) ise test edilen değişken için ortalamaların birbirlerinden farklı olduğuna karar verilir (Sipahi vd.,2010:120).

3.4.3.1. Hipotez 1

Bu hipotez ile yaş ile vergi ahlakı arasında ilişki olup olmadığı sorgulanacaktır. Çalışmanın teorik kısmında bireylerin yaşlarının artması ile birlikte vergi ahlak düzeyinin de arttığı belirtilmiştir. Torgler çalışmalarında üst yaş gruplarının, cezaların yaptırımlarına karşı daha hassas olduğunu, yaşlandıkça mal varlığı ya da sosyal statü gibi kazanılmış değerleri kaybetmenin daha yüksek maliyeti olduğunu, başkalarının davranışlarına bağımlılığın arttığını ve bu nedenlerle de ileri yaşlarda vergi ahlak düzeyinin daha yüksek olabileceğini belirtmektedir (Torgler, 2007: 30). Bilgin 2014 yılında İspanya ve Türkiye'nin vergi ahlakının belirleyeni ile ilgili yaptığı çalışmada İspanya'da yaş ile vergi ahlakı arasında önemli bir ilişki tespit ederken, Türkiye'de yaş ile vergi ahlakı arasında böyle bir ilişki kuramamıştır (Bilgin, 2014: 71-72).

Tekirdağ ilindeki katılımcıların yaşları ve vergi ahlakı arasındaki ilişki regresyon yardımı ile incelendiğinde ise significant değerinin 0,05'ten küçük olması nedeni ile aralarında anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Fakat R değeri $< 0,20$ olduğundan bu ilişkinin kuvveti zayıftır.

Tablo 3.47. Yaş ve Vergi Ahlakı Arasındaki İlişki

Model Summary				
Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahminin Std.Hatası
1	,135 ^a	,018	,016	,4380131

a. Belirleyiciler: (Sabit), s_Yaş

ANOVA ^b					
Model	Hata Kareler Top.	Ser.Der.	Ort.Kare	F	Anlamlılık
1 Regression	1,422	1	1,422	7,410	,007 ^a
Hata	76,934	401	,192		
Toplam	78,356	402			

a. Belirleyiciler: (Sabit), s_Yaş

b. Bağımlı değişken: VAD_Ort

Analizde elde edilen bulgulara göre h_1 hipotezi kabul edilmektedir. Bu analiz sonucuna göre yaş arttıkça vergi ahlak düzeyinin de arttığı söylenebilir. Bu sonuç literatür ile uyusmaktadır.

3.4.3.2. Hipotez 2

Çalışmanın bu kısmında cinsiyet ile vergi ahlakı arasındaki ilişki sorgulanacaktır. Literatürde kadınların erkeklere göre daha itaatkar, özgüveni daha az ve bu nedenle otoritelere daha bağımlı olmasından dolayı kurallara daha çok uyacağı ve erkeklerden vergi ahlaklarının daha yüksek olacağı çok defa test edilmiştir. Pek çok çalışma bunu doğrulayan sonuçlar elde etmiştir (Torgler, 2007: 30-31). Tekirdağ ili ilgili yapılan anket çalışmasında ise cinsiyet ve vergi ahlakı arasındaki ilişkiyi araştırmak için independent- samples t test analizi yapılmış ve $sig.=0,978>0,05$ olduğundan aralarında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu nedenle h_2 hipotezi reddedilmektedir.

Tablo 3.48. Cinsiyet ve Vergi Ahlakı Arasındaki İlişki

Cinsiyetiniz?	N	Ort.	Std. Sapma	Std. Hata Ort.
VAD_Ort Kadın	82	3,334011	,4663247	,0514970
Erkek	321	3,361544	,4355028	,0243074

Independent Samples Test

	Levene's Eş Varyans Testi		Ortalamaların Eşitliği İçin T Testi						
	F	Anl.	t	Serb. Der.	Anl. (2-tailed)	Ort. Fark	Std. Hata Fark	Farkın %95 güven aralığı	
								Alt	Üst
VAD_Ort Eşit varyans varsayımı	,001	,978	-,504	401	,615	-	,0546788	-	,0799600
Eşit varyans varsayımı yoksa			-,483	119,611	,630	-	,0569455	-	,0852188

Literatürde kadınların vergi ahlak düzeyinin erkeklere göre daha yüksek olduğu ifade edilmiştir. Fakat zaman içerisinde kadınların geleneksel konumunda oldukça önemli gelişmeler olmuştur. Kadınlar artık ev hanımı rolünden sıyrılarak önemli ölçüde iş hayatına katılmışlardır. Erkeklerle birlikte aktif olarak iş hayatının hemen her yerinde görev aldıklarından vergi ahlakının da erkekler gibi olması anlamlıdır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular da bu durumla örtüşmektedir.

3.4.3.3. Hipotez 3

Hipotez 3 ile eğitim düzeyi ve vergi ahlakı arasında ilişki olup olmadığı sorgulanmaktadır. Eğitim düzeyi ve vergi ahlakı ilişkisi iki yönlü değerlendirilebilir. Mükellef eğitim düzeyi arttıkça vergilemeye ait bilgi artacağı gibi vergi bilinci de gelişecektir. Bu durumda vergi ahlak düzeyinin artması beklenir. Ancak mükellef eğitim düzeyi arttıkça kanundaki açık ve boşlukları da daha iyi farkedebilecek bu durumda ise vergi kaçırma yerine vergiden kaçınma eğiliminde olacaktır. Literatürde eğitim düzeyi ve vergi ahlakı arasında pozitif ilişki tespit edilmiş olmakla beraber her zaman aralarında anlamlı bir ilişki bulunamamaktadır (Torgler-Schaltegger, 2005 : 13).

Tekirdağ yöresindeki mükellefler için yapılan regresyon analizinde significant değeri $0,014 < 0,05$ olduğundan anlamlı bir ilişki vardır. Bu sonuca göre h_3 hipotezi kabul edilmektedir. $R = 0,122 < 0,20$ ve $Beta = -0,122$ olduğundan ters yönlü ve zayıf bir ilişki vardır.

Tablo 3.49. Eğitim Düzeyi ve Vergi Ahlakı Arasındaki İlişki

Model Summary				
Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahminin Std.Hatası
1	,122 ^a	,015	,012	,4387331

a. Belirleyiciler: (Sabit), s_Eğitim

Coefficients^a

Model	Standartlaştırılmamış katsayılar		Standartlaştırılmış katsayılar	t	Sig.
	B	Std. Hata	Beta		
1 (Sabit)	3,524	,072		49,236	,000
s Eğitim	-,036	,015	-,122	-2,464	,014

a. Bağımlı değişken: VAD_Ort

3.4.3.4. Hipotez 4

Mükelleflerin gelir düzeyi ile vergi ahlakı arasında bir ilişkinin olup olmadığı bu hipotez ile araştırılmak istenmektedir. Gelir düzeyi arttıkça vergi kaçırmanın maliyeti azalacaktır. Bu durumda mükellefler daha fazla risk alabilirler. Tekirdağ bölgesindeki mükelleflerin gelir düzeyi ile vergi ahlak düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı regresyon yöntemi ile analiz edilmiştir.

Tablo 3.50. Gelir Düzeyi ve Vergi Ahlakı Arasında İlişki

Model Summary

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahminin Std.Hatası
1	,057 ^a	,003	,001	,4413106

a. Belirleyiciler: (Sabit), s_Gelir

ANOVA^b

Model	Hata Kareler Top.	Ser.Der.	Ort.Kare	F	Anlamlılık
1 Regression	,259	1	,259	1,330	,250 ^a
Hata	78,097	401	,195		
Toplam	78,356	402			

a. Belirleyiciler: (Sabit), s_Gelir

b. Bağımlı değişken: VAD_Ort

Regresyon analizi sonucunda görüldüğü gibi gelir düzeyi ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki yoktur (Sig.=0,25 > 0,05) ve h_4 hipotezi reddedilmektedir. Burada gelir düzeyi yanında ailedeki fert sayısına göre kişi başı gelire de bakmak doğru olacaktır.

3.4.3.5. Hipotez 5

Bu hipotez ile Tekirdağ'da yaşayan mükelleflerin din ile vergi ahlakı arasındaki ilişkileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Toplumun kabul ettiği pek çok ahlaki normun kökeninde din olduğu söylenebilir. Dinin emredici hükümleri içerisinde ahlaki uygulamaların tespiti yanında yaptırımlar ve cezai kurallar da yer almaktadır. O halde vergi ahlakı üzerinde de dinin etkisi olduğu düşünülebilir. Torgler'in yedi ayrı din ve vergi ahlakı üzerinde yaptığı araştırmada tüm dinler ile vergi ahlakı arasında anlamlı ilişki bulmuştur (Torgler, 2003: 18).

Tablo 3.51. Dine Katılım Seviyesi ve Vergi Ahlakı Analizi

Model Summary				
Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahminin Std.Hatası
1	,200 ^a	,040	,038	,4330697

a. Belirleyiciler: (Sabit), s_Din

ANOVA ^b					
Model	Hata Kareler Top.	Ser.Der.	Ort.Kare	F	Anlamlılık
1 Regression	3,148	1	3,148	16,787	,000 ^a
Hata	75,207	401	,188		
Toplam	78,356	402			

a. Belirleyiciler: (Sabit), s_Din

b. Bağımlı değişken: VAD_Ort

Yapılan analiz neticesinde dine katılım düzeyi ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Sig.=,000<,05). H₅ hipotezi kabul edilmektedir. R değeri 0,20 ve R² değeri 0,040 olduğundan zayıf bir ilişki vardır denilebilir.

Tablo 3.13'te görüleceği gibi katılımcılardan sadece 9 tanesi dini görevlerinin tamamını yerine getirdiğini ifade etmişlerdir. Dini kurallara uyma konusunda daha esnek olmalarından dolayı dine katılım seviyesi ile vergi ahlakı arasındaki ilişki zayıf olabilir.

3.4.3.6. Hipotez 6

Çalışmada bu hipotez ile dini inanca göre vergi kaçırmanın günah olduğu algısı ile vergi ahlakı arasında ilişki olup olmadığı test edilmektedir. Dinlerde günah ve sevap kavramları çok önemli yer tutmakta ve günah kabul edilen davranışlar bilindiği gibi yasaklanmaktadır. Vergi kaçırmayı bir anlamda hırsızlık kabul edip günah saymak ve yasaklamak vergi ahlakının yükselmesinde çok önemli katkı yapacağı düşünülebilir. Bu nedenle çalışmada katılımcıların dini inanca göre vergi kaçırmayı günah kabul etmesi ile vergi ahlak arasındaki ilişki incelenmiştir.

Tablo 3.52. Dini İnancına Göre Vergi Kaçırmanın Günah Olduğunu Düşünenler İle Vergi Ahlakı Arasındaki İlişki

Model Summary				
Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahminin Std.Hatası
1	,230 ^a	,053	,051	,4301590

a. Belirleyiciler: (Sabit), D1

ANOVA ^b					
Model	Hata Kareler Top.	Ser.Der.	Ort.Kare	F	Anlamlılık
1 Regression	4,156	1	4,156	22,460	,000 ^a
Hata	74,200	401	,185		
Toplam	78,356	402			

a. Belirleyiciler: (Sabit), D1

b. Bağımlı değişken: VAD_Ort

Yapılan analiz sonucuna göre significant değeri (0,000) olup 0,05'ten küçük olduğu için aralarında anlamlı bir ilişki vardır. H₀ hipotezi kabul edilmektedir. Bulunan sonuç literatür araştırmaları ile uyusmaktadır. İlişkinin derecesi ise zayıftır. Vergi vermenin dini bir görev sayılıp vergi verilmediğinde günah kabul edilmesi vergi ahlakı üzerinde olumlu etki yapacaktır denilebilir.

3.4.3.7. Hipotez 7

Çalışmanın bu bölümünde devlete güven düzeyi ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır hipotezi test edilmek istenmektedir. Devlete ve devlet kurumlarına güven

arttıkça devlet idaresi tarafından uygulanan yaptırımlara itaat de artacaktır. Vergi ile ilgili görevler de devlet kurumları tarafından uygulamaya konduğundan devlete güven arttıkça halkın itaati de daha kolay olacaktır diye düşünülebilir.

Tekirdağ ilindeki mükelleflerin devlete güven düzeyi ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını tespit amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda anlamlı ve zayıf bir ilişki tespit edilmiştir (Sig.=,000< 0,05 ve R=,275). Bu durumda h_7 hipotezi kabul edilmektedir.

Tablo 3.53. Devlete Güven Düzeyi İle Vergi Ahlakı Arasındaki İlişki

Model Summary				
Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahminin Std.Hatası
1	,275 ^a	,076	,073	,4249784

a. Belirleyiciler: (Sabit), K1

ANOVA ^b					
Model	Hata Kareler Top.	Ser.Der.	Ort.Kare	F	Anlamlılık
1 Regression	5,932	1	5,932	32,847	,000 ^a
Hata	72,423	401	,181		
Toplam	78,356	402			

a. Belirleyiciler: (Sabit), K1

b. Bağımlı değişken: VAD_Ort

3.4.3.8. Hipotez 8

Bu hipotez ile vergi ödemek topluma karşı bir sorumluluktur algısı ile vergi ahlakı arasında ilişki olup olmadığı test edilmektedir. Vergi ödemeyi toplumsal bir sorumluluk olarak görmek, vergi ödevlerini yerine getirmede mükellefler üzerinde psikolojik bir baskı yaratacaktır. Bu da vergi ahlak düzeyinin yükselmesine neden olacaktır. Bu önermede belirtilen topluma karşı sorumluluk duygusu olanlar vergisini tam olarak ödemelidir düşüncesi ile vergi ahlakı arasında ilişki olup olmadığının sonuçları tablo 3.54'te gösterilmiştir.

Tablo 3.54. Toplumla Karşı Sorumluluğu Olan Biri Vergisini Tam Olarak Ödemesi Gerektiğini Düşünenler ile Vergi Ahlakı Arasındaki İlişki

Model Summary				
Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahminin Std.Hatası
1	,317 ^a	,100	,098	,4193006

a. Belirleyiciler: (Sabit), K3

ANOVA ^b					
Model	Hata Kareler Top.	Ser.Der.	Ort.Kare	F	Anlamlılık
1 Regression	7,855	1	7,855	44,677	,000 ^a
Hata	70,501	401	,176		
Toplam	78,356	402			

a. Belirleyiciler: (Sabit), K3

b. Bağımlı değişken: VAD_Ort

Tabloda görüldüğü gibi significant değeri 0,000 olup 0,05'ten küçüktür. Bu aralarında anlamlı bir ilişki olduğunu ifade eder. R değeri 0,317 olduğundan ilişki zayıftır. Bu sonuçlara göre H₈ hipotezi kabul edilmektedir.

3.4.3.9. Hipotez 9

Vergi ödemek ahlaklı olmanın bir göstergesidir algısı ile vergi ahlakı arasında ilişki olup olmadığı H₉ hipotezi ile analiz edilmek istenmektedir. Vergi ödemeyi ahlaklı olmanın bir faktörü sayan toplumların vergi ahlak düzeyi daha yüksek olacaktır. Vergi ödememek ahlaksızlık kabul edildiği takdirde toplumun ödemeyenlerin üzerinde baskısı olacaktır. Hissettikleri baskı nedeni ile de mükelleflerin vergi görevlerini daha düzenli yapacakları öngörülmektedir. Ankete katılanlardan vergi ödemek ahlaklı olmanın göstergesidir diyenlerin düzeyi ile vergi ahlakı arasındaki ilişki tablo 3.55'de gösterilmiştir.

Tablo 3.55. Bir Mükellef İçin Vergi Ödemek Ahlaklı Olmanın Bir Göstergesidir Düşüncesinde Olanlar İle Vergi Ahlakı Arasındaki İlişki

Model Summary				
Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahminin Std.Hatası
1	,407 ^a	,166	,164	,4037052

a. Belirleyiciler: (Sabit), K5

ANOVA^b

Model	Hata Kareler Top.	Ser.Der.	Ort.Kare	F	Anlamlılık
1 Regression	13,002	1	13,002	79,775	,000 ^a
Hata	65,354	401	,163		
Toplam	78,356	402			

a. Belirleyiciler: (Sabit), K5

b. Bağımlı değişken: VAD_Ort

Tabloda görüleceği gibi sig.=,000<,05 olduğundan aralarında anlamlı bir ilişki vardır ve R değeri 0,407 olduğundan bu ilişki orta düzeydedir. H₀ hipotezi kabul edilir.

3.4.3.10. Hipotez 10

Çalışmanın bu kısmında ödenmeyen vergiler, devletin yapacağı hizmetleri aksatır algısı ile vergi ahlakı arasında ilişki olup olmadığı analiz edilecektir. Ödedikleri vergilerin kendilerine kamusal mal ve hizmet olarak döneceğini düşünen mükelleflerin, daha iyi hizmet almak için daha fazla vergi ödeme isteği içerisinde olacağı düşünülmektedir. Bu şekilde vergi ahlak düzeyinin de artacağı söylenebilir. Bu durumda ödenmeyen vergiler ise devletin vereceği hizmeti aksatacaktır. Mükellef bu bilince ulaştığında vergi ahlak seviyesinin artacağı öngörülmektedir. Ankete katılanların bu konudaki düşünceleri ile vergi ahlak düzeyi arasındaki ilişki analiz edilmiştir.

Tablo 3.56. Ödenmeyen Vergilerin Devletin Vereceği Hizmetleri Aksatacağı Düşüncesi ile Vergi Ahlakı Arasındaki İlişki

Model Summary

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahminin Std.Hatası
1	,354 ^a	,125	,123	,4133984

a. Belirleyiciler: (Sabit), K4

ANOVA^b

Model	Hata Kareler Top.	Ser.Der.	Ort.Kare	F	Anlamlılık
1 Regression	9,826	1	9,826	57,494	,000 ^a
Hata	68,530	401	,171		
Toplam	78,356	402			

- a. Belirleyiciler: (Sabit), K4
b. Bağımlı değişken: VAD_Ort

Analiz sonucuna göre Sig.=,000 olduğundan aralarında anlamlı bir ilişki vardır. H_{10} hipotezi kabul edilmektedir. Aralarındaki ilişki düzeyi ise zayıftır.

3.4.3.11. Hipotez 11

11 no'lu hipotez ile mükelleflerin hissettiği vergi yükü ile vergi ahlakı arasında ilişki olup olmadığı test edilmek istenmektedir. Mükelleflerin ödedikleri verginin yükü arttıkça vergi ödeme isteklerinin azalacağı düşünülmektedir. Bu nedenle verginin yükü arttıkça vergi ahlak düzeyinin düşeceği öngörülmektedir.

Tablo 3.57. Ödediği Verginin Yükünü Çok Ağır Bulanların Düzeyi ile Vergi Ahlakı Arasındaki İlişki

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahminin Std.Hatası
1	,055 ^a	,003	,001	,4413658

Model	Hata Kareler Top.	Ser.Der.	Ort.Kare	F	Anlamlılık
1 Regression	,239	1	,239	1,229	,268 ^a
Hata	78,116	401	,195		
Toplam	78,356	402			

- a. Belirleyiciler: (Sabit), E1 b. Bağımlı değişken: VAD_Ort

Model	Standartlaştırılmamış katsayılar		Standartlaştırılmış katsayılar	t	Anl.
	B	Std. Hata	Beta		
1 (Sabit)	3,430	,070		48,912	,000
E1	-,020	,018	-,055	-1,109	,268

- a. Bağımlı değişken: VAD_Ort

Tabloda görüleceği gibi sig.=,268 olduğundan vergi yükünü ağır bulanların düzeyi ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Bu durumda H_{11} hipotezi reddedilmektedir. Dolayısı ile vergi ahlakının belirleyicileri içerisinde gelir düzeyi

ile ilgili yapılan analizde katılımcıların çoğu vergilerinin yükünü ağır bulmuş olmasına rağmen vergi ödemelerin gerekliliğini düşündükleri söylenebilir.

3.4.3.12. Hipotez 12

Diğer mükelleflerin tutum ve davranışları ile vergi ahlakı arasında ilişki olup olmadığı analiz edilmek istenmektedir.

Bir toplum içerisinde yaşayan insanlar diğerlerinin davranışlarından etkilenmektedirler. Diğer mükellefler vergi kaçırmak eğiliminde ise vergi görevlerini düzenli yerine getirenler bundan etkilenebilirler.

Tablo 3.58. Diğer Mükelleflerin Vergi Kaçırması, Vergi Ödevlerini Düzenli Yerine Getiren Mükellefleri de Vergi Kaçırmaya Teşvik Edeceğini İfade Edenler İle Vergi Ahlakı Arasındaki ilişki

Model Summary				
Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahminin Std.Hatası
1	,110 ^a	,012	,010	,4393793

a. Belirleyiciler: (Sabit), E12

ANOVA ^b					
Model	Hata Kareler Top.	Ser.Der.	Ort.Kare	F	Anlamlılık
1 Regression	,941	1	,941	4,874	,028 ^a
Hata	77,415	401	,193		
Toplam	78,356	402			

a. Belirleyiciler: (Sabit), E12 b.Bağımlı değişken: VAD_Ort

Tablo 3.58' de görüleceği gibi anlamlılık düzeyi olan (0,028) < 0,05 olduğundan aralarında anlamlı bir ilişki vardır. H₁₂ hipotezi kabul edilmektedir. R=,011 olduğundan bu ilişki oldukça zayıftır.

3.4.3.13. Hipotez 13

Bu kısımda muhasebe meslek mensuplarının davranışları ile vergi ahlakı arasında ilişki olup olmadığı test edilmek istenmektedir. Vergi mevzuatının ağır ve karmaşık olması yanı sıra değişmesi nedeni ile mükelleflerin vergi ödevlerini yerine getirmek konusunda muhasebe meslek mensuplarına ihtiyacı olmaktadır. Dolayısı onların yönlendirmeleri ile vergilerini ödeyecekleri için doğru bilgi almaları gerektiğinde bu

kişilerce uyarılmaları vergi ahlakı üzerinde önem arz etmektedir. 2013 yılında Adana'da yapılan vergi ahlakının oluşumunda muhasebe meslek mensuplarının rolü ile ilgili çalışmada meslek mensuplarının etkili olduğu kanaatine varılmıştır (Organ-Yeğen, 2013: 268). Önermede vergi ödevlerimi yerine getirme konusunda muhasebecim beni yeterince bilgilendirmektedir düşüncesine sahip olma ile vergi ahlak düzeyi arasındaki ilişki analiz edilmiştir.

Tablo 3.59. Vergi Ödevlerimi Yerine Getirme Konusunda Muhasebecim Beni Yeterince Bilgilendirmektedir Düşüncesi İle Vergi Ahlakı Arasındaki İlişki

Model Summary				
Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahminin Std.Hatası
1	,251 ^a	,063	,061	,4279251

a. Belirleyiciler: (Sabit), E13

ANOVA ^b					
Model	Hata Kareler Top.	Ser.Der.	Ort.Kare	F	Anlamlılık
1 Regression	4,925	1	4,925	26,893	,000 ^a
Hata	73,431	401	,183		
Toplam	78,356	402			

a. Belirleyiciler: (Sabit), E13

b. Bağımlı değişken: VAD_Ort

Tablo 3.59'da görüleceği gibi significant değeri 0,05'ten küçük olduğundan anlamlı fakat zayıf bir ilişki söz konusudur. Bu durumda H₁₃ hipotezi kabul edilmektedir. Mükelleflere vergi ile ilgili bilgileri nereden öğrendikleri sorusu yöneltildiğinde katılımcıların çoğunun muhasebe meslek mensuplarından bilgi aldıklarını ifade ettiklerine göre muhasebe meslek mensuplarının detaylı bilgilendirmesi vergi ahlakı üzerinde olumlu etki yapması açısından önemlidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kamu gelirleri arasında en büyük paya sahip vergi gelirlerinin artması, artan kamu giderlerinin finansmanında kaynak sağlaması, ekonomik ve sosyal amaçları gerçekleştirmede araç olmasından dolayı en önemli devlet politikaları arasında yer almaktadır. Yapılan çalışmalarda bazı toplumlarda vergi açığının daha az bazılarında daha fazla olduğu görülmüştür. Bazıları vergilerini gönüllü öderken neden bazılarının ödemedikleri sorusu, araştırmacıları vergi psikolojisi ve vergiye gönüllü uyum çalışmalarına yönlendirmektedir. Vergiye gönüllü uyumu yüksek olan toplumların vergi ahlak seviyeleri de yüksek olmaktadır. Öyle ise vergi ahlakını oluşturan faktörleri her toplum için iyi tespit edip vergi ile ilgili uygulamalarda dikkate almak son derece faydalı olacaktır. Çalışmada, Tekirdağ İli'nde bu amaçla yapılan anket çalışması değerlendirilmiştir.

Vergi ahlak düzeyi ve vergi ahlakını oluşturan faktörler ile ilgili yapılan anket çalışması verileri analiz edilerek tespit edilen bulgular hakkında aşağıdaki konular önem arz etmektedir.

Tekirdağ ilinde ankete katılanların 403 tanesi değerlemeye alınmıştır. Değerlemeye katılanların % 62,8'i (30-49) yaş aralığında % 79,7'si erkek, % 20,3'ü kadın olup, % 80,4'ü evli, % 15,4'ü bekarıdır. Eğitim düzeyine bakılacak olursa en yoğun grup lisans mezunu olup katılımcıların % 36'sını oluşturmaktadır. Ardından gelen % 27,8'i lise, % 11,4'ü ortaokul mezunudur. % 66'sının ortalama aylık geliri 2.501.-TL ve üstüdür. % 82,9'u gelir vergisi mükellefi iken % 8,2'si kurumlar vergisi mükellefidir. % 8,9'u ise her iki türde de mükellefiyetleri olduğunu bildirmişlerdir. Katılımcıların % 43,4'ü vergiyi devletin yaptığı kamu hizmetlerinin bir karşılığı olarak algılamaktadır. Mükelleflerin en ağır hissettikleri vergi türü % 36,5 ile KDV olup bu vergiyi takiben % 28,5 ile ÖTV sıralanmaktadır.

Çalışmada vergi ahlakını etkileyen faktörler arasından seçilmiş onüç hipotez belirlenmiş ve analiz edilmiştir. Analize konu edilen hipotezler şunlardır:

h₁: Yaş ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

h₂: Cinsiyet ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

h₃: Eğitim düzeyi ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

h₄: Gelir düzeyi ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

h₅: Dindarlık düzeyi ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

h₆: Dini inanca göre vergi kaçırmanın günah olduğu algısı ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

h₇: Devlete güven düzeyi ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

h₈: Vergi ödemek topluma karşı bir sorumluluktur algısı ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

h₉: Vergi ödemek ahlaklı olmanın bir göstergesi algısı ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

h₁₀: Ödenmeyen vergiler, devletin yapacağı hizmetleri aksatır algısı ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

h₁₁: Mükelleflerin hissettiği vergi yükü ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

h₁₂: Diğer mükelleflerin tutum ve davranışları ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

h₁₃: Muhasebe meslek mensuplarının davranışları ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır.

Analiz sonucunda cinsiyet ve vergi ahlakı, gelir düzeyi ve vergi ahlakı, vergi yükü ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamış ve h₂, h₄, h₁₁ hipotezleri reddedilmiş diğer hipotezler kabul edilmiştir.

Literatürde katılımcıların yaşı arttıkça vergi ahlak düzeyinin de attığı gözlemlenmiştir. Tekirdağ ilinde de vergi ahlakı ve katılımcıların yaşları arasında ilişki bulunmuştur. İlişki zayıf da olsa yaş arttıkça vergi ahlak düzeyi yükselmektedir.

Bundan önce yapılan çalışmalarda genellikle kadınların erkeklere göre daha yüksek vergi ahlak düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir. Ancak kadınlar zaman içerisinde iş hayatına daha yoğun girip geleneksel rollerinden uzaklaştıkça her iki cinsiyetin vergi ahlak düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Nitekim Tekirdağ ili katılımcılarında da cinsiyet ve vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Literatürde eğitim düzeyi ile vergi ahlakı arasında yapılan istatistiksel analizlerde eğitim düzeyi yükseldikçe vergi ahlakının düştüğü tespit edilmiştir. Anket çalışmasında tespit edilen sonuca göre vergi ahlakı ve eğitim düzeyi arasında zayıf da olsa ters yönlü bir ilişki görülmüştür.

Gelir düzeyi ile vergi ahlak seviyesi arasında ters yönlü bir ilişki olduğu vurgulanmasına rağmen Tekirdağ ilinde katılımcıların gelir düzeyi ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki kurulamamıştır.

Dine katılım seviyesi ile vergi ahlak düzeyi arasında literatürde pek çok din için analizler yapılmış ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Tekirdağ'da katılımcıların vergi ahlakı ve dine katılım düzeyleri arasında literatürle uyumlu olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Dini inancına göre vergi kaçırmanın günah olduğunu düşünenler ile vergi ahlakı arasında yine pozitif ilişki tespit edilmiştir.

Diğer mükelleflerin vergi kaçırması vergi görevini düzenli yapan mükellefleri de vergi kaçırmaya teşvik eden bir davranış olarak tespit edilmiştir ki bu da vergi ahlakını olumsuz etkileyecektir. Yapılan çalışmada çok zayıf da olsa anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Katılımcıların % 52,9'u tanıdıkları kişilerin vergilerini düzenli olarak ödediklerini söylerken diğerleri ya kararsız kalmışlar ya da ödemediklerini söylemişlerdir.

Literatürde sık yapılan vergi aflarının vergi ödeme isteğini azaltacağı ve bunun vergi ahlakı üzerinde olumsuz etki yapacağı belirtilmiştir. Yapılan çalışmada katılımcıların toplam % 66,3'ü bunu doğrular biçimde cevap vermişlerdir. Katılımcıların % 66,2'si de cezaların af ve uzlaşmalarla kaldırıldığı için Türkiye'de vergi kaçırmanın daha kolay olduğunu düşündüğü tespit edilmiştir. Bunların vergi ahlak düzeyi üzerinde olumsuz etkisi olmaktadır.

Mükelleflerin ödedikleri verginin yükü ağırlaştıkça vergi ahlak seviyesinin düştüğü literatür çalışmaları arasındadır. Tekirdağ ilinde katılımcıların vergi yükleri ve vergi ahlak düzeyi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Devlete güven ve vergi ahlakı arasında, literatür çalışmaları yüksek bir ilişki tespit etmişlerdir. Bu nedenle devlete ve devlet kurumlarına güven arttıkça vergi ahlak düzeyinin de arttığı görülmektedir. Nitekim Tekirdağ ilindeki çalışmalarda da literatür ile uyumlu sonuçlar tespit edilmiştir.

Vergi ödemeyi topluma karşı bir sorumluluk olarak görmek vergi ahlakı seviyesini arttıran faktörlerden biridir. Tüm toplumda bu bilinç oluştuğu takdirde vergi gelirlerinin artması söz konusu olabilir. Yapılan çalışmada vergi ödemenin topluma karşı bir sorumluluk olduğu düşüncesine sahip olma ve vergi ahlakı arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Tekirdağ ilinde yapılan çalışmada katılımcıların % 43,4'ü vergiyi devletin yaptığı kamu hizmetlerinin bir karşılığı olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Daha iyi kamu hizmeti almak için daha fazla vergi ödenmesi ise bu durumda beklenen bir sonuç olacaktır. Eğer mükellefler ödenmeyen vergilerin kamusal hizmetleri aksatacağını düşünürler ise vergi ödevlerini düzgün ödeme konusunda bir sorumluluk hissedecekleri gibi ödemeyenleri tespit ettiklerinde onlar üzerinde baskı kurmaya çabasına girebilirler. Çünkü başkasının ödemediği vergi aynı zamanda kendi refah ve konforlarından feragat etme anlamını taşımaktadır. Çalışma sonucunda ödenmeyen vergilerin devletin yapacağı kamu hizmetini aksatacağı düşüncesi ile vergi ahlak düzeyi arasında ilişki tespit edilmiştir. Ancak yine çalışmada katılımcıların %60,5'u bölgelerine ülke geneline oranla yeterince kamu hizmeti yapılmadığını

düşünmektedir. Bu ise hem mükelleflerin devlete olan güvenini sarsabilir hem de vergi ödeme isteğini azaltabilir. Vergi ahlakı üzerinde olumsuz etki yaratabilecek bir bulgudur. Yine çalışmada dikkat çeken sonuçlardan biri katılımcıların % 54,6'sı son yıllarda ödenen vergilerin nerelere harcandığı kolaylıkla takip edilemiyor şeklinde cevap verirken, % 23,3'ü de bu önermeye ne katılıyorum ne de katılmıyorum şeklinde cevap vermiştir. Kamu harcamalarında şeffaflık hem devlete güven düzeyini hem de vergi ahlak düzeyini arttıracak bir faktördür. Katılımcıların çoğunluğunun şeffaflık konusundaki bu olumsuz fikri vergi ahlak düzeyini de olumsuz etkileyebilir.

Bir mükellef için vergi ödemek ahlaklı olmanın bir göstergesidir yargısı vergi ahlakı üzerinde pozitif etki yapan faktörlerden biridir. Çalışmada ankete katılanların vergi ödemeyi ahlaklı olmanın bir göstergesi kabul etmesi düşüncesi ile vergi ahlakı düzeyi arasında oldukça önemli bir ilişki tespit edilmiştir. Bu yargı toplumun genel olarak kabul ettiği bir yargı haline dönüştüğünde vergi gelirlerinde önemli artış beklenebilir.

Literatürde kayıt dışı ekonominin yaygın olduğu toplumlarda vergi ahlak düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada katılımcıların % 78,7'sinin ülkede mükellef olmaktan kaçarak vergisini ödemeyen çok kişi olduğu düşüncesine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bunun vergi ahlakı üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu söylenebilir.

Çalışmada literatür ile uyumlu olarak muhasebe meslek mensuplarının bilgilendirmesi ile vergi ahlak düzeyi arasında olumlu bir ilişki söz konusudur. Ancak burada meslek mensubunun da bilgi düzeyinin yüksek olması yanında mesleki etik değerlere önem vermesi ve bu doğrultuda yönlendirme yapması önem arz etmektedir.

Bu anket çalışmasının analizi neticesinde Tekirdağ ilinin vergi ahlak düzeyini arttırmak amacıyla yapılabilecek çalışmalar aşağıda belirtilmiştir.

Öncelikle vergi ödemeyi ahlaki bir davranış olarak görmenin önemli bir faktör olması nedeniyle mükellef olan kişilerle ilişkide bulunan devlet kurumları ve

muhasebe meslek mensupları bu yönde telkinde bulunulmalıdır. Bu bilincin yerleşmesi için her kademedeki eğitim kurumlarında eğitim verilmelidir.

Devlete güven ile vergi ahlakı arasında önemli bir bağ olduğu için halkın güvenini arttırıcı çalışmalar yapılmalıdır. Devletin bölgeye getirdiği ya da getirmediği hizmet her zaman net şekilde anlaşılmayıp çoğunlukla kişiler arasındaki sohbetler vasıtası ile yayılmaktadır. Vatandaşlar bazen yerel yönetimlerin yapması gerekenleri de hükümetin görevi olarak gördüklerinden aldıkları hizmetleri yeterli görmeyip devlete tepki gösterebilmektedir. Yapılan hizmetlerin üzerinde durulmalı vatandaşların bunları fark etmeleri sağlanmalı, beklenenlerin ise kimin görev alanında olduğu net olarak anlatılmalıdır. Devlet beklentiler doğrultusunda hizmet getirdiğinde vatandaş da daha gönüllü olacaktır.

Devletin aldığı vergi gelirlerinin nerelere harcandığı konusunda mükelleflerin bilgili olması onların vergi ahlakı üzerinde olumlu etki yapacaktır. Bu nedenle devlet genel politikalarında ve bölgesel dağıtım konusunda mükelleflere yönelik bilgilendirme yaptığı takdirde, devlete güven artacağı gibi daha gönüllü vergi ödenecektir. Bu konuda basın yayın organları, sivil toplum örgütleri, üniversite ve okullarda bilgilendirme yapılabilir.

Dine bağlılık ve vergi düzeyi arasında bir bağ olduğuna göre din hizmeti veren kurum ve kişilerin vergi ahlakını arttırıcı faaliyetlere katkıda bulunması yararlı olacaktır. Öncelikle ilgili kişilerin bu konuda bilgilendirilmesi çalışması yapılabilir.

Devlet politikalarında çeşitli amaçlarla vergilemede bölge ve sektör bazında farklılıklar olmakta, bazı bölge ve sektörler daha fazla koruma altına alınmaktadır. Bu ise diğer sektörlerde çalışan ya da diğer bölgelerde yaşayanlardaki verginin adil alındığı duygusunu sarsmakta ve vergi ahlakı üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Makro politikalar bazında bu farklılık yaratan sebepler mümkün olduğunca giderilmeye çalışılmalı gerekli olanların nedenleri ise daha açık olarak topluma açıklanmaya çalışılmalıdır.

Vergi denetim ve cezaları mükellefleri ödevlerini düzgün yapmaya zorlasa da bunun her zaman etkin olmadığı kayıt dışı mükelleflerin olması, cezaların adil

uygulanmaması, vergi idarelerinin uygulama farklılıklarında görülmektedir. Daha etkin bir denetim ve ceza sistemi uygulanıp bunu mükelleflerin de hissetmesi sağlanmalıdır.

Mükelleflerin hissettikleri vergi yükü vergi ödeme isteğini azalttığından vergi oranlarında ağır yük hissedilen gelir gruplarında indirim gidilip verginin daha yaygın olarak alınması yönünde düzenlemeler yapılabilir. Böylece en azından vergi kaçırıp suçluluk duygusu hisseden vatandaşların sisteme dahil olması mümkün olabilir.

Vergi idaresi, kamu kurum ve kuruluşları, meslek mensuplarının vatandaşa yardımcı olacak biçimde çalışması mükelleflerin vergiye gönüllü uyumlarına olumlu etki yapabilir. Bu yönde düzenlemeler yapılabilir.

Sık yapılan vergi afları mükellefler üzerinde yeni bir af beklentisi yaratmakta ve böylece vergi görevlerini yerine getirmeme eğilimi yaratmaktadır. Mükelleflerin bu beklentilerinin kaldırılması faydalı olacaktır.

Sonuç olarak yapılan analiz ile anket çalışmasında belirlenen konulara yönelik Tekirdağ İli'nde vergi ahlakını etkileyen başlıca demografik, ekonomik ve sosyo-kültürel faktörler tespit edilmiştir. Bundan sonra, vergi ile ilgili düzenleme yapanların ve uygulayanların, çalışmalarda belirlenen bulguları dikkate alarak vergi ahlakını arttırmak için mevcut durum ve gelecek planlaması ile ilgili yapacakları üzerinde çalışılması faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

Akdoğan, Abdurrahman, *Kamu Maliyesi*, Gazi Kitabevi, Ankara, 1999

Aktan, Coşkun Can, "Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı", 2012, <http://www.ceis.org.tr/dergi/2012ocak/makale2.pdf> (02.01.2016).

Aktan, Coşkun Can-Dileyici-Dilek-Saraç Özgür, "*Vergi, Zulüm ve İsyan*" Phoenix Yayınevi, Ankara, 2002.

Alm, James – Torgler, Benno, "Culture Differences and Tax Morale in the United States and in Europe", *Journal of Economic Psychology*, Volume 27, Issue 2, April 2006.

Alkan, Arzu, "*Vergi Bilinci ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükellef Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği*" (Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi) Zonguldak, 2009

Andreoni, James- Erard, Brian- Feinstein, Jonathan "Tax Compliance", *Journal of Economic Literature*, Vol:36, No:2, 1998.

Arslan, M.Oğuz, "Vergi Cennetleri ve Küresel Yoksunluk", *Vergi Raporu*, Sayı:142, Temmuz 2011.

Beceren, Mehmet, Vergiye Karşı Reaksiyon, [http://www.egegorus.com/yayinlarimiz/%DDsmail%20I%FE%FDk/4-%20Vergiye%20Kar%FE%FD%20Reaksiyon%20\(Mehmet%20BECEREN-82\).doc](http://www.egegorus.com/yayinlarimiz/%DDsmail%20I%FE%FDk/4-%20Vergiye%20Kar%FE%FD%20Reaksiyon%20(Mehmet%20BECEREN-82).doc), 2004 (02.01.2016).

Bilgin, Kaynar, Handan, "Türkiye’de Vergi Ahlakının Belirleyicileri" *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 38 (Ağustos), 2011 <http://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php?recid=13839&pdf=0013829>, (23.01.2016).

Bilgin, Kaynar, Handan, "Vergi Ahlakının Teorik Çerçevesi", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2, 2011.

Bilgin, Cevat, "Determinants Of Tax Morale İn Spain And Turkey: An Empirical Analysis", *European Journal of Government and Economics*, Volume 3, Number 1 June 2014.

BUMKO, *Orta Vadeli Program, 2015*, <http://www.bumko.gov.tr/TR,42/orta-vadeli-program.html> (24.01.2016).

Cohen, Jacob "A Power Primer" *Psychological Bulletin*, Vol.112. No:1,1992 [http://www.personal.kent.edu/~marmey/quant2spring04/Cohen%20\(1992\)%20-%20PB.pdf](http://www.personal.kent.edu/~marmey/quant2spring04/Cohen%20(1992)%20-%20PB.pdf) (19.01.2016).

Cummings Ronald G., Vazquez, Jorge Martinez-McKeeMichael-Torgler Benno, Effects of Tax Morale on Tax Compliance: Experimental and Survey Evidence, Center for Research in Economics, Management and Arts (CREMA), Working Paper No:2005-29, Basel, 2005, <http://www.crema-research.ch/papers/2005-29.pdf> (03.01.2016).

Cummings Ronald G., Vazquez -Jorge Martinez-McKee, Michael-Torgler, Benno, "Effects of Tax Morale on Tax Compliance: Experimental and Survey Evidence", *Journal of Economic Behavior & Organization*, Vol:70, Issue:3, June 2009.

Çataloluk, Cuma, " Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışları", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:20, 2008.

Çelik, Mehmet, *Türkiye'de Vergi Etkinliği Ve 1990 Yılı Sonrası Uygulaması*, (SDU Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2002.

Çetin, Güneş, *Mükellef Hakları Ve Vergiye Gönüllü Uyum*, (Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Doktora Tezi), Manisa, 2010.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tekirdağ Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
<http://www.csb.gov.tr/iller/tekirdag/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=1625> (13.01.2016).

Çoban, Hilmi, *Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları Üzerine Ampirik Bir İnceleme: Denizli Örneği*, (Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Denizli, 2004.

Demir, İhsan Cemil, *Vergi Ahlâkı Ve Belirleyenleri Ege Bölgesi Örneği*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Doktora Tezi), 2008.

Doğan, Ayhan, "Vergi Oranlarının Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi:Anket Yöntemi İle Analizi, 2007",http://www.muhasabenet.net/makale_ayhan_dogan_vergi%20denetmen%20yrd_vergi%20oranlarinin%20vergi%20gelirlerine%20etkisi.doc, (04.01.2016).

Edizdoğan, Nihat-Gümüş, Erhan, "Vergi Afları ve Türkiye'de Vergi Aflarının Değerlendirilmesi", *Maliye Dergisi*, Sayı 164, Ocak-Haziran 2013.

Ekici, Sena Mehmet, "Vergi Gelirlerini Etkileyen Ekonomik Ve Sosyal Faktörler", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*,ISSN:1304-0278 C.8 S.30,Güz-2009,<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esosder/article/view/5000068277>, (03.01.2016).

Feld, Lars P. - Frey, Bruno S. ,“Trust Breeds Trust: How Taxpayers are Treated”, *Economics of Governance*, Verlag 2002.

Feld, Lars P. - Frey, Bruno S. “Tax Compliance as the Result of a Psychological Tax Contract: The Role of Incentives and Responsive Regulation”, *Law & Policy*, 29-1, 2007.

Frey, Bruno- Torgler, Benno, "Tax Morale and Conditional Cooperation", *Journal of Comparative Economics*, 35, 2007.

GİB, 2014 Yılı Merkezi Yönetim Gelirleri, Tablo:22
http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_22.xls.htm
(24.01.2016).

GİB,
http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_56.xls.htm (14.01.2016).

Giray, Filiz, *Maliye Tarihi*, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2006.

Goncaloğlu, İ.Bülent, Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Genişliği, 2013, http://www.yarbis1.yildiz.edu.tr/web/userCourseMaterials/goncal_a32774fe8eab4624c2ed7454d209bb5d.pdf (30.10.2015).

Gökbunar, Alırıza- Selim Sibel- Yanikkaya, Halit,"Türkiye'de Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma", *Ekonomik Yalasıim*, cilt:18 Sayı:63, 2007.

Işık, Abdülkadir, "Kültür ve Kalkınma: Vergi Kültürü Örneği" , *Ege Akademik Bakış / Ege Academic Review*, 9 (2), 2009.

Işık, Hayriye, "Tekirdağ İlinin Vergisel Yönüyle Analizi", *BJSS Balkan Journal of Social Sciences / Balkan Sosyal Bilimler Dergisi* Vol/Cilt: 4, No/Sayı:8, 2015.

İpek, Selçuk - Kaynar, İlknur, "Demografik Faktörlerin Vergi Uyumuna Etkisi: Bir Anket Çalışmasının Sonuçları", *Maliye Dergisi*, Sayı:157, Temmuz-Aralık 2009 http://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/157/07.Selcuk.ipek_ilknur.Kaynar.pdf(23.01.2016).

Erkuş, Hakan- Karagöz, Kadir, "Türkiye'de Kayıt Dışı Ekonomi ve Vergi Kaybının Tahmini", *Maliye Dergisi*, Sayı:156, Ocak-Haziran 2009.

Kayan, Ahmet, Verginin Tarihsel Gelişimi ve Sebep Olduğu Bazı Önemli Olaylar, http://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/135/AhmetKAYAN.pdf (29.12.2015).

Kaynar, Handan, *Vergi Ahlakı Ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*,(Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Adana, 2010.

Kıldış, Yusuf, "Türk Vergi Sisteminde Vergiden Kaçınma", *Vergi Dünyası*, Sayı:309, Mayıs, 2007 <http://www.vergidunyasi.com.tr/dergiler.php?id=4690> (10.01.2016).

Kitapçı, İsmail, *Bir Vergi Uyumu Sorunu Olarak Vergi Etiği Ve Bileşenleri* (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Maliye Programı Doktora Tezi), 2011.

Lars, P.Feld – Frey, S.Bruno, "Tax Compliance as the Result of a Psychological Tax Contract: The Role of Incentives and Responsive Regulation", *Law & Policy*, Vol. 29, No. 1, Ocak 2007.

Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Vergi Yükümlülerinin Vergiyi Algılama ve Tutum Analizi: Bir Alan Araştırması, Yayın No:2008/381, 2008.

Nadaroğlu, Halil, *Kamu Maliyesi Teorisi*, 9. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 1996.

Nerre, Birger, "Modeling Tax Culture", Paper Prepared for the European Public Choice Society Annual Meeting 2004, Berlin, Germany, 2004 <http://www.diw.de/sixcms/detail.php/41444>, (24.01.2016).

Nişancı, Zehra Nuray , " Örgüt Kültürü İlişkisi ve Yönetim Üzerine Yansımalar", *Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1282, 2012, <http://www.yasambilimleridergisi.com/makale/pdf/1356296850.pdf> , (26.01.2016).

Organ, İbrahim- Yeğen, Baki, "Vergi Bilinci Ve Vergi Ahlakı Oluşumunda Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü: Adana Örneği", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 4, 2013.

Öncel, Mualla-Çağan, Nami - Kumrulu, Ahmet, *Vergi Hukuku*, Cilt:1, 2.Baskı, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Yayın no:548, Ankara,1985.

Riahi, A. Belkaoui "Bureaucracy, Corruption And Tax Compliance", Taxation, And Public Finance And Developing Economies, Springer Publisher, 2008 <https://books.google.com.tr/books?isbn> , (24.01.2016).

Roth, A.Jeffrey-Scholz, T.John-Witte, Ann Dryden, "Taxpayer Compliance", *An Agenda for Research*, Vol.1, Philadelphia University of Pennsylvania Press, 1989.

Russo, Francesco- Llaviano, "Tax Morale and Tax Evasion Reports", *Economics Letters*, Vol:121, Issue:1, October, 2013.

Savaşan, Fatih,"Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi Ve Kayıtdışılıkla Mücadelenin Serencamı", *Seta Analiz*, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Mart, 2011, www.setav.org (25.01.2016).

Sipahi, Beril- Yurtkoru, E.Serra- Çinko, Murat, *Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi*, Beta Yayınevi, 3.Baskı, İstanbul, 2010.

Song, Young-dahl -Yarbrough, Tinsley E., "Tax Ethics and Taxpayer Attitudes:A Survey", *Public Administration Review*, Vol:38, No:5, 1978.

Sosyal Güvenlik Kurumu, *SGK istatistik yıllıkları*, <http://www.sgk.gov.tr/> (14.01.2016).

Şahin, Muhammet, *Türkiye’de Vergi Uygulamaları Ve Vergi Ahlakı İlişkisi: Trabzon, Giresun Ve Gümüşhane İlleri Örneği*, (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilimdalı Doktora Tezi), Isparta, 2011.

Şentürk, Suat Hayri," Vergiye Gönüllü Uyum Sağlanmasında Fayda İlkesinin Rolü", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Aralık 2014,

Taşkın, Yasemin, Vergi Psikolojisi Ve Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları 54. Seri / Yıl 2010 www.journals.istanbul.edu.tr/iuamamk/article/download/.../1023017981 (14.01.2016).

Togler, Benno, "The Importance of Faith:Tax Morale and Religiosity", Crema Working Paper, No:2003-8, İsviçre, 2003 <http://www.crema-research.ch/papers/2003-08.pdf> (18.01.2016).

Togler, Benno, "Tax Morale, Rule-Governed Behaviour and Trust", *Constitutional Political Economy*, Kluwer Academic Publishers, Netherland, 2003.

Torgler, Benno - Kristina Murphy, "Tax Morale in Australia: What Factors Shape It, Has It Changed Over Time" , *Crema Working Paper*, No:2004-4, 2004 <http://www.crema-research.ch/papers/2004-04.pdf>, (27.01.2016).

Torgler, Benno, "Tax Morale And Direct Democracy", *European Journal of Political Economy*, Vol. 21, 2005, http://ac.els-cdn.com/S0176268004000825/1-s2.0-S0176268004000825-main.pdf?_tid=d9e4a9ea-c41f-11e5-8593-00000aacb360&acdnat=1453807858_8b9ab1236e491b2e77e895e586a8ffb3, (26.01.2016).

Torgler, Benno, "Tax Morale, Trust and Corruption: Empirical Evidence from Transition Countries", *Crema Working Paper*, No:2004-5, 2004 <http://m.crema-research.ch/papers/2004-05.pdf>, (26.01.2016).

Torgler, Benno, "Tax Morale in Asian Countries", *Journal of Asian Economics* (15), 2004, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S104900780400035> (25.01.2016).

Torgler, Benno - Kristina Murphy, "Tax Morale in Australia: What Factors Shape It, Has It Changed Over Time" , The Australian National University, Working Paper 58, 2005.

Torgler Benno-WernerJan, "Fiscal Autonomy and Tax Morale: Evidence From Germany", *Crema, Working Paper* No:2005-7, 2005.

Torgler, Benno- Schaltegger, Christoph A., "Tax Morale and Fiscal Policy", *Crema Working Paper* No. 2005-30 <http://www.crema-research.ch/papers/2005-30.pdf> (17.01.2016).

Torgler, Benno, *Tax Compliance and Tax Morale A Theoretical and Empirical Analysis*, Edward Elgar Publishing Inc., Massachusetts, USA, 2007, <https://books.google.com.tr/books?id> (17.01.2016).

Torgler Benno-Schneider Friedrich, "The Impact of Tax Morale and Institutional Quality on The Shadow Economy", *Journal of Economic Psychology*, 30, 2009.

Tosuner Mehmet-Demir İhsan Cemil," Toplumsal Bir Olgu Olarak Vergi Ahlâkı", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 9 / 3, 2007.

Tosuner Mehmet-Demir İhsan Cemil, "Vergi Ahlakının Sosyal ve Kültürel Belirleyenleri", *SDÜ İİBF Dergisi*, C.14, 2009.

Tosuner Mehmet- Demir İhsan Cemil , " Ege Bölgesi'nin Vergi Ahlâk Düzeyi", *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, C:X, S:II, 2008.
http://www.iibfdergi.aku.edu.tr/pdf/10_2/18.pdf. (24.01.2016).

Trakya Kalkınma Ajansı, *Trakya Sosyal Yapı Analizi*, 2012
<http://www.trakyaka.org.tr/uploads/docs/110920128An3pc.pdf> (13.01.2016).

TUİK, *İllerin Aldığı, Verdiği Göç, Net Göç Ve Net Göç Hızı, 1980-2014*,
www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1595, (13.01.2016).

TUİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (30.01.2016).

Tunçer, Mehmet," Hükümet-Birey İlişkilerinin Vergi Uyumuna Etkisi ve Türkiye", *Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi*, Volume:57, Issue:3, 2002,
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/467/5364.pdf> (02.01.2016).

Turan Deniz-Yurdakul Ali, " Geçiş Ülkelerinde Vergi Ahlakı", *Business and Economics Research Journals*, Cilt.5, Sayı.1, 2014.

Turhan, Salih, *Vergi Teorisi ve Politikası*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1998.

Uludağ Arda-Turunç, Sencer, "Vergi & Kalkınma Uluslararası Toplumun Gelişmekte Olan Ülkelere Yaklaşımı", Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, 2014,
<http://www.abmaliye.gov.tr/ABDID%20Raporlar/Ara%C5%9Ft%C4%B1rma%20ve%20%C4%B0nceleme%20Serisi/Vergi%20ve%20Kalk%C4%B1nma%20-%20ABD%C4%B0D.pdf> (03.01.2016).

Yenigün, Yasemin, *Vergi Bilinci Ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükelleflerin Davranışları: İstanbul Örneği*,(SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), 2012.

Yurdakul, Ali, *Vergi Ahlakı ve Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörlerin Analizi: Bursa İli Örneği*, Dora Yayınevi, 2013.

EK-1

Değerli mükellefler,

Bu anket, Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilimdalı'nda hazırlanmakta olan bir yüksek lisans tezi kapsamında düzenlenmiş olup bilgiler sadece akademik anlamda kullanılacaktır. **Ankette herhangi bir kimlik bilgisi istenmemektedir.** Çalışmanın sağlıklı şekilde oluşması için siz değerli vergi mükelleflerinin görüşleri büyük önem taşımaktadır. Çalışmanın verimliliği açısından tüm soruların cevaplanması önemlidir. Anket sorularını cevaplayarak vereceğiniz destek tezin başarısı için çok önemlidir. Bu bağlamda bu anketi yanıtlayarak vereceğiniz katkılardan dolayı çok teşekkür ederim.

Tez öğrencisi İlkur Ergün
İletişim: iergun@nku.edu.tr

Aşağıdaki sorularda sizin için doğru olan seçeneği işaretleyin.

1	Yaş grubunuz a)29 ve altı b)30-49 c)50-64 d)65 ve üstü
2	Cinsiyetiniz a)Kadın b)Erkek
3	Medeni durumunuz a)Evli b)Bekar c)Dul d)Boşanmış
4	Ailedeki birey sayısı a)1 b)2 c)3 d)4 e)5 ve fazlası
5	Eğitim düzeyi (En son mezun olduğunuz eğitim düzeyi, yalnızca bir şık işaretleyin). a)Eğitim kurumunu tamamlamadım b)İlkokul c)Ortaokul d)Lise e)Önlisans f)Lisans g)Yüksek lisans h)Doktora
6	Ne sıklıkta kitap okursunuz? a)Haftada birden fazla b)Haftada 1 c)Ayda 1 d)3 ayda 1 e)Yılda 1-2 f)Kitap okumam
7	Güncel gelişmeleri nasıl takip edersiniz? Birden fazla işaretleme yapılabilir. a)Günlük gazete b)Televizyon c)İnternet d)Sosyal medya (Facebook, twitter, vb) e)İş ve sosyal çevremdeki konuşmalardan f)Takip etmiyorum g)Diğer:
8	Kendinizi dindar olarak tanımlar mısınız? a)Evet b)Hayır c)Kısmen
9	Dizin gereklerini yerine getiriyor musunuz? a)Hepsini b)Çoğunu c)Bazılarını d)Yalnızca iyi bir insan olmakla ilgili olanları e)Hiçbirini f)Dini inancım yok

10	Aylık bireysel ortalama geliriniz. a)1.000TL dan az b)1.000TL-2.500TL c)2.501TL-5.500TL d)5.501TL ve üstü
11	Kazancınız üzerinden ödediğiniz verginin türü nedir? a) Gelir Vergisi b)Kurumlar Vergisi c)Hepsi
12	(Gelir vergisi mükellefi iseniz cevaplayın) Hangi gelir unsurlarından kazanç elde ediyorsunuz? a)Ticari Kazanç b)Zirai Kazanç c)Ücret (Maaş) d)Serbest Meslek Kazancı(Avukat, doktor vs.) e)Menkul Sermaye İradı (Faiz geliri vb) f)Gayrimenkul Sermaye İradı (Kira geliri vb.) g)Diğer
13	(Kurumlar vergisi mükellefi iseniz cevaplayın) Hangi tür şirket ortağısınız? a)Limited Şirket b)Anonim Şirket c)Kooperatif d)Diğer:
14	Türkiye koşullarında vergiye en yakın tanım sizce hangisidir? (Sizin için öncelikli tek cevap işaretleyin) a)Vergi kutsal bir görevdir b)Vergi devletin yaptığı kamu hizmetinin bir karşılığıdır c)Vergi mükellefler üzerinde bir yükür d)Vergi girişimcilik ruhunu zedeler e)Vergi zorunlu bir ödemedir f)Diğer:.....
15	Vergi ile ilgili bilgileri ya da haberleri nereden öğreniyorsunuz? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz). a)Vergi dairesinden b)Muhasebeciden c)İnternette d)Medyadan e)Meslek odalarından f)Diğer:.....
16	Aşağıdaki vergilerden hangisinin yükü size göre en ağırdır? (Yalnızca bir şık işaretleyin). a)Gelir Vergisi b)Kurumlar Vergisi c)KDV d)ÖTV e)Stopaj f)Emlak vergisi g)Motorlu Taşıtlar Vergisi h)Damga Vergisi

Lütfen arka sayfaya geçiniz

	Aşağıdaki ifadeleri katılım derecenize bağlı olarak 1'den 5'e kadar puanlayın (Lütfen her satırda yalnızca bir adet işaretleme yapın). 1)Kesinlikle katılmıyorum 2)Katılmıyorum 3)Ne katılıyorum/ ne de katılmıyorum 4)Katılıyorum 5)Kesinlikle katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum /ne	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Ödediğim verginin yükünü çok ağır buluyorum.	1	2	3	4	5
2	Türkiye'de verginin bölgesel olarak adil tahsil edildiğini düşünmüyorum.	1	2	3	4	5
3	Türkiye'de mükelleflerden adil vergi alındığını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
4	Yaşadığım bölgeye ülke geneline göre yeterince kamu hizmeti yapılmaktadır.	1	2	3	4	5
5	Ülkemde mükellef olmaktan kaçarak vergisini ödemeyen çok sayıda kişi olduğunu düşünmekteyim.	1	2	3	4	5
6	Vergi afları vergi ödeme isteğini azaltmaktadır.	1	2	3	4	5
7	Mevcut vergi denetimleri ve vergi cezaları vergi ödeme isteğini azaltmaktadır.	1	2	3	4	5
8	Yakalanma olasılığı fazla olan mükelleflerin daha az vergi kaçırdığını inanıyorum.	1	2	3	4	5
9	Denetlenmeyeceğimi bilsem de sattığım mal ve hizmetleri kayda geçiririm.	1	2	3	4	5
10	Ekonomik kriz dönemlerinde vergi ödeme isteğim azalmaktadır.	1	2	3	4	5
11	Tekirdağ yöresinde vergi idaresi mükellefe yardımcı olacak biçimde faaliyet göstermektedir.	1	2	3	4	5
12	Diğer mükelleflerin vergi kaçırması, vergi ödevlerini düzenli yerine getiren mükellefleri de vergi kaçırmaya teşvik eder.	1	2	3	4	5
13	Vergi ödevlerimi yerine getirme konusunda muhasebecim beni yeterince bilgilendirmektedir.	1	2	3	4	5
14	Tanıdığım pek çok insan vergisini düzenli ödemektedir.	1	2	3	4	5
15	Devletime güveniyorum.	1	2	3	4	5
16	Oy verdiğim partinin iktidar olması halinde vergi ödevimi gönüllü yerine getiririm.	1	2	3	4	5
17	Topluma karşı sorumluluğu olan biri vergisini tam olarak ödemelidir.	1	2	3	4	5
18	Vergi cezaları, vergi kaçakçılığının önlenmesinde yeterince caydırıcıdır.	1	2	3	4	5
19	Dini inancıma göre vergi kaçırmak günahtır.	1	2	3	4	5
20	Bir tanıdığım vergi kaçırır ve yakalanmaz ise bu bende de zaman zaman vergi kaçırabileceğim hissini doğurur.	1	2	3	4	5
21	Son yıllarda ödenen vergilerin nerelere harcandığı kolaylıkla takip edilebilmektedir.	1	2	3	4	5
22	Cezalar af ve uzlaşmalarla kaldırıldığı için Türkiye'de vergi kaçırmak diğer ülkelere göre daha kolaydır.	1	2	3	4	5
23	Ödenmeyen vergilerin devletin vereceği hizmetleri aksatacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
24	Bir mükellef için vergi ödemek ahlaklı olmanın bir göstergesidir.	1	2	3	4	5

	Aşağıdaki ifadeleri katılım derecenize bağlı olarak 1'den 5'e kadar puanlayın (Lütfen her satırda yalnızca bir adet işaretleme yapın). 1)Kesinlikle katılmıyorum 2)Katılmıyorum 3)Ne katılıyorum ne de katılmıyorum 4)Katılıyorum 5)Kesinlikle katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum/ Ne de katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Her hangi bir ortamda vergi kaçırıldığını görürsem bunu ilgili makamlara aktarırım.	1	2	3	4	5
2	Vergi kaçırın biri toplum tarafından ayıplanmalıdır.	1	2	3	4	5
3	Vergi kaçakçılığında hapis cezası uygulanmalıdır.	1	2	3	4	5
4	Vergi ödemeyenler teşhir edilmelidir.	1	2	3	4	5
5	Küçük çaplı vergi kaçakçılığı girişimleri makul karşılanmalıdır.	1	2	3	4	5
6	Vergi kaçırın bir mükellefi suçlayamayız.	1	2	3	4	5
7	Vergi kaçırırsam ve bunu yakın çevrem öğrenirse çok utanırım.	1	2	3	4	5
8	Vergi gelirlerinin artması için vergi denetimleri artırılmalıdır.	1	2	3	4	5
9	İçinde bulunduğumuz şartlarda vergi kaçırmak bir zorunluluktur.	1	2	3	4	5
10	Hiçbir zaman vergi kaçırmam.	1	2	3	4	5
11	Vergimi yasalara göre ödersem iş yapamam.	1	2	3	4	5
12	Vergimi kendi rızamla ve gönüllü olarak öderim.	1	2	3	4	5
13	Ceza ödemeyeceğimi bilsem daha az vergi öderim.	1	2	3	4	5
14	Vergi idaresi ile sorun yaşamamak için vergi ile ilgili ödevlerimi zamanında yerine getiririm.	1	2	3	4	5
15	Ödediğim verginin bana hizmet olarak geri döneceğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
16	Vergi ödemek için gerekirse tüketim harcamalarımı kısırım.	1	2	3	4	5
17	Fatura ve fiş vermediğim zaman yakalanma korkusu yaşarım.	1	2	3	4	5
18	Fatura ve fiş almadığım zaman yakalanma korkusu yaşarım.	1	2	3	4	5

Anket sorularını cevaplamaya ayırdığınız değerli zamanınız için teşekkür ederim.